

**PUBLICAȚIE SAPTĂMINALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL I • NR. 32 • 24 AUGUST 1990

DIN SUMAR:

- DAN OPRESCU – Tentativa de implicare a eșuat...
- ANDREI CORNEA – Autoportretul și „științele negative”
- LUCIAN RAICU – Violența răului la Paul Goma
- – În fața ororii și a dezgustului există din nou un fenomen miraculos – (o convorbire cu Lucian Raicu, realizată de Gabriela Adameșteanu)
- VASILE GOGEA – România și societatea civilă
- Întrebările unui muncitor care citește – lideri sindicali, membri ai sindicatelor și ministrul muncii într-un dialog sui-generis
- JEFFREY C. GOLDFARB – Politici post-totalitariste: ideologia ia, din nou, sfârșit
- Cronica unei morți așteptate: SIDA – ancheta „22”.

FURÎNDU-NE CĂCIULA

Pe când guvernul, cu o magnanimitate inoportună, le oferă bonuri, tot mai mulți salariați, cu de la sine putere, își oferă bunuri. Producătorii își însușesc în aceste cazuri nu numai produse, ci și mijloace de producție ale întreprinderii în care lucrează. Alarma dată de guvern la 17 august este îndreptățită. Fenomenul ar putea constitui preluatul unui proces de desagregare a aparatului productiv, inițiat de către producătorii înșiși. Problema este tulburătoare: de ce atâția oameni ar fi fost mai cinștiți sub dictatură decât se dovedesc după răsturnarea ei?

Cauzele sînt, evident, multiple, înrădăcinate în trecutul nostru încă alt de prezent, pe care părem deocamdată mult mai interesat să-l repudiem decât să-l depășim. Spre deosebire de poet, care învătă, totuși, să moară, noi învățăm cel mai anevoie să devenim, iar trecutul stăruie astfel și sub forma actualelor generații active, formate înăuntrul unui paradox existențial fundamental. Legea – începînd cu Constituția – le atribuia în calitate de producători o proprietate asupra mijloacelor de producție pe care puterea le interzicea să o exercite. Am numit această himeră crucială „vacuum de proprietate” (The Syncretic Society, 1980). Funcționalitatea ei presupunea cu necesitate ca:

1. puterea, centralizată pînă la personificare, să fie plasată deasupra legii și deci, implicit, deasupra societății;
2. în virtutea acestei exteriorități, ea, puterea, să exercite de fapt o proprietate care nu îi revenea de drept și al cărei obiect era întreaga avuție națională;
3. adevăratul garant al proprietății să nu fie legea, ci represivitatea exercitată de proprietarul ilegal: puterea personificată – împotriva proprietarului legal: comunitatea producătorilor. Acest edificiu social are o logică potrivit căreia represivitatea nu constituie un abuz polițienesc, ci modul specific de funcționare a proprietății conspiratoriale.

Decembrie '89 i-a proiectat pe producători în afara acestei logici care regla modul lor efectiv de viață. Legea care le confera proprietatea persistă, puterea care le-o uzurpă s-a năruit, iar în mintea multora dintre ei, calea cea mai avantajoasă de a-și restabili proprietatea asupra mijloacelor de producție este instrăinarea lor. Adoptînd acest procedeu dezastruos de privatizare, ei săvîșesc o infracțiune prin care reabilitează legea. Echivocul îi pune în situația unui proprietar învinuit că delapidază propria sa avuție: ei își fură căciula.

Echivocul ține de fază cu totul incipientă a tranziției noastre de la o economie iluzorie către o economie reală. Structura stalinistă a coerciției nu a fost încă înlocuită printr-o structură democratică a competiției, ci, continuînd să subziste, este pur și simplu împiedicată să funcționeze.

Văzute sub această incidență „măsurile severe” anunțate de guvern, deși justificate, includ totodată riscul de a restitui structurilor staliniste funcționalitatea pe care pentru moment și-au pierdut-o. Autoritatea statului și a managerilor se cere, fără îndoială, consolidată. Dar cit de mult, pentru a nu trece dintr-o criză a deficitului de autoritate într-o criză a excesului de autoritate?

Evitarea unui asemenea risc, ca și succesul întregii terapii, presupun, înainte de orice, o diagnoză corectă. Or, începutul dezagregării aparatului productiv nu periclitează un guvern sau un regim politic, ci înseși șansele supraviețuirii noastre sociale și naționale. De aceea, oprirea acestui proces nu poate fi misiunea exclusivă a guvernului, ea revine întregii societăți. Nici o poliție – și cu atât mai puțin cea pe care o avem – nu va putea crea puternicului curent de opinie împotriva devalorizării întreprinderilor, de care avem o nevoie arzătoare. Contribuții fructuoase ar putea avea în această privință membrii corpurilor legiuitoare, independenți de apartenența politică, sindicatele, cultele religioase, organizațiile sociale independente, mijloacele comunicării de masă.

De partea lui, concomitent cu întărirea controlului, guvernul ar mai putea lua în considerare:

1. amînarea distribuției celor 30% din valoarea întreprinderilor sub formă de bonuri, care nu ar face decât să dea un nou impuls iluziei producătorilor că sînt proprietari ai unității în care lucrează;
2. abrogarea legislației care stipulează falsa socializare a proprietății asupra mijloacelor de producție, unicul lor proprietar legal devenind astfel pentru moment statul;
3. accelerarea la maximum a trecerii la economia de piață care, depășindu-i pe producători într-o ambianță socială dominată de schimb, va spori șansele reglării economice a comportamentelor lor;
4. accelerarea înlocuirii vechiului aparat, ale cărui interese obiective sînt mai curînd servite decât primejdiute de avalanșa sustragerilor;

Cu prilejul instalării sale, guvernul a făgăduit să pună temelile reformei economice în decurs de 18 luni. Dacă nu izbutește să se atîture întregii societăți într-o acțiune chibzuită, energică și rapidă de oprire a sustragerilor, s-ar putea ca, încă înainte de expirarea acestui soroc, să nu mai aibă ce reforma. Continuînd să ne furăm căciula, riscăm să rămînem fără.

PAVEL CĂMPEANU

„INFERNUL”

Lucrare de TAMÁS KLÁRA

POLITICI POST-TOTALITARISTE: ideologia ia, din nou, sfârșit

Ne confruntăm, astăzi, cu schimbări majore atât în politica globală cât și în cea de zi cu zi. Totuși, prăbușirea comunismului, ca și „anticomunismul”, au implicații mult mai profunde. De asemenea, experimentăm o confruntare teoretică directă cu înțelegerea noastră convențională față de viața politică și socială, iar aceste confruntări trebuie recunoscute și abordate. Mai există oare diferențe semnificative între „stinga” și „dreapta”, între socialism și comunism? Marxismul este numai o altă tradiție intelectuală, vie numai în mediul academic și, efectiv, muribundă în domeniul politicului? Evenimentele recente ne obligă să ne confruntăm cu astfel de întrebări. Noi nu dorim și nici nu trebuie să cădem de acord asupra răspunsurilor dar trebuie să dezbaterem diferențele de opinie. Acestea reprezintă o nouă cultură politică care nu se încadrează în categoriile facile care, cu numai câțiva ani, chiar luni, în urmă, păreau viabile majorității.

L

Să luăm o glumă poloneză, nu dintre acelea ale etnicilor din America, ci o glumă din Polonia, care este de fapt mai mult aforism decât glumă:

Întrebare: Cum poți face distincția între o persoană de dreapta și una de stînga?

Răspuns: Cea de stînga va susține că diferențele dintre stînga și dreapta nu mai au nici o importanță, în timp ce cea de dreapta va insista că au.

Această glumă o putem interpreta în cel puțin două moduri. Mai întâi, gluma sugerează un centru de gravitație de orientare de dreapta în viața politică a Poloniei. Persoana de orientare de stînga își ascunde adevărata coloratură politică, în timp ce persoana de orientare de dreapta și-o etalează cu mîndrie. Totuși, gluma mi-a fost spusă de către Kostek Gebert care, sub pseudonimul Dawid Warszawski, a publicat o serie de comentarii de stînga în perioada legii marțiale post-Solidaritatea. Este o voce respectabilă a stîngii poloneze democratice, încercute. De ce a spus această glumă? Se sugerează o a doua interpretare „post-totalitaristă” a glumei, respectiv indică o autocenzură ca preludiu la o ulterioară investire a puterii.

Gebert mi-a spus această glumă pentru a sublinia că, contrar gândirii preponderente, în Polonia, proiecția politică de stînga este, sau va fi curînd, foarte vie. El a indicat că dreapta, în mod deschis, identifică națiunea cu biserica și pune accent pe independența națională ca bun politic primordial, în timp ce stînga care urmărește minimalizarea importanței opoziției dintre stînga și dreapta, are obiective mult mai mărunte. Teiul său major a fost unul negativ, anume antitotalitarismul. Ea a renunțat la o mare parte din moștenirea sa politică, adică la comunism, economia de stat și marxism.

În anul galzei, în Polonia ca și în restul Europei de Est, stînga protestatară, încă vie, a încercat formularea unei teorii revitalizate, marxist-umanitaristă, și punerea în practică a unui „socialism cu față umană”. Atît teoria, cu variantele ei, cît și practica, ținteau abordarea (în interiorul granițelor fundamentale ale sistemului existent) problematicei economice și societăților stagnante. S-au făcut încercări de introducere a mecanismelor de piață în economie pentru a elibera și sprîjinii idealurile socialiste în contextul ordinii comuniste (i.e. staliniste) preponderente, ca și în vederea utilizării marxismului ca îndreptar critic. Escaladarea repressiunii a existat toate aceste intenții. În Polonia, valuri succesive de reprimare politică și eșec social, cultural și economic, au înăbușit orice aparențe de opoziție loială. În 1968, o reprimare de către partid a mediilor politice studențești ce a stîrnit o campanie anti-liberală și antisemită, provoacă identificarea comunismului cu reacțiunea. În anii 1970, 1976 și 1980, greve ale unor muncitori agresivi indică cu putere că, muncitorii înșiși sînt împotriva statului muncitorilor. Dezvoltarea colaborării dintre

● Distincția între o persoană de dreapta și una de stînga constă în aceea că cea de stînga va susține că diferențele între dreapta și stînga n-au nici o importanță, iar cea de dreapta va insista că au ● Preludiu la o ulterioară investire a puterii ● Există o dragoste sănătoasă pentru piața liberă, o adevărată iubire pentru sistemul de piață cel mai puritan

JEFFREY C. GOLDFARB

forțele profane și cele religioase, între muncitori și intelectuali, adesea, privilegiați, au sugerat că analiza de clasă ascunde mult mai multe aspecte decît cele pe care le revelează, privitor la situația dominantă și despre ceea ce ar trebui întreprins. Și, astfel, stînga își identifică preocuparea sa pentru democrație și independența politică cu dreapta anti-comunistă, declarînd că asemănarea și nu deosebirea caracterizează grupările non-comuniste.

Dreapta, evident, ridiculizează această poziție, așa cum va face, în general, și stînga din vest. Poziția, deși are un suport istoric, pare să nu ofere un plan sau model pentru acțiunile viitoare. Marile decizii ale erei post-totalitare sîcoperînd reformele economice, alături de valorile politice, sociale și culturale, sînt ignorate. Dreapta cucerește poziții. Cei de stînga sau care au fost simpatizanți de stînga (adeptii așa-numitei școli „nu există diferențe”) le pierd.

Sau, mai precis, ei nu lanșează nici o poziție. Aceasta deoarece gluma lui Gebert, spusă în 1988, înaintea toamnei lui 1989, înaintea marelui rotund, înaintea alegerilor și a dezintegrării rapide a regimului comunist în Polonia și, apoi, în toată Europa Centrală și de Est, conduce cu claritate la realități politice noi. Astfel vor trebui mediate pretențiile de democrație și naționaliste care intră în competiție. Vor trebui echilibrate preocupările față de eficiența economică și dreptatea socială. Trebuie restabilită compatibilitatea între sentimentele divergente de natură religioasă și fenomenele etice, profane. Asupra acestor aspecte, ca și a multor altele, există poziții responsabile, atât de dreapta cît și de stînga.

II.

Dar ce legătură au oare acestea cu socialismul și capitalismul? Tocmai în acest punct sînt revelate diferențe izbitoare între formele politice europene post-totalitariste (anterior cunoscute ca națiuni satelit sau societăți de tip socialist sau sovietic). În Polonia, și consider că într-o măsură mai mică în Ungaria, ar fi o proiecție să se vorbească în termeni pozitivi despre socialism. Socialismul, ca sistem economic și politic, este discreditat. Ceea ce popoarele doresc „nu este socialism”. Există o dragoste sănătoasă pentru piața liberă, o adevărată iubire pentru sistemul de piață cel mai puritan — în speță varianta Thatcher. Oamenii își imaginează că raționalitatea sistemului de piață va rezolva, în final, toate problemele sociale acute, de la decăderea din mediul urban la lipsurile în domeniul consumului. Preocuparea majoră, pentru aceia cu convingeri economice liberale de genul „laissez-faire”, este de a determina cum vor accepta schimbările cei mulți care vor avea de suferit pe perioada transformărilor de la economia planificată la cea de piață?

Unii propun scenariu apocaliptic. Aceștia susțin că națiunile trebuie să accepte raționalizarea de piață sau prăbușirea în dezastru. Alții, cu aceleași scenarii în minte, vorbesc, amenințător, de necesitatea unei autorități puternice care să impună disciplina de piață unei populații, posibil, recedente. (În Uniunea Sovietică, autoritățile reformatoare l-au susținut pe Gorbaciov tocmai pentru acest rol). Totuși, alții, se îndepărtează de asemenea viziunii extremiste ale economiei de piață și încearcă să-și împletească propriile

angajamente cu raționalitatea pieții și principiile democratice. Jacek Kuron, noul ministru polonez al muncii, argumentează cu tărie că drumul către obținerea suportului public față de schimbările preconizate constă în disocierea acordării serviciilor sociale, de locul de muncă (respectiv, în republicile populare, subvenționarea locuințelor, hrană, concediilor, îngrijirii medicale etc., a fost asigurată de la locurile de muncă). Un sistem economic viabil trebuie să se dezvolte alături de un sistem corespunzător al bunăstării sociale. Acesta nu este numai drumul asigurării disciplinei în muncă; aceasta este, de asemenea, modalitatea de justificare a angajamentului democratic în cadrul reformelor economice. Oamenii muncii trebuie să simtă că au un reper într-un viitor economic sănătos. Dacă aceștia pierd subsidiile, chiar mediocre, în domeniile locuințelor, hrană, asistenței medicale și a maternității, învățămîntului superior, sau dacă riscă amenințarea șomajului pentru a contribui la creșterea produsului național brut și echilibrarea balanței de plăți, fără nici un fel de profituri previzibile, atunci se vor opune, cunoscînd bine modalitățile de a face aceasta. Rezistența lor ar putea încetini redresarea sau chiar anihila reformele economice. Și, dacă, reformatorii economiei sau politicienii democrați susțin că singurul viitor este acela care leagă democrația cu suferințele celor ce muncesc, atunci, însăși mișcarea socială care a făcut posibilă democratizarea, o va distruge.

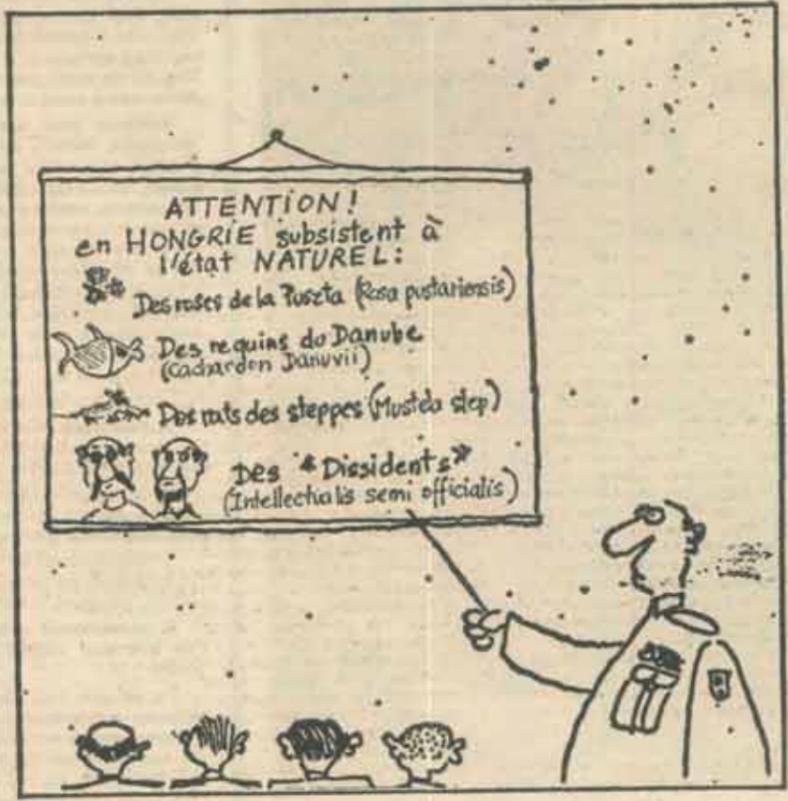
Totuși nu cred că aceasta se va întâmpla așa. Mai degrabă, mișcarea politică contestatară care se naște, și care este normală, va conduce la un control important și necesar al activității pieții, fiind promotoarea tranziției sociale către democrație. Liberalii susținători ai pieții libere, firește, vor replica că un astfel de sistem va copleși economia și stopa schimbările.

Este dincolo de competența mea să judec validitatea unei asemenea poziții deși, din punct de vedere politic, am preferințele mele. Ceea ce mă intrigă cel mai mult, ca sociolog de cultură politică, este că, în această dezbateră, se impune o distincție între stînga și dreapta în contextul „celorlalte Europe”. Stînga pune un accent deosebit pe dreptatea socială și pe democrație, în timp ce dreapta, pe națiune, disciplină socială și eficiență. Există variante ale pozițiilor atât de stînga cît și de dreapta ce prezintă mai multă sau mai puțină speranță, astfel: poziții autoritare și democrat liberale (piața liberă), și poziții autoritare și democratice pe substrat social-democrat. Liberalii autoritariști, la care ne-am referit deja, urmează ceea ce s-ar putea numi modelul chilian. Aceasta presupune că națiunea nu este încă pregătită să-și asume responsabilitățile democrației. Trebuie, în primul rînd, să fie disciplinată. În numele eficienței, al mîndriei și supraviețuirii naționale, poporul trebuie orientat și instruit (mai ales în Polonia unde s-au dezvoltat o serie de instrumente foarte impresionante de rezistență). De cealaltă parte a spectrului politic se află un populism autoritarist. În Polonia, liderul sindical, Alfred Miodowicz, hotărît să înlocuiască Solidaritatea cu junta lui Jaruzelski, promite să militeze împotriva reformelor economice. În timp ce rațiunea nu face parte din repertoriul său, găsim aici, în schimb, promisiuni și cereri imposibile. Ahat al arpii dure a partidului, proiectul acestui fost membru al biroului politic seamănă unui „peronism de stînga”, impregnat de apeluri autoritariste făcute în numele maselor. Trebuie subliniat că șansele sale de succes sînt minime.

Diferențierile tipice poloneze între stînga și dreapta se regăsesc în tot blocul estic al Europei, în variante transparente, interesante. Astfel, de exemplu, în Cehoslovacia și Germania de Est, cel puțin după unele transformări, o acceptare deschisă a convingerilor socialiste, în mod aparent, încă mai înseamnă ceva pentru populație. Totuși, lucrurile se schimbă repede. În Germania, datorită corupției oficiale, procesul de deziluzionare radical conduce la susținerea, pe scară largă, a ideii de integrare cu Republica Federală. În Cehoslovacia, față de Polonia, la început, numai o mică parte a populației era adeptă privatizării economiei. Peste 90 la sută dorea fie o economie mixtă sau planificată, și aceasta imediat după revoluția de catifea. Pe măsură ce aderența pentru o piață liberă a crescut, această opțiune a fost în mod conștient echilibrată de preocuparea pentru bunăstarea socială.

martie 1990

Traducere de SUZANA HOTARAN (Va urma)

Desen din revista „Gegenstimme” (Austria)

TENTATIVĂ DE ÎMPlicĂRE A EȘUĂT...

● „Modelul argentinian” ● Există o limită a crimei și a suportabilității ei ● „Rondoul” din România: disoluția „metodei inefabile” ● Nu știm dacă adepții teoriei puiciste au dreptate ● Adevărul va ieși la iveală peste cincizeci de ani ● Furia și orbirea ● O pasivitate luată, formal, în răspăr ● Care sînt garanțiile de docilitate? ● „Avantajele” generalului-ministru de interne, în funcție pînă la 13 iunie ●

Între 1976-1981, în Argentina teroarea de stat a avut un caracter specific: spre deosebire de Chile, Brazilia, Grecia colonelilor, România sau Albania, unde reprimarea era exercitată de forțele speciale („secrete”) ale poliției politice, în Argentina toate forțele armate au fost implicate în terorizarea populației. Acest „pretorianism”, care a presupus complicitatea la crimă a întregii armate, a avut ca urmare mai tîrziu, după magnificul eșec al războiului Malvinelor, o veritabilă blocare a militarilor la putere: militarii ar fi dorit să părăsească conducerea politică, unde își dovediseră din plin și în mod multilateral incompetența (singura lor performanță: au reușit să ducă de răpă o țară foarte bogată, înglodînd-o în datorii), dar pur și simplu nu puteau să o facă, deoarece aveau mîinile prea mințite de sînge. Este elementar faptul că atunci cînd treburile merg rău sau foarte rău (inflație necontrolată, șomaj masiv, creșterea economică slabă sau negativă etc.), regimurile totalitare sînt forțate să-și negocieze retragerea (Chile, Polonia, Grecia, Brazilia etc.); iar aceste negocieri între regimurile napoleoniene și opoziție, determinate de neputința regimurilor de a se autoreproduce, vor avea loc întotdeauna între elementele moderate ale celor două părți, între soft-liner-i, cu eliminarea extremiștilor, a hard-liner-ilor de tot soiul. Aceștia din urmă, aproape de fiecare dată cînd negocierile par să ajungă în apropierea unei soluții de compromis, acceptabilă, rezonabilă ș.a.m.d., vor face totul pentru a înșelă climatul social-politic (după modelul asasinării preotului Popieluszko, în Polonia).

Dorința de compromis, care trebuie să fie reciprocă, se bazează în asemenea condiții pe: (1) imposibilitatea pretorianilor de a mai governa; (2) disponibilitatea lor de a ceda puterea politică altora (în speță, civililor), cu condiția de a nu fi pedepsiți pentru crimele făcute; (3) cultura politică a poporului, exprimată în capacitățile sa de auto-limitare (concept esențial pentru înțelegerea tranziției poloneze, de pildă, dar și a celei spaniole etc.). De asemenea, este nevoie, în astfel de cazuri, ca persoanele civile dispuse să-și asume responsabilitățile tranziției să nu fie supuse unor presiuni populare prea puternice, cerînd pedepsirea tuturor crimelor deja-vechului regim; căci există o limită (cantitativă și calitativă) a crimei și, respectiv, a suportabilității ei. Dacă dominația terorii a tinut prea mult, dacă numărul victimelor (și al rudeilor acestora) este prea mare, dacă reprimarea s-a desfășurat cu o deosebită sălbăticie — atunci asasinii și tortionarii nu pot fi pur și simplu lertați și/sau uitați, căci acest lucru ar fi profund imoral, și ar depăși limitele etice ale suportabilității populare, tranziția fiind practic blocată.

Într-o asemenea dilemă s-a aflat (și se mai află încă) Argentina.

Ceaușescu, între 17-21 decembrie 1989, a încercat să implice în mod masiv armata în reprimarea manifestațiilor de la Timișoara, București, Cluj, Sibiu etc.; nu a reușit decît parțial, cu toate că el și-a dat toată silința, trimițînd, de pildă, la Timișoara, pentru coordonarea reprimării, un lot de generali cu înalte funcții de comandă, reprezentînd aproape întreaga armată; același scop a fost urmărit și prin forțarea cooperării între armată, miliție, securitate, gărzii patriotice, detașamente de tineret ș.a. Încă din perioada congresului al XIV-lea al P.C.R., pe străzile principalelor orașe din țară bîntuiau patrule mixte: un milițian, un „guard patriotic”, un „linar” și un civil etc. La Timișoara (iar, mai spot, după moartea generalului Miles, și la București) a avut loc însă o „defecțiune” a armatei, care a hotărît soarta Ceaușescilor: din anumite motive, încă neelucidate, după o fază în care unități militare se pare că au participat activ la reprimare, s-a produs un „rondou”, în urma căruia armata a fraternizat cu manifestații. În orice caz, tocmai această „fraternizare” (care aduce mai degrabă cu o dezangajare și o intrare în expectativă) a fost temelul pentru care cetele de ciomăgași din Vilcea și din alte județe nu s-au putut da jos din trenuri, la Timișoara; aceste „forțe populare” de asalt nu și-au putut, așadar, face treaba pentru care veniseră (respectiv terorizarea populației cam în maniera în care au făcut-o „minerii din București” între 14-15 iunie 1990). În trecut fie spus, este lesne de imaginat discursul de mulțumire pe care l-ar fi pronunțat Ceaușescu în fața ciomăgașilor vilcenii (fîcînd cer scuze că scriu meru doar vileeni, dar pînă în prezent acest episod al evenimentelor din decembrie 1989 este, parcă sistematic, trecut sub tăcere, alături de alte cîteva): „Dragi tovarășii și protini, vă mulțumesc că ați apărut democrația noastră socialistă, muncitorească și revoluționară, de lovitura de forță a unor elemente clasiste, bulgărești, legionare, fasciste, revizioniste și horthyste, care aveau sprijin din exterior etc.”

Nu întimplător, grupul de tineri ofițeri (nici un general printre ei...) care au cerut (1) adevărul despre evenimentele din decembrie și (2) democratizarea structurilor armatei, era compus inițial, în majoritate, din cadre aparținînd forțelor aeriene, cele mai puțin

DAN OPRESCU

implicate în reprimarea dintre 17-21 decembrie 1989 (dar și cele mai bine pregătite din punct de vedere militar-profesionist).

Nu știu dacă adepții teoriei puiciste au privire la căderea lui Ceaușescu au dreptate întrutotul (oare colonelul Teodorescu ce părere o avea?), căci îmi lipsește, pe de o parte, multe din datele ecuației, iar pe de altă parte n-am pregătirea necesară pentru a aprecia exact cele petrecute; pot doar să fiu incredulizat, ca alții alții, că am avut de-a face, în decembrie, cu o combinație între o revoltă populară (provocată? teleghidată? organizată? — nu știu, nu sînt competent) și ceva pregătit dinainte, inclusiv la anumite nivele de comandă ale armatei și securității, probabil și cu încunoștințarea (aprobarea? acordul? sprijinul?) Moscovei. Ce contează însă? Vom afla adevărul, cu documente, peste vreo cincizeci de ani; acum contează ce ne facem.

Implicarea unor grupuri civile, cu interese corporatiste satisfăcute încă din ianuarie, în reprimarea opoziției actuale, îndeplinește practic același rol, de a murdări o întreagă categorie profesională (căci minerii, cîți dintre ei erau cu adevărat mineri, veniseră și din Valea Jiului, și din Oltenia, și din Oltena, și de la Comănești...) și de a o face intens interesată în menținerea la putere a actualilor lideri; e aproape de la sine înțeles că doar echipa Iliescu-Roman le mai poate garanta minorilor nepedepsirea pentru sălbăticile săvîrșite la București.

În același mod, s-a căutat atragerea unei întregi clase, a muncitorimii, și asumirea ei împotriva așezatei opoziții (studenți, intelectuali, greviști ai foamei, G.D.S., partide etc.), dar tentativa de mobilizare a eșuat în seara zilei de 13 iunie, cînd non-intervenția muncitorilor bucureșteni la apelul președintelui (cu excepția pseudo-I.M.G.B.-iștilor de la Institutul de Arhitectură, care n-avuseseră nevoie de nici o invitație) trebuie să le fi cauzat anumitor lideri ai F.S.N. o stare de furie care, la rîndul ei, a determinat orbirea de mai apoi; frageda noastră fire democratico-dictatorială s-a vădit, încă o dată din decembrie încoace, dominată de amatorism resentimentar, improvizabil și miopie politică (atît internă, cit și internațională, ca să spunem așa). Victoria la Pyrrhus din 13-15 iunie („curățirea” Pieței Universității de greviștii foamei și redarea acestui important nod rutier circulației publice, devastarea sedilor unor partide, interzicerea apariției unor ziare de opoziție sau independente, arestarea lui Marian Munteanu și a altora etc.) nu poate fi comparată, după părerea mea decît cu grava eroare politică pe care a făcut-o Brejnev în august 1968 invadînd Cehoslovacia; o operațiune militară care și-a atins toate scopurile propuse, dar care a marcat începutul declinului influenței Uniunii Sovietice pe plan mondial. Tot astfel, și operațiunea mineroască: a fost prea reușită în imediat ca să nu fie catastrofală în plan internațional și, pe termen lung, în plan intern.

Încercarea la putere a actualilor lideri F.S.N. tare mă face să mă tem că, după căderea lui Ceaușescu, cînd au murit alții oameni în stradă, în România trebuie să se fi petrecut ceva foarte murdar, ceva care se va afla — prea curînd, mă tem iarăși (dacă nu s-a și aflat deja...) — în orice caz, această încercare va îngreuna tranziția puterii.

Așa-numita pasivitate a armatei din 13-15 iunie (criticată, de formă, de conducerea reală a F.S.N.) a făcut, totuși, posibilă „teroarea revoluționară-mineroască”: trupele armatei au fost consemnate în cazărmi (și alertate, ce-i drept), iar aceasta a fost condiția necesară și suficientă pentru ca ciomăgași să-și

facă mendrele (sau, mai degrabă, să execute „misturile de luptă” ordonate?). În acele zile tragice, soluția unei preluări a puterii de către armata apărea ca rezonabilă pentru omul de pe stradă (mai cu seamă pentru cine circula pe bulevardul Magheru). Degeaba s-au arătat supărași pe armata liderii F.S.N. și jurnaliștii aferenți lor; dacă armata intervenea, fie doar ca o simplă prezentă stradală, n-ar fi fost posibil pretextul incendiului Reichstagului (pardon! al clădirii Ministerului de Interne) și nici așa-zisul atac asupra Televiziunii, iar minerii nici măcar nu s-ar fi putut da jos din trenuri ca să coopezeze, admirabil, cu poliția pentru pedepsirea și arestarea „fasciștilor”, „legionarilor” etc. ce dispăcuseră atît de mult președintelui-ales.

Din grupul de generali trimiși de Ceaușescu să reprime manifestațiile de la Timișoara (iar la Timișoara, într-o primă fază, chiar a avut loc reprimarea singeroasă a protestatarilor anticeaușesci...), doi au fost găsiți vrednici, după 22 decembrie, să facă parte din noul guvern, ocupînd, în timp, trei posturi-cheie în cabinet: Ministerul Economiei Naționale, Ministerul de Interne și Ministerul Apărării. Cei doi prezentau, de la bun început, avantajul că puteau fi oricînd debarcați (iar ei știau aceasta) sau mutați (în definitiv, un bun ministru al economiei naționale poate fi oricînd un bun ministru al apărării naționale, după cum s-a arătat mai apoi), că prezentau incomparabil mai multe garanții de docilitate decît potențialii lor înlocuitori, că era previzibil că ei vor fi mai „plini de inițiativă” decît alții în menținerea structurilor de putere etc. Cam așa s-a și întimplat, cu mențiunea că generalul Chițac mai prezenta avantajul de a fi un ideal eventual țap ispășitor, dacă măsurile ordonate de factorii politici decizionali aveau imprevedibile urmări prea de tot compromițătoare.

Armata nu va interveni, în viitorul apropiat, în viața politică românească, în primul rînd pentru că factorii ei de conducere sînt pe deplin conștienți că n-ar fi în stare să administreze mai bine mizeria economică actuală decît grupul de civili care, pe jumătate imprudent, s-a grăbit să-și asume integral această responsabilitate: exemplul polonez, dar și o sumedenie de exemple sud-americane, sînt prea convingătoare (în trecut fie spus, din același motiv nu acționează politic mareșalii și generalii sovietici, așteptînd în liniște să fie decimați printr-o onorabilă pensionare...). Apoi, armata noastră este slăbită, inclusiv în ceea ce privește pregătirea de luptă, și este conștientă de această slăbiciune. De aceea, este rațional să se aștepte de la armată o reală neutralitate în raport cu viața politică, iar răgazul astfel cîștigat trebuie folosit pentru profesionalizarea corpului ofițeresc și a unităților de luptă, cu alte cuvinte pentru dezvoltarea și impunerea unor interese corporatiste specifice. De asemenea, este de așteptat ca armata, în schimbul acestei neutralități, să ceară fonduri suplimentare pentru înnoirea armamentului și a echipamentului, iar puterea politică — indiferent de persoanele care o vor deține — va încuraja această tendință. În ce măsură va fi în stare economia națională să suporte aceste costuri, e cu totul altă problemă, care privește în primul rînd puterea de stat („că d-alea e stat...”) și, într-un sens mai larg, întreaga societate românească.

Desen de V. SISOIEV

ACENTE

Șerban Foarță

• Dintr-un „Jurnal politico”

Exergă: „Pe vremea regelui David / veni la el un individ, / spunând: — Ascultă, măi Davide, / de ce în țară nu s-a stăfide, / că ele mi se fac din struguri / și fiind le ciugulești, te bucuri. / David răspunde: — Ehehe! / Ce bune-ar fi, dar nu mai e. / — Ce nu mai e? — Tăcu săracul. / — În ce te pune: cozonacul?” (Eugen Ibeleanu, Pălăria și culerul)

Nomenclatura nu e din păcate, o clară și distinctă „colorie de intrizanti politici-cele camarilla”. — adică nu-i o proprietate camarlă. Aceasta ultimă ar evoca, să zicem, schema modelului atomic planetar; în centru, un nucleu, un Rege-Soare, hegemon și, în același timp, ostăteac al sateliților circumvaganti, — care, orbitându-l, îl orbesc. (Se înțelege de la sine, cred, că, prin enucleare, atomul împloodează.) Cât despre cea dintâi, nomenclatura, propriu-i imagine e, mai curînd, aceea a atomului închisului de Thomson, anume „cozonacul cu stafide”. Atomul e, acum, un fel de sferă, în cuprinsul căreia se află, repartizate uniform, sarcini electrice cu semnul plus (ca să nu le spunem pozitive!), în jurul cărora se agită electronii. Nemaiașteptat în continuare (căci oțelul reducționism este, pe cît de sugestiv, tot pe alina de irelevant), să reținem „cozonacul cu stafide” în propriu, de această dată, ca definiție a nomenclaturii. — O cocă devenită, prin coacere, burete: un țesut spongios inextricabil cu, ici-colo, cite o stafidă, în jurul căreia, desigur, rețiclele își strîmtează ochiul, rețeaua devenind tot mai compactă. Dacă, făcându-se felii, se scoț stafidele (cu scobitoarea), cozonacul nostru conținește să-si mai onoreze definiția, ajungînd un simbol „pandispan” — care cu timpul, se usucă de la sine. (Asta, firește, în vacanța, optimismă; în ocaziile, contrară primei, stafidele nomenclaturii nu sunt cu mult mai imortante decît hățigul înglobant: (și) la nomenclatură — dovadă împede: recente alegeri!) Incit situația optimă ar fi, ca în exerga noastră: nu tu stafide, dar nici cozonac! — Să revenim, însă, la „pandispan”: ca să se usuce „de la sine”, e absolut obligatorie prealabilă-i tăiere în felii. Fără această operație, fără incizie și transare, urmate de adenomectomie, el va rămîne un „an sich”: obscur, secret, incognoscibil. I.e. (cu un distih al lui Dimov): „În miez de cozonac, miez de sofran, / E-un firg burlesc crutat de Ghinghis Han.” — „Burlesc” sau, mai curînd, grotesc, acest (să-i spunem?) biotop aduce, altfel, a miceliu: o incertă sugestivă pe trunchiul arborilor vieții — iar cînd acestia putrezesc, o profitoare saprofită.

P.S. La eventuală, întrebarea: care-i folosul unui astfel de exercitiu metaforic, răspund, la rîndu-mi cu o alta: dar al nomenclaturii, care-i?

Stilistic, Frontul pare un amestec (paradoxal și / sau oximoronic?) de barbație și subtilitate. Ce-i drept, de la un prag încoace, subtilitatea e, ca însăși, o laborioasă barbație — chinzerile externe, bizantinismul excesiv și celelalte asanisme avînd un astfel de regim (cu care semnul întrebării din paranteza anterioară își pierde, oarecum, rezonul). Să revenim, însă, la Front, — care, în latura-i ocultă, în dedesubturi și culise, e înclinat, precit se pare spre unele subtilități, fineturi și rafinamente (machavelismul și compis). Aduag e subtilitate acoperă, nici, o arde de sensuri, nu numai abstracte, dar și concrete, fizicale (ca în, de pildă, alchimie, unde subtilul se opune, mereu, principului grosier). Reînțorcîndu-ne la Front, să spunem că subtilitatea-i dintîi, și cea mai eclatantă, e, știe-se, subtilizarea în beneficiu personal, a însurectiei din decembrie. Pulverizarea, mai apoi, — solvarea (fără dizolvare), vaporizarea, pur și simplu, — a, poate, celui mai brut(ă), mai inflexibil, mai inert, mai greu conglomerat politic, adică țelul peșereu, e o subtilitate, alta, a Frontului: Front al... Solvării. — Iar actu-i, unul ăthorice, nu mai puțin decît aduce, firește, a escamotați, (de fapt, e vorba, în alii termeni, de un proces de endosmoză, presupunînd, aceasta însăși, subtile permeabilități.) În rest, pentru ca Magnum Opus (politicum) să nu rămîna la jumătatea lui de drum, partidul volatilizat va recogala în Front. Cu „emanata Revoluției”, titlu pe care, într-o zi, avea să și-l arde Frontul, subtilitatea respectivei formării e reconfortantă. Eminentismul (filosofic) ține de alexandrinism (nu de acela danubian!) și e subtil prin excelență. Demagogia e implică manipolă (de decii, ideea unei divinități manuale). I se substituie, în fine, mai nobila emanatiune: o

impalpabilă emisie, o exalare, un efluviu (grăție căroa Substanta inalterabilă dintîi, în cazul nostru Revoluția, ar „transpira” în ipostaza, mai coruptibilă, de Front) — emiși, exalări, efluvii pe care Plotin le compară cu blînda odoriferanță. — De unde, cred, și predilectia frontistilor acroamatici pentru suavul trandafir. (Care, mă tem că pentru ceilalți, profani și mulți, e mai curînd un sortiment alimentar!) Ar fi, desigur, fastidios să facem docte referiri, acum, la marele prestigiu heraldic, mistic sau alchimic al Rozel — purpurii sau albe. E cert, oricum, că baremi unul din capii noului partid e, prin Vasile Lovinescu, un gneonist, un inițiat — care nu poate să ignore simbolgia rozacee. De unde, însă, drept mistic blazon sau, numai, o insignă a Frontului, electorală, speciosul Trandafir albastru?! (Deschid, aici, o paranteză: a-cum vreo două cincinale, un bard al Timisoarei, svab și, ulterior, refugizat în Irîpase, în română, o odă către Răposatul, în care i se ofereau, cu drag, trei fire de gaeoafă. Or, pentru ca acest horticol prinos să se tricoloreze, garoafa ultimă era, contrar botanicii, albastră!) — Nici albă, ca a casei York, nici roșie, ca a celelalte (sau ca, în vremuri mai dincoace, a respectabilei social-democrații), himerica albastră Roză, conform cutărui lexicon ¹, e „Le symbole de l'impossible”.

¹ Cf. Le petit Robert, a. camarilla.
² Termenul, nu cred să șocheze, — în noua noastră mini-eră!
³ Cf. Enn., V, 1, 6.
⁴ Cf. Jean Chevalier & Alain Gheerbrant, Dictionnaire des Symboles, Paris, 1982, p. 824.

ACENTE

Andrei Pippidi

• O „Catedrală a Neamului”?

La 23 Iulie a avut loc la Ministerul Culturii o consfătuire în legătură cu un proiect despre care se vorbește cu oarecare insistență de la o vreme, „Catedrala Neamului”, careia i se caută loc de temelie în București. Invitat să ia parte la discuție, autorul scrisorii următoare a exprimat un punct de vedere pe care crede util să-l propună cititorilor noștri.

Aflînd numai în ajunul plecării mele din București de edunarea la care-mi faceți onoarea de a mă chema, nu găsesc alt mijloc de a-mi spune părerea decît această scrisoare, pe care veti avea bunăvoința de a o citi în sedintă.

Mărturisesc că nu înțeleg, în primul rînd, de ce Ministerul Culturii i se cere să se pronunțe într-o materie care ține de libertatea religioasă. Aceasta fiind abia de curînd cîștigată, presupun că sînt inevitabile anumite sovăieli chiar din partea oamenilor Bisericii cum s-a văzut din faptul, fără precedent, ca înșii aceștia să solicite menținerea unui Minister al Cultelor care nu-și mai are rostul din momentul despărțirii de Stat.

Așadar, consultarea noastră, inutilă dacă ar fi fost vorba de o biserică oarecare, devine necesară numai cînd se propune înălțarea unui edificiu grandios, cu o justificare ambicioasă. Atunci, cuvîntul pe care-l avem de spus, cu o greutate sporită de calitatea noastră de istorici, istorici ai artei, arhitecți și pictori, îl rostim cu toată răspunderea, ca creștini, filii Bisericii ortodoxe, și totodată ca români, conștienți de tot ce datorează etica noastră civică și patriotică unui climat religios.

Ce înseamnă Catedrala Neamului? Bucureștii au o catedrală, în sens canonic (nu și ca metaforă arhitecturală): e Biserica Mitropoliei din secolul al XVII-lea, ridicată la rang de Patriarhie în anul de grîntă 1925. Clădirea care se proiectează ar fi să fie un simbol, punînd Națiunea sub acutul Bisericii. E cam tîrziu să vorbim pe acest drum. Există asemenea exemple de pietate medievală, chiar în cazul unei țări vecine: Ungaria, aflată sub protecția Maicii Domnului, este „regnum Marianum”. La catolic, practica era frecventă, sfîntii George, Dionisie și Iacob fiind patronii Angliei, Franței și Spaniei, dar nu se înălțase niciodată în zona creștinismului răsarîntean.

Căruț hram ar urma să-i închinăm noul altar? În nici un caz Națiunii înșei, direct sau prin reprezentanții săi, „eroi”, act imbold și, în ultimă instanță, potrivnic smerenței creștine. Nu ștatem un trib care-si făurește idoli noi, ci un popor de veche tradiție creștină care disprețuiește teatrul și e răfocant față de inovație.

Dacă se urmărește remedierea descreștinării la care a procedat cu furta regimul comunist timp de peste patruzeci de ani, ar fi mult mai eficientă construirea de biserici în cartierele noi, în mijlocul blocurilor de beton, unde „omul nou” trăiește gregar și moare nepovedit, fără împărțisanie.

Inițiativa, din cîte se aude, a stîrnit dela emulație în orașele de provincie, dornice și ele să-si aibă cite o Catedrală a Neamului. În acest an de mari dificultăți economice, guvernul se va zîndi de două ori înainte de a deschide credite pentru acest tip costisitor de lucrări. În București chiar, încă un edificiu de proporții gigantice riscă să provoace un dezechilibru comparabil cu cel creat de fustul monumentul căruia vrea să-i opună o replică.

De aceea, părerea mea este să nu ne grăbim a relua, demagogic, o idee care a mai circulat în timpul alsei crize, în alinul războiului, compromițîndu-se prin asocierea ei cu mișcarea de dreapta.

În romanul lui Călinescu, Bietul Ioanide, episodul „Catedrala Neamului” este unul din cele mai comice. Actualizarea lui este inoportună, față de gravitatea realității noastre de astăzi.

În urma articolului „Iarăși cazul Antonescu” din revista noastră nr. 27/29 Iulie 1998, dl. Andrei Pippidi, care nu este decît editorul aceluiași text anonim, a primit un număr alii de mare de răspunsuri, în presă sau în corespondența sa particulară, incit cere un răgaz necesar pentru a analiza aceste materiale înainte de a se pronunța asupra lor.

ACENTE

Bedros Horasangian

• Aniversări

Furați de efervescența prezentului și coplesiti de perspectivele „luminoase” (și nu prea...) de viitor neglijăm ori nu avem răgazul necesar să aruncăm cite o privire în trecutul apropiat sau mai îndepărtat. Anii se risipesc repede și se adună cu o egală repeziune. Ce era nou-tate de moment a devenit fapt de istorie, ce se considera a fi ultima intimplare — mai mult sau mai puțin spectaculoasă — s-a metamorfozat într-o tandră amintire. Am ratat în aceste luni prilejul de a-i omagia pe Albert Camus — de la al cărui năprasnic „sfîrșit de partidă”, se împlinesc 30 de ani — cit și pe A.P. Cehov, cu cei 130 de ani adunați de la naștere. Sigur că nașterea și moartea unor scriitori nu sînt momente politice marcante, ideologice nici alt, de o anume importanță pentru un anume context în stare să capteze interesul marelui public. Așdiate de alie priorități, erodat de alie frămîntări. Și totuși.

Poate nu e rău să ne aducem aminte de Albert Camus în răsîmpul în care punem în discuție multe de termeni precum denunț, denunț, denunț, denunț, denunț sau a informa, informație, informator. E bine să și lertăm și să uităm, să fim toleranți și înțelegători, dar nici nu putem să ștergem cu buretele tot ce s-a intimplat în alții ani. Nu de dictatură, nu de comunism sau socialism ci de urîlire — dacă mi se permite formularea cam ridicolă într-un moment cînd tot românul umblă în mină cu Zinoviev și Revel — sufletească. Degradarea unor mecanisme și legături din adîncul ființei noastre. Ce nu ține neapărat de o imediată ideologie sau convingere politică. Întrire și egoism, meschinărie și o totală lipsă de înțelegere față de cel de lingă ține. Dacă generația mea a prins în copilărie termenii de a piri și pîricios — și ce se supără un copil cînd era taxat așa! — lucrurile au evoluat (din păcate!) — la amploare și dimensiune generalizată — statul fid est, puterea) întreprînd în mod organizat o astfel de activitate devenită sui generis — peste noapte — și patriotică. Mare parte din idiosincraziile noastre de azi și acum provin din menținerea la cote inadmisibile a vechilor noastre temeri, suspiciuni, mefiențe, justificate astfel prin prezența activității de fapt — chiar dacă nu și de drept — a suspomenitelor „îndatoriri”.

O minimă decență — solicitată de altfel printr-un patetic apel rămas fără ecou — ar fi obligat ca acela dintre noi care au „păcătuit” printr-un „activism”, nu simbolic ci strict interesat, militant, să se retragă (cel puțin pentru un timp) din viața politică. Sau să treacă o vreme, măcar o vreme, în „alte activități”. Nici vînațoare de vrăjitoare, nici răzbanare oarbă. O cit de cit, simbolică măcar, culpabilizare morală. Doar alii, n-ar fi suferit nici copiii, n-ar fi rămas pe drumuri familiile etc. — un subit umanism și o excesivă atenție solicitate din partea unor oameni care au decia soarta și viața a milioane de oameni cu indiferență și cinism. Să recunoaștem că lucrurile sînt prezentate altfel și asta ar fi o altă socoteală. Cei răi devin subit oameni cumsecade, iar cei morți, pur și simplu victime. Și cam alii, de ce să mai răscolim ce-a fost acum 20, 30, 40 de ani. Din păcate puterea constată chiar o reactivare a fel de fel și febrile „organe” și „organisme” — resentimentată de „umilități” primelor două luni post-revoluționare cînd, efectiv, s-au temut pentru pielea

lor. La care se adaugă, firese și normal, vechile practici și metode „de lucru”. Dar ce legătură au a torna și turnător (provenite din latinismul tornare — a învîrți, a răsuci) cu Cehov și Camus. Cei doi scriitori, înainte (dar și după)... de a fi valori literare în sine au fost și caractere exemplare. Nu intrăm în detaliul bio-bibliografic. În mare se cunosc. Adevărate conștiințe, pulsînd la cald, vizavi de imediatul în care au trăit. Mă gîndesc că de astfel de modele prin care să ne justificăm propriile existențe avem nevoie. Oamenii și gînduri de nădejde pentru momentele de îndoială, cînd tentațiile oportunistului se conjugă cu lașitățile slăbiciunilor de tot felul. Securitatea est-germană a dat publicității date concrete: la fiecare angajat salariat avea 35 (treizeci și cinci) de informatori racolați din toate straturile și păturile societății. La noi s-a considerat că aflarea întregului adevăr, departe de a fi un „moment aniversar” ar produce un seism de proporții, greu suportabil. Oare s-a procedat judicios? Oare ar fi fost mai bine dacă scăpăm de atîtea suspiciuni și obsesii? Întrebări. Rămîne faptul brut că nici azi, acum, nu putem conta pe inviolabilitatea corespondenței și a convorbirilor telefonice. Persistă în continuare teama de a spune ce gîndim cu adevărat, lucrăm eficient masinile de zvonuri și calomnii, iar mijloacele de informare (și dezinformare) în masă servesc (excesiv) puterea. Lipsa de alternativă exasperază omul obișnuit pus să (se) judece și să-si creeze probleme de conștiință. Adică exact ce străbate fiecare pagină semnată de Camus, tocmai acel omenesc, banal și firese, alii de bine surprins de Cehov. „Exilul și împărăția” fiecareia au devenit, din literatură, fapte de viață. Unchiul Vania, intîlnit întimplător de vecinul meu care e neastîmpărat și umblă peste tot, a fost întrebare întempestiv: Oare ce aniversăm pe 23 august decada Vania? La care personajul cehovian a suris melancolic și sugubă: Asta-i bună, Mitică Lukiei, auzi întrebare, ziua de naștere a lui Andrei Pleșu! Vecinul meu, om trecut prin multe, îmi făcea cu ochiul, plin de subînțelesuri în timp ce povestea pînă la urmă. M-am dus acasă și am început să citesc lista de cuvinte special alcătuită dar care nu mi-a folosit la nimic: siccifantie, turnare, a ponosul, a vădi, a jeli și așa mai departe, fără nici un fel de aniversare.

ACENTE

Alecsandru Văduva

• La un colț de cotitură...

Ați vrut mult și țetă că ști seut puțin. L-ați dus acasă, dar Eu i-am suflat... (Matei)

Dialogul presedintelui cu țara, realizat cu ajutorul televiziunii noastre atit de originale, a fost o însărire de mici discursuri: giasul era plăcut, ușor teatral, tonul — cel binecunoscut de prin ședintele cu activul de partid.

Întrebările oamenilor muncii, amestecate cu lubrea și încrederea lor, erau erau cunoscute dinainte, răspunsurile erau scrise și citite, arareori și aierea intrerupte de Rodica Becea (este un obicei al unor realizatori de emisiuni Tv, de a-i intrerupe interlocutorii, mai ales personalități marcante, pentru a le completa spusele ori a le sugera cine știe ce...).

Pe lingă faptul că: „Presedintele și presedintia are...”, am mai aflat despre noua fază în care am intrat, despre o nouă epocă, despre cadrul larg, democratic, despre reforme, despre consens și conciliere națională, despre propaganda de peste hotare, ca și despre oamenii de cultură, unii cu pretenții, care fac jocul unor interese străine...

Am mai aflat că unii dintre noi doresc cîștiguri nemăsurate și că, atunci cînd nu ai marfă destulă — raționalizezi (la noi negăsindu-se mai nimic, vom avea cartile pentru aproape tot? ! ?).

S-a mai vorbit despre intoleranța agresivă a minorității, care minoritate ar cam trebui să tacă din gură în fața majorității.

Acești termeni — minoritate, majoritate — au tot fost repetați dar despre soarta națiunii române n-am aflat mai nimic; poate vom auzi mai multe în următoarele dialoguri (i) televizate ale presedintelui cu țara, care vor fi lunare, după cum a promis realizatoarea emisiunii, și chiar mai dese, dacă va fi cazul, după cum a precizat domnul Ion Iliescu.

Oricum, a fost alia zîmbet în cadrul acestei emisiuni, desă afară, pe străzi, începă să se lase noaptea, cu un așa întunecie, de-zu început să-mi clătîne dinții-a gură...

ACENTE

Alexandru Vlad

• În toate județele țării apa e bună de băut!

Cînd, imediat după „căderea” lui Ceaușescu, domnul Iliescu începea să se refere insistent la existența unui „vid de putere”, un fel de gaură neagră pe care cei mai mulți o vedeau încă dar pe care domnia sa o simțea, noi l-am crezut în virtutea unei formule axiomatice aparținătoare cu totul logicii politice. Ceva ce ne scăpa și ne amenința în același timp. Patria era amenințată cu decompresia și noi cu virusul instabilității. Domnia sa se oferea ca antidot iar noi am închis o clipă ochii și am deschis gura ca atunci cînd îți se oferă hapuri, și abia pe urmă am început să ne întrebăm dacă așa e într-adevăr. Și să avem dubii, să nu fim siguri că nu s-a abuzat cumva de buna noastră credință și medicamentul n-a fost un simplu placebo.

De fapt, domnul Iliescu s-a exprimat atunci mai corect decît credeam. Nu era vorba de nici o metaforă: căderea lui Ceaușescu (și iradierea lui fizică) lăsa un gol, un vid - vidul de Ceaușescu. Pe care domnul Iliescu s-a grăbit personal să-l umple, cu repedițiunea și determinarea cu care faci o treabă. A fost ca și cum ai fi pus la loc oșul unui butoi, scos fără veste, și încă cu o grabă atât de precuțată încît nu a sosit să se scurgă prea mult din prețiosul lichid politic, aflat de altă vreme în stare de fermentare. S-a văzut pe sine în această postură poate cu sentimentul că face un sacrificiu, și multă lume l-a văzut la fel, după cum s-a dovedit. Pentru aceasta domnia sa, care se trecuse ultimul pe lista F.S.N. (acea listă primordiale care începea cu o constelație de dizidenți și sfîrșea cu o categorie de un ari unlforn), s-a strecurat zimbitor pînă la a ajunge în față - primul. O strategie care nu ne era chiar necunoscută: am văzut-o stîlta în fața cozilor de lae și metel pe care cu toții le-am frecventat și pe care ne-am grăbit să credem că le-am abolit - cineva, dintre ultimii, se strecoară în față - sub pretext, că vrea să facă ordine, spunîndu-ți o vorbă bună pînă trece de tine și salutîndu-te cu o cunoștință mai avansată, bazîndu-se pe frontal unit al colectorilor pensionari din cartier, legitimîndu-și prin consens fiecare pas, pînă cînd ajunge în frunte; cu un dublu sentiment de satisfacție, de care ar fi fost privat în condițiile unui comerț normal.

Dar, în fine, butoiul în cauză are conținut. Fermentarea s-a putut relua, poate continua inexorabil și grăbită, pînă la inevitabila explozie și risipirea iremediabilă a doazelor, acestea din urmă vinovate și în același timp nevinovate. O fabulă care ar putea sta la temelul viitorii noastre istorii.

Acum, că totul a intrat de mult în legitimitate și am văzut pe ce că legitimitatea duce la normalitate, liderii noștri ar putea da curînd pr mul o-mun:abilant către națiune. Că e metaforic și nostalgic, ar putea ține n-țel: În toate județele țării apa e bună de băut! Aceasta și prin strădanii nollor prefecti și nollor primari. Uleiorul mai cunoaște încă drumul le Izvor, sacagii victoriei vor ajunge peste tot.

Nu este o aluzie la apa chioară cu care am fi de aici înainte, chipurile, lesne de îmbătat. Revolta din decembrie, chiar dacă nu și-a atins toate dezideratele, cel puțin pe acesta l-a atins neîgădui: lumina nu va mai putea fi multă vreme îmbătată cu apă rece. O va folosi mai degrabă pentru a face un duș sever cu ea acelor salvi vicleni care au crezut că văd mai bine cu un ochi decît cu doi și ne-au declarat beți pentru a ne convinge să mergem cît mai degrabă acasă, pentru somnul postelectoral. E mai degrabă o aluzie (dacă tot e să fie) la acea frază pe care o așteptam zilnic la TV și la radio, și prin care liderii noștri pe atunci afit de simpatici ne făceau să bem, cu toată liniștea, încă un pahar cu apă nu mai mult decît potabilă, dar „sigură” și indispensabilă ca însăși sinceritatea de care eram însetați. Eram pe atunci, în isteria declanșată de prezenta obicei a unor teroriști transubstanțiali, îngrăziți de ideea că apa ar putea fi otrăvită, set la care eram cu toții nepuțincioși și vulnerabili, și ne imaginam forțele binefite (tot atât de transubstanțiale) pîndînd și pîndînd - cît era noaptea de lungă stătu de gaurare, bazine, puturi și conducte în toată similitudinea lor națională. A trebuit să-mi explic cineva, mult după aceea, că apa nu poate fi practic pîndită, că ajunge un termos de otrăvită să se infecteze trei județe, că această otrăvire se poate face aproape oriunde în țară, ca să-mi dau seama că am fost manipulat (fără ghilimele, dom-

nitor), că mi s-a indus o sete artificială, apot o stare artificială de siguranță și fericire, că am fost îmbătat cu apa de la propria mea chiuvetă din bucătărie. Poate atunci s-au cîștigat alegerile. Ce încredere copilărească ne-au inoculat iubiiții noștri lideri, destepți și frumoși, care după capacitatea, de-a nu fi atinși de gloanțe și-o dovedeau și pe cea de a epura apele freactice!

Și iată că țara noastră s-a dovedit de atunci a fi de cîteva ori un fel de pluită a Meduzei (nimeni nu s-a mai mulțumit cu apa bună de băut), au fost violențele electorale, apoi un Tirgu Mureș care pare din ce în ce mai întins și mai difuz, a fost Piața Universității și ultima pogorie a minerilor. În ce privește alegerile, Frontul a cîștigat o victorie atît de consistentă procentuală încît îți vine să te întreb: cu cine s-a bătut el de fapt, dacă adversarii au fost iluzorii pe cît îi arată modestele sufragii. Atunci cine a dat dimensiune înclerșărilor de pînă acum? A fost o bătălie între nou și vechi, în care partidele n-au putut să se erijeze în campioni noului, scăpîndu-le nu atît victoria cît bătălia desfășurîndu-se pe lingă ele. În ce privește Tirgu Mureșul, comisia aceea dacă o mai fi existînd, se ferește de concluzii ca dracul de tîmîie și ne lasă pînă noi să le ghicim în voia noastră. De altfel, în bună tradiție comunistă, nu deranjează prea mult că se pot ghici manipularile (acestea fiind de multe ori străvezii) - important e să nu se aducă pe tapet dovezile, mentalitatea securistă împregnînd copios conduita politică și pe cea a instituțiilor legit. Conflictul de care vorbeam, politic în esență, s-a radicalizat datorită amînărilor și eschivărilor factorilor de decizie (tehnică, în general eficientă în letargia ceaușistă), și pînă la urmă a luat formele foarte concrete care au pus capăt golaniadelor și au ajuns la apogeu în cele două zile de Cărbune.

Dar radicalizarea nu e singura coordonată pe care evoluează situația. Pe măsură ce vechile structuri și relații (unele de tip mafiot) tind să se refacă, să se regenereze chiar într-un climat ceva mai lax, conflictele care în perioada electorală și de constituire a organismelor politice se concentraseră la București, tind acum, ca într-o metaforă, să se răspîndească radial. Odată cu numirea prefecturilor, cu formarea organizațiilor sindicale autonome și tentativei acestor structuri mafioase de a și le subsuma, cu tergiversarea clarificării statutului proprietății agrare, toate aceste conflicte se vor generaliza evident, așa cum au și început deja. Săpînța e un exemplu elocvent, pe cale de-a prolifera, dar să nu uităm reacția pe care a stîrnit-o numirea prefecturilor (din care nu puțin au făcut parte din vechea nomenclatură) în Timișoara, Giurgiu, Cluj, Baia Mare etc. Aici conflictul nu se va mai menține la o confruntare de principii, cum a fost cea din Piața Universității, deși este vorba de aceeași încălecare. Lăpăi de elementară cultură politică (lipsă profitabilă pentru și întreținută de cei care se laudă că au cunoaște „psihologia poporului român”), victime ale unui sistem de informare care a dus parțial pînă la barochism, acești oameni din „provincii” n-au știut să recunoască în punctele diferitelor apeluri propriile lor probleme, după cum n-au putut face diferența între propriile interese și propriile necesități imediate. Dar acum undă de șoc a ajuns să se repercuteze și pe plan local, după epicentru din Capitală, și aici oamenii vor și să discearnă lucrurile, în termenii lor. Mai greu va fi să găsească forma de luptă, și se evite violența sau marasmul.

De aceea formula în toate județele țării apa e bună de băut! ni se pare relativă și sună mai degrabă a avertisment.

ACENTE

Vasile Andru

• Între eșec și speranță, iarăși

1. ANUL GOL. Revine în actualitate titlul unei cărți de Boris Pilniak: „Golii rod”; așa numea el anul 1919, an de suferință și traumă colectivă și rezecare după ruptură. Sînt posibile analogii: cred că 1990, pentru românii, este un astfel de an, al încercărilor, al derutelor și al încordărilor. Sistem cu reflexele răsturnate; chiar și cei mai lucizi sau mai mobili psihic au dificultăți și drama de integrare. Afiți, lacomi de libertate, pot da o rea întrebuintare libertății.

Văd îngă mină oamenii descumpăniți pînă la durerea de rodul precar al revoluției. Nivelul vieții e scăzut. Nivelul aspirațiilor nu se ridică. Cărți nu apar decît afectiv. Pluralismul politic e iluzoriu; după ce a fost întîlnit și înfrîngat în lunie, opoziția e inhibată, abia își regăsește glasul. Tinerii încă sînt pregătiți de sacrificiu. Virșnicii nu înțeleg nici acțiunea nici non-acțiunea tinerilor. Un prieten inspector e intrigat că într-o școală

serioasă din Bucovina doar un sfert din tineri au luat examenul de bacalaureat. Dacă acest lucru s-a întîmplat în acest an, e logic. Anul-sincopă. Dezînhibare și reacții diferite la factori traumatizanți. Un an al degetelor înfipite în scaunele puterii. Logic și trist.

2. PIRAMIDELE SE FAC NUMAI CU ROBI? În primăvară, cînd a fost greva lucrătorilor la metrou, am pornit pe jos spre redacția „Viața Românească”, unde lucrez. De la Timpuiri Noi pînă la Piața Unirii, pe cheul Dimboviței. Și, pe tot traseul, m-au frapat acele zeci de blocuri aproape terminate, la care nimeni nu mai lucrează din decembrie trecut. Nimeni nu mai bate un cui, nimeni nu pune o cărămidă. Zeci de blocuri de locuit, mari, cu macarale lingă ele, totul stagnant, un spectacol dezolant, pustiu și jale. Cîndva am scris despre orașul-parabolă Rahabal, oraș asfixiat prin deficiet noetic.

Acum e altceva; vîndînd șantierul părăsit, m-am întreb: Oare marile construcții se fac numai cu robi? Dacă ne-sim eliberat, nu mai vrem să construim? Oare libertatea nu-l propice marilor zidiri? Numai sclavii construiesc piramide, edificiul uriaș? Oamenii liberi nu învață să construiască?

Nici azi, la început de august 1990, n-am răspuns la întrebarea de mai sus. Trec iarăși prin cartierul pustiu. Dar continui să cred că Rahabal s-a asfixiat din lipsă de oxigen mental, alciđecum din prea multă libertate.

3. CURBE AGONICE. Pe fundalul de speranță post-totalitară, a venit aca convulsie totalitară din 13 iunie, orele 4 dimineața: repressiunea polițienească brutală a manifestanților pașnici din Piața Universității. O lovitură rău calculată de cîrmuire. Azi îmi telefonează doctorul A., aflat la o specializare în Occident, îmi spune că nu se mai reintoarce în țară, că l-au indignat represaliile, că l-a zdruncinat vinătoarea de oameni din 14-15 iunie. Ca și în 21-22 decembrie, victimele din lunie au fost în majoritatea tineri. Opoziția a fost lovită cu eficiență stalinistă! zice doctorul A.

Îmi spun să nu deznădăduiesc: iată, presiunea opiniei publice justițiară a făcut să fie eliberat Marian Munteanu! E drept, răspunde doctorul A., dar faptul dureros rămîne: Marian Munteanu, unul din opozanții cei mai demni, n-a fost tratat cu demnitate; a fost bătut crunt, călcat în picioare, lînt șase săptămîni la Jilava, mereu actuala Jilava! Jilava: cea reconfirmată și relansată de neo-comuniști. Iar acum, lui Marian Munteanu i se pregătește un proces, i se tulcuște o acuzație. Ce garanții personale să mai ai cînd exprimi opinia de către studenți și interpretată ca instigare la violență, iar violența minerilor este conștientă, lăudată! Oare nu-l pierdut totul? Mai poți vorbi despre „optimizare umană”? Întrebă el.

Materia primă a optimizării este haosul... Dar îl înțeleg și pe prietenul meu, doctorul A. Oamenii, oricînd, vor alege fuga din fața stihiei; fuga în tine însuși, fuga în pădure... Confucius a constatat că omul rezistă mai curînd la vitregia naturii decît la cea a politicianului; el zicea: „Cîrmuirea nedreaptă este mai rea decît cel mai rău dintre tigri.”

Tu nu te expatriezi? mă întrebă doctorul A.

I-am răspuns că nu. Nici vorbă! Același răspuns l-am dat, anul trecut, în 1989, cînd comunitatea de la Santa Scolastica, din Apenini, îmi oferea ospitalitate.

ZIUA MINERULUI LA VALEA VINULUI

12 august 1990. Duminică. Pe drumul care urcă de la Rodna Veche la Valea Vinului, undeva în dreapta, pe malul Someșului, s-a organizat, ca în fiecare an, Ziua Minerului. Lume multă, camioane și autoturisme, încărcate cu localnici și turiști, vin și pleacă într-una. Fanfara cîntă iar în pauze lumea ascultă disco. Se vînd mici și borcane de neso polonez, dar bere nu mai e demult. Nu e nici vin, nici țuică, nici vodcă, nici coniac. Nu e nimic de băut. Doar apă minerală sulfuroasă, la izvorul de peste drum. Oamenii sînt nemulțumiți. Pe vremea lui Ceaușescu, Ziua Minerului era sfîntă. Lumea se aduna aici, petrecea, se simțea bine, mai încinea „o bătăle ca-n filme”, doar era ziua lor. Nimeni nu și-a închipuit că nu vor avea băutură. Berea care a fost s-a cumpărat cu o zi înainte. Administrația nu s-a îngrijit ca totul să fie bine. Că doar de-ai-a am votat cu toții, să fie bine în țară.

Pe unii dintre mineri i-am cunoscut. Lucrează în complexul minier Rodna Veche. Minele se află la Valea Vinului la Făget, la Rațna. Se scot din a dîneurii minerului nerose (zinc, plumb, cupru, chiar și aur, dar mai puțin) și uraniu. Producția s-a înmulțit în fața de anul trecut, nevoia de mîna de lucru a devenit acută, deși salariile sînt enorme, iar toate revendicările le-au fost satisfăcute. Doar foarte puțini mineri mai muncesc. Celalți trăiesc cu credința că pot face orice de-acum încolo. Unii spun că de-acum „ata, var conduce minerii țara”. Unul dintre ei care și-a adus băutura de-acasă, e nemulțumit: de ce scriitorii de la Valea Vinului au băutură de Ziua Minerului și noi nu? Întrebare.

Don Romano îmi zicea: „Rămîi la noi, scrie cărți și practică-ți isihasmul; la d-voastră e dictatură, e teroare, e disprețul omului.” Eram înșulogit de mina ce mi-o întindeau nevolitorii de la Santa Scolastica. Le-am răspuns: „Nu voi rămîne. Tocmai acum este trebuință de sădirea speranței în România, tocmai acum e necesară o programare a minții carpatice cu sugestii pozitive, cu viitor bun.”

Acum, în august 1990, cred același lucru.

4. DE CINE ASCULTĂ MINERII? Ascultă ei de informația oficială (ca în zilele de 13-15 iunie), sau vor asculta și de valul de trezire spirituală pe care-l prevăd la români pentru următoarea etapă? Valul acesta, e de crezut, va ridica nivelul aspirațiilor la noi, va spori prețul vieții, va socializa instincte, va determina spre bine energia agresivă.

Emoția este informațională. Soarta bună este informațională. Aceasta-l premisa mea de lucru.

Eu am fost la mineri, la Lupeni, în 1979, toamna, cu o acțiune culturală, în Decada cărții. I-am văzut la față. Ei erau alții. Cine a văzut mineri numai pe 14-15 iunie, se înșeală asupra acestei categorii. Eu l-am văzut în 1979: sub înfășisarea lor aspră am întrezărit evantaiul arhetipal al marilor posibilități umane, inclusiv bu-nătate.

Atunci, în 1979, ei tocmai leșiseră din schimb. Vă spun că imediat ce ies din schimb, ei merg la vestiar și își lasă costumajia de minier. Costumajia cu care au venit la București face parte din scenariul manipularii și înjosirii lor de către alții. În 1979, deși tocmai leșiseră din gulerii, la întîlnirea literară au venit în haine de stradă. Întîlnirea era în incinta minei; și au venit fără lămpă! Și au stat atenți, au ascultat, au pus întrebări, două ore, și erau în stare de surie, de logos, de pace interioară.

5. BRUTALITATEA ESTE INFORMAȚIONALĂ. Încin să cred că minerii au tăbărit, în iunie, cu ciomegele, nu din cauza frustrării lor culturale, ci pentru că au fost minuiți prin informații false. Li s-a spus: „In stradă sînt legionari!” Li s-au pus la dispoziție garniturile de tren pentru deplasare, locuri pentru cazare și masă. Acțiunea minerilor a fost informațională. Ei devastau și schilodeau conform unei informații lansate cu greutate oficială maximă. Restul, excesul de zel și bucuria singelui arătate de cițiva, decurge din preluarea individuală a informației.

Așadar, dacă violența și stihia rezultă din informația agonică, liniștea rezultă din informația modelatoare. Noi ne gîndim la o terapie prin hesychia, prin practici spirituale îndrumate de cunoscători. Credem că acțiunea spirituală este o urgență. Într-un proiect de optimizare se va porni tot de la minuirea unei informații: prin trepnos logos, sugestii pozitive, în stări de receptivitate maximă.

6. OPOZIȚIA ESTE NECESARĂ. Non-conformismul este o premisă a creativității. Opoziția ca exprimare a ființei sociale. Este o alegere personală, în acest moment. Nu în mod special în opoziție cu guvernul, ci cu tenebrele din om, de la cel mai simplu cetățean, pînă la cîrmuitori”, cum se exprima cineva. Acesta e primul gen de opoziție pe care merită s-o practicăm. Și, în același timp, a diminuea apăsarea celor slabi dar și a celor întronati; a contracara stihirea noastră rezultată din spaimă. Și, mai ales, sintem în opoziție cu propriile noastre limite bio-psihice. Descoperind treptat că viața este sau metodă sau eroare.

DAN PAVEL

„Nu se poate fără stăpîn?”

Din nou în strategiile folosite de guvern pentru a redresa economia nu se ține seama de situația reală din economie. Tendințele acestor strategii sînt descentralizarea și „apropo” privatizarea în comerț și turism. Tocmai aceste tendințe demonstrează că nu se pleacă de la situația reală a economiei noastre.

Nu se ține seama, printre altele, de două elemente foarte importante ce țin de mentalități: obișnuința conducerilor unităților de a se supune hotărîrilor „superioare” și lipsa de interes și lipsa de motivație în a munci a majorității angajaților.

Menținerea proprietății statului asupra majorității unităților economice va duce la menținerea acestei mentalități indiferent ce strategie va aplica guvernul. O altă mentalitate care face foarte dificilă apariția unei economii de piață la noi este subordonarea de tip asiatic, acceptarea ideii de a avea un stăpîn care gîndește pentru noi, hotărăște pentru noi, ne dă mîncare (de unde?), stăpîn ce poate fi mai bun sau mai rău. Faptul că cei ce conduc se folosesc de această subordonare, arată sau incapacitatea lor de a o sesiza considerînd-o normală sau lipsa de dorință de a trece la o adevărată economie de piață, iar pe plan social la democrație.

„Apropo privatizarea” în comerț și turism reprezintă cel puțin o încheiere flagrantă. Avantajează în obținerea unor câștigiuri mai mari pe cei ce lucrează în aceste sectoare, oamenii care și înainte s-au „descurcat” mult mai bine decît majoritatea salariaților.

Privatizarea controlată, preconizată va duce la ceva ușor previzibil în sistemul de relații și mentalități moștenite. Cei ce controlează privatizarea, care vor hotărî cînd, cum și ce se va privatiza vor înlesni apropiatilor lor obținerea de acțiuni. S-ar putea să fie în ultimă instanță o chestiune de partid, a partidului care formează guvernul. Un prim pas a și fost făcut prin selecționarea, tot de către guvern, a celor ce fac cursuri de management în străinătate.

Acest control al oamenilor politici, din experiența pe care o avem, nu va duce la promovarea competenței și inițiativei sau cel puțin nu în măsura de care avem nevoie.

Singura motivație explicită care ni s-a dat despre menținerea proprietății statului și intervenției directe a guvernului în

economie o reprezintă problemele sociale care ar apărea în cazul privatizării unităților nerentabile. Problema este fals pusă deoarece rezolvarea unor probleme sociale nu necesită proprietatea statului asupra unităților respective, rezolvarea putîndu-se face prin programe sociale, lansate de guvern, specifice fiecărei situații.

Mai mult, reorientarea activității acestor unități este mult mai ușor de înfăptuit într-o proprietate privată decît în condițiile birocrăției existente în forma de proprietate a statului.

În consecință, precum și datorită multor altele motive care nu au fost amintite, rezultă că singura cale de însănătoșire a economiei și apoi de trecere spre o anumită formă de economie de piață o reprezintă scoaterea economiei de sub influența directă a oamenilor politici, indiferent de culoare. Aceștia vor putea și trebuie să influențeze economia, din considerente sociale și utilizare a resurselor țării, numai indirect prin legislație și mecanisme financiare.

În acest sens pot fi luate în considerare ca punct de plecare într-un dialog al celor interesați următoarele propuneri pentru privatizare și trecere la economie de piață:

1. — Din cauza misterului în care au lucrat și lucrează ministerele, centralele, conducerile unităților economice, mister cauzat poate și de necunoașterea de către acestea a situației exacte se impune necesitatea găsirii unei modalități de analiză a situației exacte a fiecărei unități economice și, mai mult, de a face publică această situație.

O modalitate avantajoasă ar fi angajarea unor experți străini, specializați în acest fel de analize, care împreună cu comisiile de specialiști români vor face această analiză. Avantajul constă în obiectivitatea analizelor. Este o practică obișnuită ca acești fel de analize să fie făcute de experți neimplicați în vreun fel în unitatea analizată. Alt avantaj ar fi calificarea profesională a celor care au experiența unor astfel de analize; ar putea oferi soluții de optimizare a activității unității. Un alt avantaj ar fi că aceste analize ar inspira încrederea unor parteneri străini în a deveni coproprietari la unele unități. Bineînțeles, e vorba de societăți particulare străine care au

interese numai economice nu și politice, interese care oferă mai multă încredere în reușita colaborării.

2. — În perioada de timp cît durează analiza se pot rezolva și pregăti cele necesare trecerii la privatizare: burse de valori; rețea de bănci de credit; recalcularea valorii nominale a unităților economice; mecanisme financiare; legislație specifică economiei de piață; găsirea celor mai bune forme de trecere la privatizare pentru fiecare unitate economică, la această contribuind și analizele efectuate. De exemplu în cazul constituirii de societăți pe acțiuni sînt posibile mai multe variante: dintr-o unitate economică să se constituie mai multe societăți pe acțiuni, o unitate să devină o societate sau din mai multe unități similare să se constituie o societate. Formula optimă depinde de cei ce lucrează în unitățile respective.

Propunerile, proiectele pentru toate acestea trebuie să fie cunoscute din timp pentru a da posibilitatea ca toți cei interesați să-și poată exprima părerea asupra acestora, astfel încît atunci cînd se vor discuta, să se aproba legile ele să nu mai constituie surprize pentru majoritatea populației.

3. — O măsură utilă ar fi desființarea centralelor și ministerelor economice și reînființarea de ministere economice cu rol de coordonare, mai puțin ca număr și în care să fie încadrați specialiști ce pot face această coordonare.

4. — Problema esențială este forma de proprietate privată la care se va trece și cum se va face această trecere. Pentru cele mai multe unități economice forma de privatizare optimă în condițiile existente este societatea pe acțiuni. Există câteva probleme de care trebuie să se țină seama la împărțirea acțiunilor:

— celor care lucrează în unitățile respective trebuie să li se distribuie, gratuit și în mod egal, acțiuni. Nu există nici o motivație în a li se cere să plătească valoarea acțiunilor;

— s-a constatat că dacă toate acțiunile sînt distribuite în mod egal angajaților apare efectul sindical în conducerea unității, care frînează mult creșterea eficienței. Oricum, interesele salariaților sînt deja apărate de sindicate independente, în general puternice;

— capitalul disponibil în prezent care ar putea fi folosit pentru cumpărare de acțiuni este deținut în mare parte de

speculanți sau de oameni care l-au dobîndit prin simplul fapt că au ocupat sau ocupă un anumit post, funcție și nu în primul rînd datorită capacităților lor.

O modalitate de a ține cont de aceste probleme pentru un număr mare de unități economice este distribuția către salariați a 40 la sută din acțiuni. De fapt pot fi pînă la 49 la sută, procent ce urmează să fie stabilit.

Pentru celelalte 60 la sută din acțiuni există mai multe modalități:

— cumpărarea lor de către societăți particulare străine;

— utilizarea capitalului uman; cele 60 la sută din acțiuni rămîn nedistribuite la privatizarea unității. Ele vor fi date ulterior celor care au inițiativă concretizată prin mărirea rentabilității unității. În raport cu câștigul obținut în urma aplicării acestor inițiative se vor distribui acțiuni autorilor lor. E vorba de inițiative în îmbunătățirea tehnologiilor, îmbunătățirea calității produselor, organizarea internă a unității, în vînzarea produselor, îmbunătățirea aprovizionării ș.a. Prin această modalitate conducerea unității va fi asigurată de un grup de oameni cu inițiativă și idei;

— o altă modalitate e posibilă în cazul unităților ce prin activitatea lor deservesc mai multe întreprinderi sau instituții, de exemplu centrele teritoriale de calcul electronic. În cazul lor cele 60 la sută din acțiuni ar putea fi cumpărate de întreprinderi sau instituții pe care le deservesc.

Același procedeu se poate aplica și în cazul băncilor, unităților de producere a energiei, de distribuție a energiei, telecomunicații, transporturi, întreprinderi comerciale, rețele de magazine, chiar și unele întreprinderi miniere și metalurgice.

Aceste moduri de privatizare vor putea permite un proces natural de însănătoșire a economiei, de eliminare a consumurilor false și de întărire a unităților rentabile. Tote problemele legate de pregătirea specialiștilor, re tehnologizarea modernă, reorientarea producției vor putea fi rezolvate de întreprinderi prin posibilitatea de a avea acces direct la credite în lei sau valută, prin legături directe cu parteneri străini.

Probleme de organizare și strategii economice ce nu pot fi rezolvate cu forțe proprii se pot rezolva prin colaborare cu institute românești sau străine, specializate.

MIRCEA ȘERBA

„JOACA” DE DUPĂ GLOANȚE

Măgurele. Un infern sau numai poarta deschisă spre el? Drumul spre această poartă este un preludiv, o pregătire psihologică făcută sutelor de oameni arestați, spre a suporta mai ușor socul contactului. După gloanțele din 13, bitele, topoarele și răngile din 14, bătăile primite la secțiile de Poliție și la Măgurele, au părut, nu-i așa, un simplu joc de-a „hoții și vardiștii”.

La descărcarea din dubele care veneau de la secții, se trecea printr-un tunel de bastoane care cădeau fără milă. Apoi, cu fața la perete! Nu mai aveau ce să le ia, avuseseră grijă de asta minerii. Urmau primele recunoașteri, făcute atît de civili, cît și de soldații care asiguraseră paza Poliției (7) și Televiziunii. În garașii ce urma să-și găzduiască în următoarele zile se aflau sute de oameni, bărbați și femei la un loc. Mulți așteptau ca niște invalizi de război, capete sparte, mîini și picioare rupte, plăgi deschise. Stăteau pe saltele, cu fața la perete și undeva în spate xîngăneau armele.

„Ne așteptam mereu să fim împușcați”. Domnea teroarea. În parte din cauza avonurilor răspindite cu generozitate de soldați și civili. Cum că partidele istorice au dispărut și localul în parlament a fost luat de reprezentanți ai F.S.N.-ului, că Octavian Paler, Mircea Dinescu, Ana Blandiana sînt arestați și se află bătuti măr tof pe acolo, pe undeva, că Marian Munteanu este ba mort, ba grav rănit. Scopul? Modificarea declarațiilor, ceea ce în unele cazuri s-a și reușit. Mai era și frica de a te duce să-ți faci nevoile, cu unul două zile n-am îndrăznit. Pe drum „o încașai”. Femeile au suferit un tratament și mai dur. În drum spre „toaletă” soldații începeau să aibă raporturi sexuale cu ele. Probabil că nu s-au limitat numai la a încerca, din moment ce superiorii au ordonat administrarea unei băți exemplare celor ce s-au datat la asemenea acte. Și asta în fața arestaților!

Majoritatea celor din garașii erau țigani și studenți. Studenții au fost eliberați în câteva zile, țiganii și cei cu antecedente penale au rămas, desti mulți nu aveau nici o legătură cu evenimentele din ziua de 13.

După 4-5 zile, a urmat repartiția pe la secțiile de Poliție. Plecarea de la Măgurele s-a înscris în linia violențelor fizice și psihice obișnuite. Același culoar de bastoane, aceleași injurii și

mai ales aceeași întrebare, ce parcă îi obseda de toți de acolo de la anchetatori la soldați: „Cu cine ai votat, bă?” „La secție, cînd am coborît din dubă, am trecut lărași printr-un culoar de civili înarmați cu puști. Mi-au zburat ochelarii și cu cine lup s-a repetat la mine. Am scăpat destul de ieftin”.

În celula viața este suportabilă, atît cît poate ea fi în acele condiții. Arestații nu sînt scoși „la aer”, nu primesc nici un fel de presă, păduchii sînt la ei acasă în saltele și pături. Cu adevărat viața grea îți fac „colocatarii”. Cei mai mulți dintre ei sînt țigani sau cu antecedente, fesenști convinși, care n-au călcat în viața lor pe la manifestația din Piața Universității, deci poate ca să „cînte la ploacă”, cum declară chiar ei (în traducere — să fure din poșete) și care sînt foarte revoltati de rolul de revoluționari ce li se atribuie (cazurile lui Mihai Marian și Mărmuș Valentin). Ei au venit la Poliție, unde de altfel au și fost prinși, la chemarea domnului Ilescu (șefa declarații) de a apăra țara împotriva loviturii de stat și pentru a stînge incendiul. În rest sînt nevinovați. Spre uleiura anchetatorilor, majoritatea autenticeilor demonstrații, s-au mîrginit la rolul de martori oculari, împotriva lor necreștină probe. Doar dacă nu cumva se fabrică. Altfel cum se explică faptul că nici pînă la ora actuală avocații nu au acces la dosare și nu cunosc probele aduse împotriva acușărilor avocatului Moldoveanu, apărătorul d-lui Mircea Dobrovicescu, și cazul d-lui Apostol?

Anchetatorii, cînd au eu cine, poartă mai mult discuții politice. „Ce părere ai despre guvern, despre cei care vorbeau la balcon. Ce căutați în Piață și (mereu) cu cine ai votat? și de ce?” Am spus că în balcon am vorbit mulți intelectuali, Ana Blandiana, rectorul universitar. Au fost manevrați, mi s-a răspuns. „Și cînd te gîndești că Poliția nu face politică, că arestații sînt de drept comun, nu politici...”

„Mă mai întrebau ce părere am despre Poliție, dacă am fost bine tratat, dacă... Ce să le răspund? Bine. Sînt foarte mulțumit.”

(Consemnai în urma unei discuții cu un prieten și — sper — definitiv eliberat: dl. Mircea Dobrovicescu.)

ANDREEA PORA

PE TEME CONSTITUȚIONALE

LEGITIMITATEA PUTERII

După cum este de la sine înțeles, despre „Legitimarea puterii” nu se poate discuta decît în cadrul unei societăți democratice, întrucît, în regimurile totalitare unde guvernează arbitrarul, noțiunea de lego și cea de legalitate nu au nici un sens.

Circumscriind astfel sfera de aplicare a acestei noțiuni, cunoașterea adevăratului său înțeles apare ca necesară.

În fond, legitimarea puterii este mai mult decît e simplă noțiune, ea este o instituție. Ca atare, ea are un fundament moral și legal și un conținut care îi dă viață și o face aplicabilă.

Pentru aceasta, legitimarea puterii nu constituie un obiect de preocupare în societățile guvernate de regimuri totalitare.

Încercînd a o defini, am putea afirma, că prin legitimarea puterii trebuie să se înțeleagă sub aspect juridic, acea procedură care permite cu la conducerea unui Stat, să se institue numai un guvernămînt ce este obligat să respecte acele drepturi și acele libertăți ce constituiesc înșiși rațiunea de a fi a omului ca individ cît și ca membru al unei colectivități, iar sub aspect moral, prin legitimarea puterii trebuie înțeles acel colectiv social care singur poate justifica moralmente un guvernămînt. Cred că pînă acum nimic nu poate fi pus sub semnul incertitudinii.

Astfel, ajungem la ceea ce este esențial și anume: cum și cînd un guvern poate fi acceptat ca legal constituit, și cînd un guvern încetează de a mai fi legitim, chiar dacă inițial Puterea sa a fost legitimată.

Într-o societate democratică, preluarea Puterii se face numai în urma unor alegeri oneste, care permit alegătorilor să-și exprime în afara oricăror constrîngeri fizice sau politice preferințele atît cu privire la modul în care doresc să fie guvernați, precum și cu privire la acei care doresc să-și guverneze. Orice mistificare a acestor alegeri strage după sine de drept legitimitatea guvernului în urma lor. Aceasta este singura cale constituțională într-o democrație care conferă Puterii legitimitatea.

Încercăm acum să răspundem la ceea ce e două întrebare și anume, cînd și cum un guvernămînt încetează să mai fie legitim. Aici pot fi înțelinite două situații: prima, cînd mandatul pentru care deținătorii Puterii au fost aleși a expirat și a doua situație, atunci cînd titularii Puterii în timpul mandatului au încălcat cadrul constituțional și legal pe care prin depunerea jurămîntului s-au obligați să-și respecte.

În primul caz, în mod normal, tranziția Puterii se face de la sine, fără alici o convulsivitate, prin substituția cu un nou guvern, a guvernului al cărui mandat a expirat.

În cazul al doilea, situația devine ceva mai complexă. Guvernul ce se face vinovat de încălcarea prevederilor constituționale sau a celor legale în timpul exercitării mandatului, mai întîi se va retrage demisionînd, iar apoi se va alicatul un nou guvern care va trebui să se ocure de încadrarea factorilor constituționali competenți, dobîndind în felul acesta legitimitatea.

Cadrul restrîns al acestor considerații mai mult de ordin principial nu ni-au îngăduit să mă ocup și de normele procedurale ce duc la rezolvarea, fără frînțări sociale, a acestor situații, de aceea, m-am limitat numai să arăt care este procesul de tranziție constituțională într-un regim democratic real.

Dar dacă aceste procese firesc de tranziție a Puterii nu au loc, ce se va întimpla? Adică, dacă deținătorii Puterii vor continua să guverneze și după expirarea mandatului pentru care au fost aleși, sau dacă săvîrșind abuzuri în timpul acestui mandat, ei vor refuza să părăsească Puterea?

În ambele situații, ne vom găsi în fața unor Lovituri de Stat ce au ca scop înlocuirea Puterii legale, printr-o Putere de fapt discreționară, rezultatul fiind întotdeauna același: sfîrșitul Democrației și instaurarea Dictaturii.

Este o posibilitate cu care astăzi sperăm că nu se vor mai confrunta popoarele.

DAN RĂDULESCU
Doctor în Științe Juridice
Doctor în Științe Politico-economice

AUTOPOURTRETUL ȘI „ȘTIINȚELE NEGATIVE”

● CELE DOUĂ SPERANȚE — CELE DOUĂ INCERTITUDINI ● ȘTIINȚA „APLICATĂ” ȘI ȘTIINȚA „PURĂ” ● PRACTICIENI ȘI TEORETICIENI ● ȘTIINȚELE OMULUI SINT UN AUTOPOURTRET ● PUTERILE ȘI VIRTUȚILE UNEI NEGATIVITĂȚI ● CREDINȚA ȘI SPERANȚA POT REÎNCEPE A MAI PRINDE INIMA ●

Cunoașterea începe de la o speranță: aceea că efortul depus va fi răsplătit, dovădindu-se de folos și aducând beneficiul său. Dar un bine celor ce vor avea beneficiul său. Dar tot cu o speranță ea se și încheie: aceea că, într-adevăr, ea și-a dovedit utilitatea și binele. Alina vremea, ceretătorul păstrează neclintite aceste două speranțe, ceretătorul poate munci cu îndrăgire, dar se poate și odihni, după lucrul său, cu seninătate. Totuși, el nu trebuie niciodată să uite că tot ce poate fi mai solid, mai sigur și mai categoric în știință se desfășoară, în realitate, între reperele a două fragilități, a două incertitudini — două speranțe — nu altminteri decât se așterne în fiecare zi drumul strălucitor al soarelui între lucirile nesigure și neînțelese a două crepusculi.

■ Ce se află la capetele științei ? —

Măcar însă, în cazul a ceea ce numim „științele naturii”, la care se mai pot adăuga încă câteva discipline cu caracter „exact” sau apropiat de acesta, precum cibernetica, incertitudinile pe care speranța le seamănă la capetele științei par să fie reduse la un minim suportabil și nu prea preocupant. Nimeni nu va contesta cu seriozitate fofosele medicinii, chiar dacă ei va ridica eventual obiecții asupra felului în care ea, sau o parte a ei, se arată a fi întrebuintată. La fel, sînt greu de pus la îndouăla beneficiile aduse de fizică, chimie sau cibernetică: dovada stau nenumăratele noastre aparate, mașinile, produsele de toate felurile pe care aceste științe le confecționează și care, deja, s-au inserat organic în existența noastră. Iar cel care nu-i de acord, să înceapă prin a-și debransa telefonul și lumina electrică pentru a fi credibil. Și apoi, oricît am încrimina cu dreptate, de domeniul nebuniei, să lăgăduiești global valoarea științei și a tehnologiei moderne, dacă n-ai fi decît pentru că, tot cu ajutorul lor, acele dezastre pot fi vindecate sau prevenite.

■ Cercetarea, impulsionată de o anumită credință —

Există însă și un fel de speranță în valoarea cunoașterii și a științei, speranță care a stimulat dintotdeauna intens mintile învățătorilor și ale cercetătorilor: este speranța în folosul dezinteresat și pur adus de cunoașterea în sine. Dar în acest caz, nemaifînd legată de intenția producerii unor bunuri concrete, palpabile, nemaifînd susținerea oferită de sporul perceptibil al comodităților, speranța devine sau trebuie să devină credință. Credință „ante scientiam” mai întilni, că adăvărul există și că el poate fi dobîndit prin omenească trudă și siguranță; credință „post scientiam” apoi, că măcar o parte din acest adevăr a fost deja obținut. Oricînd, firește, un savant poate afirma, în stil neopozitivist, că știința nu oferă adevăruri, ci doar modele temporare utile; oricînd el poate susține impenună cu Karl Popper că noile teorii formulate se fac spre a fi „falsificate” și nu spre a fi adevărate și că o teorie care, deocamdată, intrumeste toate sufragiile lumii savante nu este, de fapt, mai adevărată ca o alta, ci doar că n-a putut fi încă infirmată. Mi se pare însă indiscutabil că atunci cînd omul de știință devine cu adevărat om de știință și se abține să filosofeze după moda zilei, el redevine și un om ce crede cu tărie în puritatea și măreția adevărului, credință cu care el își începe și își încheie demersul științific. Căci ce altceva decît o credință puternică și vie ar putea explica dăruirea sa, truda, răbdarea, privațiunile la care adesea consimte spre a-și putea conduce cercetările, energia pe care trebuie să o desfășoare neînclentat? Cîm s-ar justifica mai bine toate acestea? Prin aceea că el se străduiește să elaboreze teorii cit mai „falsificabile”, cum cere Popper, ori prin aceea că speră și crede a se afla în vinștoarea a „ceea ce este cu adevărat”, după vorba lui Platon? Nu — drumul științei, dacă e mărginit, nu poate fi decît de ceea ce pare a-i fi contrar: de credință. Iar știința însăși se infățișează atunci drept ocolul îndelungat pe care credința îl face spre a se întilni cu sine și a-și da aleși, la capăt, fie și o timidă îmbrățișare.

■ Primatul practicii —

Nu poți, prin umare, să nu sperî că știința e bună la ceva, atunci cînd îți notă de performanțele unui computer; și nu poți să nu crezi în valoarea ei și a adevărului pe care ea îl promite, atunci cînd afli că se poate stabili, cu destulă precizie, ce s-a întimplat în primele secunde și minute ale existenței Universului, acum aproximativ 10 miliarde de ani. Dar este îngăduit tot la fel de ușor să sperî și să crezi cînd îl citești pe Derrida, pe Lévi-Strauss, pe semioticienii și pe structuraliștii, pe psihologi, pe istoricii culturii și artiști, pe Freud, pe Julia Kristeva, pe criticii literari, la general cînd dorești să întilni și să apreciezi re-

ANDREI CORNEA

zultatele din așa numitele „științe ale omului”? Credința se blochează repede înaintea controverșelor fără sfîrșit, a disputelor interminabile, a metodelor atât de diferite. Dar nu este mai ales profund dezamăgitor faptul că în pofida marilor eforturi, a erudiției, a metodelor îndrăznețe, rezultatele par adesea, să ajungă în puncte mai multe sau mai puțin previzibile, ba chiar care de destule ori fuseseră deja expuse anterior într-un limbaj mai simplu și mai puțin sofisticat?

Rămîne firește deschisă măcar speranța. Dar ce mai poți chiar spera în domeniul acestor discipline și, mai cu seamă, poți spera întemeiat că ele se vor dovedi în stare să aducă vreun bine? Artiștii și scriitorii nu speră de obicei nimic bun de pe urma exegesei critice, iar publicul tinde să le dea dreptate. Curiozitatea ne îmboldește, desigur, să citim biografii, monografii, analize stilistice, sinteze etc., dar aduc toate acestea, chiar puse la un loc, binele pe care îl oferă un singur medicament nou inventat? Trebuie constatat însăși că, dacă societățile noastre se administrează astăzi ceva mai bine decît o făceau în trecut, aceasta se datorează în mult mai mică măsură teoreticienilor, cit oamenilor practici. Nu mai putem crede ca pe vremea lui Tuclidide că istoria furnizează modele și că lucrează la îndreptarea moralității comune, căci altminteri cum ar fi putut coincide așa istorismul cu cea a național-socialismului? Iar dacă așa stau lucrurile, la ce bun istoria și disciplinele învădite? E greu, deci, de văzut în spatele imensei investiții de erudiție și de inteligență îndreptățirea unei speranțe corespunzătoare. Și totuși, are dreptul și cercetătorul din aceste domenii la o speranță, ba chiar la o credință. Dar în ce mai poate el să creadă, pentru ca ardoarea sa, elanul său creator să nu slăbească pe parcurs, iar voința sa de a se exprima să triumfe dinaintea stăvililor de tot felul și a netrebnicilor întimplării ale vieții?

■ Este autoportretul un portret ? —

În orice caz, el n-ar trebui să creadă prea mult, după chipul colegului său din științele naturii, în rezultatele pozitive ale disciplinei sale. Iar între timp, ne gîndim să-l sfătuiim să examineze un caz în care problema se s-ar putea rezolva: cel al autoportretului din pictură. Crede că multă lume a observat că, printre celelalte portrete ale unui pictor, autoportretul sau autoportretele sale se disting întotdeauna, au un aer aparte, se remarcă prin ceva indefinisabil care nu are nimic de-a face cu „poza” sau cu anumite convenții picturale. Dar nu-i totuși autoportretul un portret? Este, firește. Artistul s-a examinat cu atenție, a căutat să se obiectiveze, s-a privit o vreme ca pe o ființă străină, exterioră la sine. La fel ca întotdeauna a schițat și acum formele, a pus în pagină, a studiat lumina și umbrele, a repartizat cum a crezut mai bine tonurile și a echilibrat culorile, a căutat să fie expresiv. Astfel, arta sa a trecut prin toate fazele necesare, s-a epuizat în creație, a depus cu folos tot ceea ce virtual deținea. Artă sa — da. Dar el — nu încă. Căci abia ajuna aici, la extremitatea artei sale, pictorul se întilnește în fine cu el însuși: acum, în sfîrșit, chipul din fața sa începe să se identifice cu sine. Artistul își dă seama că cel din față nu este doar un om, un bărbat, un personaj îmbrăcat într-un fel sau altul, avînd o anumită vîrstă, ci că, dincolo de acestea toate este și altceva, ceva aproape inefabil — el însuși. Iar această umire din fața sa ceva ce este și „altceva” trece în tablou și face din acesta acel altfel de portret care este autoportretul. Dar trebuia neapărat ca portretul să fie dus pînă la capăt, pentru ca domnia lui să înceteze și trebuia ca arta să-și rostiească ultimul cuvînt, pentru că, dincolo de artă, să mai apară încă ceva. Un autoportret este un portret! Este și un portret.

■ Specificitatea științelor omului —

Să judecăm acum în același fel și în privința științelor omului, prin care acesta, privindu-se pe sine, își refăce neînclentat și în stiluri diverse „autoportretul”. Dacă respectul pe care l-am acordat acestor discipline s-ar baza în exclusivitate pe pozitivitatea rezultatelor pe care ele le acumulează, altfel spus, dacă am avea în vedere numai subiectul lor, am avea de ce să fim dezamăgiți și să nu ne facem prea multe speranțe în privința lor. Dacă numai așa ceva am lua în considerare, am putea într-adevăr să ne îndouim că ele ar fi proporționale prin meritele lor cu eforturile depuse pentru obținerea acelor rezultate pe teren, în bibliotecă, în arhive sau la masa de lucru. Numai că însușirea tuturor acestor rezultate reprezintă doar „portretul” pe care omul se gîndește să-l picteze. De abia acum însă, după ce aceste rezultate există, după ce ele au fost verificate și analizate în fel și chip — după ce ele au fost „epuizate” în pozitivitatea lor — vine, în sfîrșit, și timpul „autoportretului”, al temei. Adică momentul lui „altceva”.

■ Descoperirea autonomiei —

Cercetătorul, ca și cititorul său care îl urmărește pas cu pas demersul, ar trebui să-și pună, așadar, nădejdea nu atât în „rezultate”, cit în negativul pe care ele îl aștern în urmă-le, în semnificația golului pe care, odată rețeaua lor perfectată, îl va afla. E un gol tensionat însă și important la culme, nu mai puțin decît pauza într-o frază muzicală. Științele „pozitive” se comportă, am putea spune, asemenea unui om care, cu multă strădanie, ar scoate pe rînd, dintr-o cutie mare, o serie de obiecte dintre cele mai diverse, a-nume, pentru că aceste obiecte îi sînt necesare, pentru că intenționează să le utilizeze. Științele omului sînt însă „științe negative”: și aici sînt scoase din cutie, cu destulă trudă, numeroase obiecte; dar scopul autentic al acestei operații nu stă atât în dobîndirea obiectelor însele, ci, să zicem, în contemplarea unui desen aflat pe fundul cutiei. Trebuie, într-adevăr, să ne încredințăm că toate cercetările în domeniul manifestărilor umane duc — sau măcar ar trebui să ducă — la concluzia mai mult sau mai puțin explicită că există la om și la creațiile sale ceva care, în ultimă instanță, se refuză științei, că zăde acolo, în întilnirea spiritului cu sine însuși, un „altceva”, ireductibil la orice analiză și sistematizare. Autoportretul era aparte printre celelalte portrete, iar științele omului sînt a-partie printre celelalte științe, fiindcă și într-un caz și în celălalt autoreflexivitatea introduce o realitate „negativă”, prin care subiectul-obiect se descoperă fără asemănare cu lumea, incomensurabil cu aceasta și autonom. Dar pentru ca această situație să fie vădită, pictorul trebuie să fie bun și să-și ducă pînă la capăt arta și, de asemenea, cercetătorul trebuie să fie și el bun și să conducă analizele sale pînă în punctul unde acestea, singure, își dau suflul.

Prin urmare, dacă rațiunea de a fi a științelor „pozitive” stă în ceea ce ele știu să spună, rațiunea de a fi a științelor „negative” stă în murmurul care se aude cînd ele nu mai știu ce să spună. Să fie așadar cit mai multă erudiție, dar pentru a se arăta pe o cale cu adevărat „apofatică”, faptul că erudiția nu este totul. Să se facă demonstrație cu cit mai multă logică și consecvență, dar spre a se vedea că există întotdeauna un „rest logic și inconsecvent” în om. Să se sistematizeze și să se lase drum liber teoriilor generalizatoare, să se adune fapte în exhaustivitate. Căci numai astfel va fi vădit că, dincolo de un anumit punct, nici teoriile, nici faptele, nici nimic altceva nu mai pot da seamă despre om. Tot efortul științelor „negative” trebuie să urmărească epuizarea laturii prin care omul aparține acestei lumi, pentru că, în momentul cînd ele sînt nevoite să tacă, să se întrevadă latura prin care omul nu mai aparține decît propriei sale lumi. Fîndcă în aceasta stă singura noastră măreție: autonomia.

■ De la imbold la faptă —

Iar dacă se va aduce întimplinerea că existența unui rest nepuzabil în om e doșul a fi pur și simplu afirmată, declarată (așa cum am făcut și noi aici) și că în acest caz tot lungul excurs al „științelor negative” s-ar dovedi inutil și nejustificabil, va trebui să răspundem în felul următor: nu este suficient ca pictorul să fie conștient că se pictează pe sine, pentru ca autoportretul să și existe; el trebuie pictat efectiv, cu răbdare, etapă de etapă. Tot așa, nu-i suficient ca un om să-i spu că și-a făcut o călătorie pentru ca omul să simtă într-adevăr ceea ce ai simțit tu călătorind. Trebuie să-i și povestești. Acel „rest”, acel „altceva” din om nu este un lucru, un obiect perceptibil direct și pozitiv, care să se poate afla în centrul unei expuneri didactice. El este o negativitate, un minus, ce nu poate apărea decît stîindu-se în penumbra unei pozitivități. De aceea, pentru a avea acces la el, pozitivitatea e neapărat să fie parcursă etapă de etapă, trăită, asumată. Călea dreaptă nu ar însemna decît enunțarea unei abstracții, instalarea dogmatică a unui cuvînt fără valoare. Ar fi să înlocuim negativul prin neant și penumbra prin întineric. Numai călea ocolită duce la țintă cu adevărat; dar ea este trîdnică, anevoioasă, nefînd nici lipsită de dezamăgiri, căci trebuie să ne învățăm să construim numai pentru a vedea că există ceva mai presus decît construcția noastră.

Putem spune, prin urmare, că „științele negative” sînt o mijlocire indispensabilă către ceva care le va nega, tot așa după cum templul din țidărie și vizibil era cîndva, pentru credincioși, mijlocire absolut necesară către zeul său nematerial și prin care vizibilul era negat.

Ne mai rămîne atunci să reflectăm mai atent asupra puterilor și virtuților unei negativități. Dar și asupra semnificației unei conjuncții. Căci iată: științele pozitive afirmă morcu, răspicat „asta este”. Celelalte, numite de noi „negative”, științele „autoportretului” și ale omului rostesc, cu voce șoptită, ce-i drept, dar nu mai puțin fermă: „și asta este”. Dar cu această umilă și trivială conjuncție, credința și speranța pot reîncepe a mai prinde inimă.

Violența Răului la Paul Goma

Judecând după intensitatea, cu totul motivată, a unanimului sentiment de satisfacție, stîrnit de schimbările din Est, trăim unul dintre momentele „ferice”, alii de rare, de numărul pe degetele unei singure mâini, ale istoriei contemporane — și a vorbi în acest context exaltant în plină euforie, de mărturia unei experiențe cumplite, de sens exact contrar, dintr-o vreme în care aceiași Est european se afla sub teroare, la gradul zero și mult sub zero al speranței de mai bine, poate părea oarecum inadecvat, un fel de a turbura sărbătorirea îndelung așteptată și de a te situa ostentativ în afara ei. Contrarietățile nu este în cazul de față (mi propun să vorbesc despre unele dintre cărțile lui Paul Goma, despre *Gherla* și *Patimile după Pitești* cu deosebire), decât o aparență, una foarte înșelătoare. Cred, dimpotrivă, și fără să contest legitimitatea speranțelor de astfel, pe care le împărtășesc, și orice om viu trebuie să le împărtășească — cred că o astfel de „amintire” (a răului absolut), amără și insistată, de tonalitatea celei ce se desprinde din literatura compatriotică noastră, „cade” mai potrivit ca oricînd, cu puterea unei necesități, în aceste zile, pe care, desigur, nu le anticipează — sau le anticipează doar prin ireductibilul accent „libertar”, de neînving, descoperit chiar în miezul unei experiențe limitate, anihilatoare, de neînțeles și de neimaginat.

Menținerea în memorie a răului, a răului absolut, adică a aceluia făcut de oameni oamenilor — și este este cu totul altceva decât răul provocat de fatalitățile biologice sau naturale sau istoric inevitabile și chiar cu totul altceva decât formele complicate, ascunde, dificil reparabile ale răului (ale răului pe care l-am numi „de ultimă instanță”), această menținere în memorie și la orizontul percepției în conștiință, este pedepsa cea mai severă — și în același timp de neoclit și niciodată de „prescripție” — ce i se poate aplica (și mai presus de cadrele justiției curente și indiferent de ele), lui și autorilor săi, autori morali sau așa-numiți simpli executanți.

Există un moment de răsărire, un moment capital — de răsturnare a perspectivei — în *Gherla* lui Paul Goma, scena suplicului din ultima parte a cărții, cea mai răscobitoare, pe care nu o urmărești doar cu pasivitate ci cu înțelegere, și cu tot trupul în stare de bătălie, de înălțare, de alarmă, momentul în care eroii (personajii) se află față în față cu tortionarii, cei trei chinule cu sadism, cu ură și sălbăticie, și are prima oară în viață revelația că „asta” nu se uită și nu se iartă, niciodată, nu se iartă pentru că nu se uită, jurîndu-se că nu va uita, nu-i va uita, pe „ei”, nu se va răzbuna, ci doar stîl, va depune mărturie, despre „cele petrecute — „acolo”. Va supraviețui și va scrie — Totul.

A spune despre *Gherla*, despre *Patimile după Pitești* că sînt o expresie literară a universului concentraționar, cărți despre deținuți, ca altele altele în literatura lumii secolului XX și ca alii de puțin, nepersonaj, cei trei chinule cu sadism, cu ură și sălbăticie, și are prima oară în viață revelația că „asta” nu se uită și nu se iartă, niciodată, nu se iartă pentru că nu se uită, jurîndu-se că nu va uita, nu-i va uita, pe „ei”, nu se va răzbuna, ci doar stîl, va depune mărturie, despre „cele petrecute — „acolo”. Va supraviețui și va scrie — Totul.

A spune despre *Gherla*, despre *Patimile după Pitești* că sînt o expresie literară a universului concentraționar, cărți despre deținuți, ca altele altele în literatura lumii secolului XX și ca alii de puțin, nepersonaj, cei trei chinule cu sadism, cu ură și sălbăticie, și are prima oară în viață revelația că „asta” nu se uită și nu se iartă, niciodată, nu se iartă pentru că nu se uită, jurîndu-se că nu va uita, nu-i va uita, pe „ei”, nu se va răzbuna, ci doar stîl, va depune mărturie, despre „cele petrecute — „acolo”. Va supraviețui și va scrie — Totul.

Paul Goma, tocmai aceasta și este, de a face aici incredibilul-credibil, inimaginabilul-imaginabil, verosimil și adevărat. Forța nu numai a unui martor de încredere, un martor care este marturisit sub ochii noștri, un martor-martir, dar și a unui extrordinar scriitor. A unui scriitor care izbutește să rămînă scriitor în condiții ce desfid și anulează, tinzînd să o împingă, să o lîrască spre dezlăsură, vocația de „literat”, contraziind chiar tipul de „stentiv” specific.

Anihilarea demnității omului, distrugerea reflexelor firinei vii și autonome, capabile de împotrivire, de revoltă morală, capabile de reacții naturale refractare sau de atitudine naturală solidară, distrugerea completă a resurselor intimității, a resurselor relației firești cu „ceilalți”, anularea aptitudinii afective, a „sentimentelor” (generozitate, compasiune, milă sau, dimpotrivă, ură, minie, repulsie), înlocuirea legăturii dintre oameni cu o paradoxală, perversă comunicare (complicitate) victimă-călău, ancheta-anchetator, acest proiect fundamental al sistemului penitenciar (ogîndire perfectă și imagine ceva mai concentrată a Sistemului totalitar, care, în forme nu atât de brutale, dar în esență înrudite, apăsă proiectul unei utopii sinistre la scara întregii societăți), această finalitate ultimă, devenită clipă de clipă practică imediată, este pusă în lumină în cărțile lui Paul Goma cu o exactitate migăloasă, în ritmuri „lente” de epică obiectivă răbdătoare, cărora nu le scapă nimic, nici un detaliu, și care nu dau „peste cap” nimic. Cu o migală în sine, răbdătoare, cu o calculată „violenta”, pe măsura însăși a violenței, erimei organizate, ororilor și grozăviilor imputabile Sistemului și reprezentanților săi, în specificul, dar și vast generalizatului univers concentraționar.

Scenarii de cruzime nu sînt doar

față de chinuri și cruzime — și au obligat-o să în contact cu un abominabil Hău — în fața căruia, ea, aceasta „natură”, a suferit deversarea, crisparea, dureros constrînsă fascinație (pentru cruzime) intrată mai tîrziu (cu drepturi de „naturalizare” în formula însăși, de nedezlocat de aici înainte, a cărților lui Paul Goma, de la *Ostinato* și *Gherla* la recentul ciclu memorialistic.

Cu certă, abia stîplinită „fascinație” este porciizat în *Gherla* maiorul Goicu, comandantul imensei închisori: cu o privire dilatată de curiozitate (psihologică, psihanalitică, caracterologică, literară, „artistică”), cu palma de observator metodic și nedezlăntit, în fața unui personaj în care răul apare dezlăntit și nespuse de „inventiv”, ca un fenomen inedit, imprevizibil, în preajma cărului narator „uită” la un moment dat că este „obiect” al experimentului sadico-educativ, că este victimă (supusă ori neșpusă, docilă ori revoltată), pentru a face loc în el, în privirea ademenită și obsedată și fascinată de marele Spectacol, doar observatorului; „satisfacut” parcă de incredibilul spectacol (al apariției lui Goicu, al jocului, gesticației, limbajului, „retoricii” speciale ale acestuia, toate orientate „pedagogic” de proiectul formării în deținut a „omului nou”). Doar — sau cu prioritate — scriitorului. În exercitiul funcțiunii sale „pur literare”. O ilustrare încă mai izbitoră a acestei fecunde priorități a literarului (dar o prioritate care legitimează din interior acțiunea neiertătorului spirit justiciar), caracteristice operei lui Paul Goma (spun „mai izbitoră” pentru că avem aici de-a face cu o etalare a monstruosului sordid de unică „vizibilitate”, de singulară forță în literatura română, nu numai contemporană) aflăm în marea scenă a bălăii finale (de fapt aplicii bestial, tortură în toată regula, tortură

göetheană, vorba e că de puțin ori mi-a fost dat — în descrierea teroarei, a violenței inumane, a răului în toată cruzimea și fărădelegea sa — să o descopăr alii de bine înțelșă în spirit și alii de convingător încorporată în practica literaturii, a romanului, ca în *Gherla* și cu o „nu-știa” în plus (datorată caracterului absolut terifiant, fără precedent, în istoria societății totalitar staliniste, al faptelor relatate) în romanul — strîns condiționat de documente și mărturie — *Patimile după Pitești* — apărut în limba franceză sub titlu *Les chiens de mort*, Hachette 1981 în traducerea lui Alain Paruit, cu o edificatoare postfață a lui Virgil Ierunca).

Orbitele practice experimentate în Pitești sub oblađuirea contraei Ministerului de Interne de către un grup de deținuți (avînd în frunte pe fostul legionar și fostul comunist Eugen Turcanu) în serviciul ideii de re-educare, cu mijloace combinate de tortură morală și tortură pur și simplu, devin aici obiectul unei explorări de excepțională acuitate prin intermediul unei ficțiuni românești într-un totu „ne-fictiv”, extremătoare în veridicitatea și adevărul ei. Îi vine în minte numădeci, citind cartea lui Goma, dreapta formulare a lui Albert Camus (franceză și de V. Ierunca) privind menirea literaturii: să facă adevărul verosimil. Amîndoi termenii capătă o grea acoperire în *Patimile după Pitești*. Adevărul cel mai neversosimil, al cruzimii și al sadismului și al verosimilului cel mai verosimil, mai „curat”, mai fără de viciu în lipsa de stridență și de alunecări „excesive”, al unei epici imperburabile, de factură strict realistă și deopotrivă de factură modernă (indiferența planurilor, discontinuitățile temporale, amestecul cosmarului cu nuda realitate, autenticitatea joycean-faulkneriană a monologului și a registrelor „stilistice”, personale etc.). Violența răului, depășind orice margine „reprezentabilă” și sfîndind orice suprafață semi-lucidă „narabilă”, orice convenie (întind de deprinderile „poetice” ale evocării tradiționale (pentru că sfîndea însăși legile imaginabilului și chiar pe cele ale universului imaginat) este introdusă în romanul lui Goma pe incul și inițial „de departe”, indirect, prin tatonări și aproximativ menite să pregătească, să „obșnuască” percepția noastră, din prea săracă amplitudine, o „esteplare” care nu poate primi prea mult dintr-o dată, preferînd dozele rezonabile, dozele mici, revelațiile propunse în treacă, acceptabile, incomplete). Această tehnică a introducerii și dozării revelatorului, Paul Goma o stăpînește la un nivel înalt, la nivelul unei performanțe scriitoricești. O tehnică, o metodă „literară”, o performanță „profesională”, de care nu se poate dispensa, mîzînd doar pe efectul imediat al mărturiei și al documentului istoric ratificat, nici o revelație a adevărului. Mai ales fiind este vorba de un adevăr cumplit pe care percepția obișnuită, fie și aceea prevenită asupra răului din lumea contemporană, greu de tot îl „tolerează”, îl receptență, îl asimilează.

Citez din postfața lui Virgil Ierunca: „Vorbînd despre raporturile dintre adevărul istoric și ficțiune, Camus ajunge la concluzia că lucru cel mai greu de realizat este de a face „adevărul-verosimil”. Ce ar fi spus el dacă, precum Paul Goma, și-ar fi propus să scrie un roman asupra neversosimilului în stare pură: experimente încercată de comuniști în România, ca în altele alte locuri. Dar la 1949 și 1952? Imaginația unui Sade; utopia negativă a unui Orwell, memoria unui Soljenitin n-ar ajunge să epuizeze fenomenul Pitești, care nu reprezintă o nouă treaptă în materia de rău, ci o natură diferită a acestuia. În Arhipelagul Gulag se distrug trupurile, în insula izolată a Piteștilor se urmărește pulverizarea universului psihic al oamenilor. Și operația izbutește. Prin tortură. Se torturează în toate închisorile staliniste, în România, ca în altele alte locuri. Dar la Pitești se descoperă că tortura poate deveni arma absolută împotriva „cărora nu este posibilă rezistența, cu condițiile: 1) — să fie neîntreruptă; 2) — deținutul să și-o aplice unii altora. Conținutul de rău provocat și primit, victima și călăul devin astfel una și aceeași persoană. În fapt nu mai e vorba de victimă, nici martor la urma urmelor nu mai există.

De menționat că Virgil Ierunca este și autorul unui studiu amplu și amănunțit despre fenomenul „Pitești”, apărut în editura Limite, München 1981. Tot el este și autorul postfeței romanului *Gherla* (versiunea franceză — Gallimard 1976), care, împreună cu *Patimile după Pitești*, inspiră comentariul de față.

noiembrie 1989
Articol apărut prima oară în revista *Dialog* (R.F.G.), 1989

LUCIAN RAICU

„descrie” cu fidelitatea unui martor de maximă probitate (n-ar fi deloc puțin lucru nici alii, martorii dispuși să vorbească sînt mai rari decât creșdem, iar cei cu harul mărturisirii de încredere, încă mai rari, ca să nu mai vorbim de cei dobiți cu un mare talent literar, ca Goma, în plus cu un talent de tip realist „deformator...”). Ele sînt „creații” de la început pînă la sfîrșit, dest nu se abat nici o clipă de la linia unei depoziții strict autentice și strict verosimile, sînt altele veritabile „creații” ale spiritului (încă odată: deformatoare), autonom expresive, halucinant palpabile, avînd o bizară pregnanță „estetică” și chiar poetică.

Da, chiar poetică, cine ar fi crezut? cine s-ar fi așteptat, judecînd după realitatea alii de oribil și de strident ne-poetică a situațiilor înfățișate. Judecînd, pe de altă parte, după înfăgura de ansamblu a literaturii „la ximum de umilnță, de spîmă, de linere de minte, cită să ajungă pentru o viață întreagă — și eroul va „ține minte”. Totu, dar în cu totul alt sens decât cel prevăzută de tortionarii săi — și va scrie această carte mai răbdunătoare ca orice meritată răbdunare. Descrierea este de tip „naturalist”, nu omite nici un amănunț „insuportabil, și nu se dă în lături — și cit de bine face i bine pentru Binele care n-a pierit cu desăvîrșire din lume” —, nu include „ochii” (idei nouă pe vine peste măsura de greu să-i ținem deschis asupra privelistii ce ni se arată, foarte înșelătoare pentru ideea de om (tortionarii sînt „oameni”, ar fi prea simplu să-i expulsem în afara speciei, și nu e simplu deloc tocmai pentru că și ei li aparțin), nu vrea (și nu trebuie) să treacă peste nici unul din momentele sau detaliile obscene, sordide, scandaloase ale torturii fizice — care reprezintă ea însăși supremul scandal.

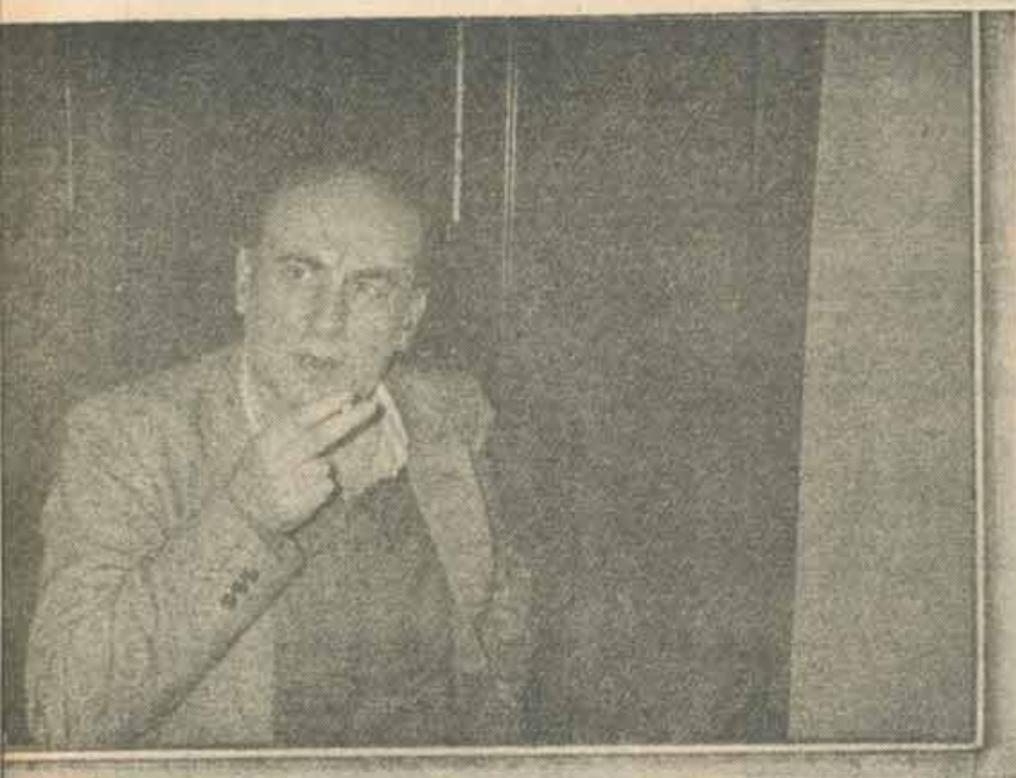
Dezafășurarea scenei, a acestora și a alilor altora, doar ceva mai „elemente”, ceva mai în firea normală a ordinii penitenciar (și a ordinii noi, totalitare, în globalitatea sa ne-penitenciară, cum am mai observat, dar nu strictă să o repeti nu are nimic precipitat, nimic „estentiv” violent și „lare” (senzational). Calmul imperburabil al relațiilor, sporește tensiunea și li asigură — această stranie liniste! efectul de durată, obsedant, implacabil. A nu scrie într-un ton și un stil „al grouzi” despre lucrurile îngrozitoare (este recomandarea lui Goethe). Acestea din urmă li ajung lor însă, nu mai e nevoie, în reprezentarea lor, de concursul unui stil doar la prima vedere adecvat, al unui ton apăsător-apăsător, menit să le sublinieze patetele ororare. Nu știu și nici nu-i interesant de știu dacă scriitorul român cunoaște experta recomandare

mortifiantă, abia dacă suspendată în pragul sfîrșitului clinic, biciuire-tortură-execuție) care constituie apogeeul romanului-monolog-dialog *Gherla*. Apogeu și „cheia” cărții. Ferocitatea suplicului face rasă bună aici cu aparențele curmăcate, inițial, ale legalității, ale unui pasnic, pliticos ritual administrativ. Pedepsitul (pentru o presupusă agresiune împotriva unui alt deținut, delator notoriu, în realitate „sanționat” pentru comportarea sa demnă în tot timpul detențiunii, acum în pre-zis sfîrșitului ei) se oferă foata prin care i se aduce la cunoștință decizia conducerii — o „instituire”, nu-i așa, ca oricare alta, în serviciul ordinii și legalității socialiste... — de a i se aplica douăzeci de lovituri, este invitat să le numere... Vor fi de fapt, mult mai multe, năucitoare, sălbătice, aplicate în așa fel, mai ales în cap, încît maximum de suferință posibilă să fie obținută, maximum de umilnță, de spîmă, de linere de minte, cită să ajungă pentru o viață întreagă — și eroul va „ține minte”. Totu, dar în cu totul alt sens decât cel prevăzută de tortionarii săi — și va scrie această carte mai răbdunătoare ca orice meritată răbdunare. Descrierea este de tip „naturalist”, nu omite nici un amănunț „insuportabil, și nu se dă în lături — și cit de bine face i bine pentru Binele care n-a pierit cu desăvîrșire din lume” —, nu include „ochii” (idei nouă pe vine peste măsura de greu să-i ținem deschis asupra privelistii ce ni se arată, foarte înșelătoare pentru ideea de om (tortionarii sînt „oameni”, ar fi prea simplu să-i expulsem în afara speciei, și nu e simplu deloc tocmai pentru că și ei li aparțin), nu vrea (și nu trebuie) să treacă peste nici unul din momentele sau detaliile obscene, sordide, scandaloase ale torturii fizice — care reprezintă ea însăși supremul scandal.

Disidența ranței în

G.A.: În pe 22 decembrie a pre fenomenul omenii și în în conștiință... (eficace) a un evasi-gene re: cîndva se sură hrănit de inovativ, în e dezorientare, tr-o pierdere, viețuire în lum ne-a fost dat: lui — Europa) s trebură să-e încercut, fără apărutul de re nes noastră. S la alia, a înz la întimplare, ultimul an a lor, ultimii ze tîrziu s-a vor despre Mihai, men Popescu, întimplare — pomenite). M jumătate de e cîteva săptămî istoria disiden să decil se cre țaree continuă nenumărați a nu apucase în țalături de li violența contr înainte ca a suferinței și a să fie deshat sistematic, bir (fîresc, nume primul care i mă ecliciale, să, și pentru ani deosebit Termenul dis pe atunci.

L.R.: Da, V este numai a, controversabil duce și ea n torie, oricît a românești nu istorie mai g nomenul disti men auxiliar după părerea, lungul anloc la însăși a, mai aspre sau

fața ororii și a dezgustului există din nou un fenomen miraculos"

DISCUȚIE CU LUCIAN RAICU REALIZATĂ DE GABRIELA ADAMEȘTEANU

au luat formele specifice etapă

...ele săptămîni de după început să se scrie des-... disidenței românești: plări tragice, asediate... publică nu doar de efec-... dezinformării, ci și de... sentiment de irita-... și exact în ce mă-... complex colectiv de... mănură născut dintr-o... (doar politică), din-... anințierilor de supra-... și în timpul în care... urăm (sfîrșitul secolu-... fiecare disident român... eedite gestul singur,... peranță de salvare, de... lesiune și de suspiciu-... într-o dată, de la o zi... și se scrie despre ei:... amneinic, neorganizat:... apus paginile revistei... au fost uitați (cîi de... despre Paul Goma,... cîte nume — Că-... Lădău, enunțăm: la... ei n-au apucat să fie... pierdută într-o... și se restituie în... numai; grav este că... românești (mai exin-... cu nume pe care nu-... le înghița zăinic, cu... mîni martirizați) nici... să fie schitată, că... (stabilă) impoștă) o... acție s-a și declanșat... ițele albe de pe hărta... rezistenței la suferința... început să acționeze... concertată — colomna... doamnei Cornea este... vine în minte, pe ur-... rind). Au existat în-... noastră literară... de pildă ani '66-69... încă nu se folosea

...ia intelectuală. De rezistență morală. Nu cred deci că se poate face o istorie izolată a disidenței românești, ei numai în formele ei de interferență cu istoria însăși a literaturii politice. Pentru a mă referi numai la faptele de literatură la care am asistat din momentul în care am intrat eu în viața literară, pentru a nu o lua de prea departe (de la un Vasile Voiculescu, de pildă, un scriitor important, un scriitor martir, desi și acest lucru trebuie făcut la un moment dat), pentru a mă referi deci numai la lucrurile pe care le-am trăit (nu din auzite), la care am participat eu însuși, trebuie să spun că această disidență (nu găsim acum alt termen și nu are rost să cău- tăm un altul) este, veche. Ea a luat formele timpului (alei nu trebuie nici un fel de exclusivism), ea a luat forme pe care le-a luat speranța în fie- care etapă a dezvoltării societății ro- mânești. Speranța aceasta nu era di- sociabilă de încrederea într-o posibili- tate de reformă din interior — o încercare de reformare a societății exis- tente. Pentru ea nu trebuie să extra- polăm imensa amaraciune, imensa de- ziluzie care a însemnat secesiunea, con- silientizarea exemplului utopiei comuni- ste. Deci nu trebuie să suprapunem vi- zionea aceasta amară, lucidă, asupra diverselor forme ale opoziției intelec- tuale. Și ale speranței. Prima speran- ță de schimbare, prima speranță de mai bine a literaturii române a fost reprezentată în anul '50, în perioada înrădită cu revoluția maghiară din 1956, de Nicolae Labiș și de scriitorii prieteni cu el (în acea vreme aveam cu toții douăzeci de ani) printre care nu as putea să nu-i citez din jurul lui N. Labiș, pe Doina Salăjan, pe T. Ma- zilu, pe Sonia Larian, pe Radu Cosăsi, pe Nicolae Tic. Au trecut treizeci de ani de atunci. Cînd se va scrie istoria acestei opoziții, (oricîi de indota- rată ar fi ea contextual) nu se poate face abstracție de acest început. De evoluția acestei rezistențe. Citez de astă dată numai cîteva nume: un scri- tor alîr de important cum a fost A.E. Baconsky, cum a fost în continuare Ion Caracul, pentru a ajunge în forme- le ceva mai apropiate din vremea lui Ceaușescu — ale mișcării Goma, ale opoziției afirmate de scriitorii impor- tanți ca Dorin Tudoran, Dumitru Te- peneg, Virgil Tănase.

L.R.: Dar facem istorie, aici! Și ajungem astfel în ultimul deceniu. Aici ar fi foarte multe nume de citat. Am spus că disidența nu înseamnă numai o opoziție ireductibilă, ci putea lua forme oricîi de diferite. Nu cred că este decent să uităm cuvîntul greu pe care l-a avut în anul '70 un poet ca Eugen Jebeleanu. Nu cred că trebuie să uităm în continuare partea cea mai bună a poeziei, a prozei românești. Prin forța lucrurilor, scriitorii buni, într-un fel sau altul, s-au definit printr-o anumită formă (frecvent, o anumită formă, care se poate discuta la infinit) de opoziție față de regim. Bineînțeles, nu trebuie să uităm, nu chiar printre altele, poezia Ienei Mălăncioiu, a lui Virgil Mădălescu, a lui Mircea Dinescu, Mircea Dinescu, care în ultimul an dinaintea căderii regimului Ceaușescu a avut un rol atît de important prin interviul publicat în *Liberation* și prin articolul *Mamutul și literatura*. Apoi scriitorii care s-au solidarizat cu el: Alexandru Paleologu, Mihai Soră, An- dreea Plesu și ceilalți. Mircea Dinescu trebuie să existe în această istorie.

G.A.: Totuși, altceva ar fi vrut să înțeleg: lucruri pe care încă nu le-a povestit nimic, de aceea nici n-au cum să fie știute de cei tineri. Anii '56-64 — o perioadă, de care acum ni- meni nu se grăbesc să-și amintească. Dar după ea a început „inexplicabilă” înflorire a literaturii. Știm că au fost cîțiva ani cînd n-ai avut drept de semnătură, după ce ai fost, ca și Sonia Larian, exclus.

R.L.: Mi-e greu să vorbesc pe de o parte pentru că este oarecum vorba despre mine, dar și mai greu îmi vine pentru că trebuie să vorbesc pe scurt. Este un capitol al vieții mele, care, dacă voi trăi, va deveni un capi- tol al cărții de memorialistică.

■ În ciuda opticii noastre, tri- butare timpului, am încercat să ne purtăm ca niște oa- meni liberi

R.L.: Pot să spun în treacăt, doar cîteva cuvînte. Sint lucruri foarte grei de explicat pe scurt astăzi. În '56 eram oameni de 20 de ani. Am debutat foarte devreme, în epoca aceea, uti- lă astăzi: a mișcărilor din Est, consecu- tive morții lui Stalin și speranței (care s-a dovedit iluzorie) după eve- nimentele de atunci din Ungaria, Po- lonia și România. Paul Goma a fost arestat și condamnat într-o împreju- rare strict legată de această situație.

...Noi, deși eram foarte tineri, eram to- tui deja scriitorii notorii (publicam de la 17 ani, în condițiile acelea). Ce a fost? Nu as putea numi aceasta di- sidență. A fost o mișcare spontană, legată de ideea înaltă pe care de atunci ne-o făceam despre ceea ce în- seamnă a fi scriitor, despre ceea ce înseamnă literatură. O idee desigur foarte supusă contextului, ușor de imaginat. Am încercat (ați pot să spun) eu, în ciuda opticii noastre, tri- butare timpului, să ne purtăm ca niște oameni liberi. Eu personal am scris niște articole, am participat la diverse întruniri mai mult sau mai puțin ne- legale, în care întrebarea care revenea era: ce este de făcut? Ce putem face ca în acest cadru dat să fim și să rămînem scriitori? În urma acestor articole pe care le-am scris atunci, am fost exclus.

Aici la dorința lui L. Raicu trebuie să opresc înregistrarea. Ascult relatarea cutremurătoare a unor proese publice, dezavua- reea tinerilor scriitori prin in- termediul unor sedințe înscena- te. La una au participat și munici- parii. Exclusi din redacție, din U.T.M., neștiind dacă după a- ceasta nu va veni arestarea. So- nia Larian și Lucian Raicu vor fi cîțiva ani lipsiți de drept de semnătură și șomeri. Dar ceea ce mă zădărnicește și mă deranjează de a povesti, și înțeleg: nu pot po- vesti oricî, pe scurt. Așa că ră- mine să așteptăm memoriile lui Lucian Raicu.

■ Voi trebuie să vă păstrați cu- rățenia și neștiința

G.A.: S-a vorbit despre o luptă pen- tru putere înainte de formarea noului guvern...

L.R.: Da, poate... Dar mie mi se pare că nu trebuie să vă lăsați antre- nați, într-un fel sau altul, în dispute- le acestea, inevitabile între ei. Adică în cadrul securității. Nu trebuie să vă întrebați care dintre ei este mai poziti- v și care nu știu ce... Altfel o să fie soco- ce a mai fost. Voi trebuie să vă păstrați curățenia și neștiința.

Dijbii printre întrebările pe care i le-am fi putut face de acest mijloc de jumie. Sintem tulburati toti izel (Sonia Larian ne asista) și totuși nu-mi vine să renunț. Sint 6 luni de cînd îmi doresc să sîng la Paris ca să vorbesc cu Lucian Raicu, pentru revista „22”. Așa că în- cere să-l conving să vorbim, totuși.

L.R.: Da, am fi putut avea o discu- ție liberă, desi nu-mi place să dau interviuri. Dar ea se dă peste cap în mod inevitabil, sub impresia a ceea ce se întîmplă în clipa de față. A ceea ce s-a întîmplat în România, la mijlocul lui iunie. Mi se pare aproape inde- cent să mai păstrăm discuția într-un cadru oarecum teoretic, intelectual, cîi timp există aceste fapte de care abia acum am luat cunoștință. Care întregi aserptările mele cele mai rele. Fapte oribile, mai mult decît conster- nante, în fața cărora nu pot să fac altceva decît să-mi exprim un senti- ment, mai bine zis o senzație de dez- gust — nu numai moral, dar, așa cum se întîmplă cînd deșgatul moral atin- ge o anumită înălțime — fizic. Nu pot să uit că exact de pe această ca- napă pe care stăm noi acum, în fața micului televizor, la 21-22-23 decem- brie urmăream cu o formidabilă eno- chie și exaltare ceea ce se întîmpla în România. Și iată că acum, de pe ace- lași loc, fără să mai deschid televizor- ul, pentru că din păcate, dar în mod explicabil, el nu mai arată și nu mai spune nimic despre România, de pe același loc, de pe aceeași canapă și la numai 6 luni după aceea emoție (pro- babil cea mai puternică pe care am trăit-o în viața mea), încerc un senti- ment de ocară și deșgust. Probabil și cel mai puternic pe care l-am trăit în viața mea și care întrece sentimentele de oroare și deșgust care m-au de- terminat să plec din țară, iată că am ajuns și la asta. Chiar astăzi, în cursul zilei, așteptîndu-te, am citit rela- țări despre ceea ce s-a putut petrece în acele zile de 13-14-15 iunie. Dezlan- țarea de sălbatică este de neconcep- tut pentru Europa. Orice imaginație a ororii mi-a fost întrecută de rela- țările de care am luat cunoștință. Această oroare este cu atît mai vie cu cît speranțele noastre, speranțele mele erau mai mari.

■ Sint emotionat, sint mîndru de a fi fost mulți ani foarte aproape de Livius Ciocărlie

L.R.: Mi-e teamă doar de un singur lucru: nu as vrea ca exprimarea dez- gustului meu (care este inerentă și fă- ră de care opinia mea în legătură cu ceea ce se întîmpla în România nu există) nu as vrea în nici un fel ca ea să acționeze în mod distructiv sau descurajator pentru cei care mă as- culta sau citește. As vrea ca această oroare să sublinieze și mai mult curaj- ul intelectual și curajul fizic de care sau dovedit alîții intelectuali și scri- torii de primă mărime. Sint încă sub impresia unor texte extraordinare pe care le-am citit în ultimele zile, mă refer în primul rînd la cele ale lui Livius Ciocărlie, de pildă cel publicat

...în preajma alegerilor. Sint emotionat, sint mîndru de a fi fost mulți ani (mă ales în ultimii ani) foarte aproa- pe de el. Îi consider unul dintre inte- lectuali români cei mai de seamă (și folosește acum sintagma din toate tim- purile). Esurile sale, republicate, vor trebui să se alătore celor două excep- ționale romane memorialistice care din păcate, nu s-au apărut în forma lor in- tegrală (pe care din întîmplare o cu- nosec). Abia cînd romanele vor fi pu- blicate în forma lor integrală se va vedea ce moment decisiv și nou în- seamnă prezenta literară, intelectua- lă, morală a lui Livius Ciocărlie în cul- tura română, la un nume care poate, prin el însuși, contracara tristețea și amarăciunea teribilă pe care mi le înspîră „contemplarea ororii”. Pentru a-mi aliena puțin senzația de rea sur- priză pe care mi-au produs-o eveni- mentele despre care foarte bine s-a spus că întînează imaginea României. Vreau să mă refer și la un text, ab- solut zguduito, pe care ast diminea- ță l-am citit, al Ienei Mălăncioiu — scris după evenimentele din iunie (pentru că după evenimentele din de- cembrie există evenimentele din iu- nie). Cred că trebuie totuși spus că în fața ororii și a deșgustului există din nou un fenomen miraculos. Că în fața unei asemenea dezlanțuri de bestialitate de la care nu s-au dat în lături moștenitorii familiei Ceaușescu, se ridica totuși o gîndire și o acțiune atît de lucidă și încă o dată eroică, atît de curată, de morală — a unor intelec- tuali și scriitori români. Un factor dă- tător de speranță este și calitatea nouă a textelor pe care le-am citit. Nu le am pe toate la îndemînă, îmi mai cade cite un număr întîmplător dintr-o re- vista, dar ele mi-au dat un sentiment foarte pozitiv despre ceea ce ar avea de sesizat nu numai conștiința civică românească, dar și literatura română. Datorită acestui aer de gîndire nouă, proaspătă.

■ In aceste luni, in România s-a produs această genera- lizare a realului

L.R.: Acest aer de gîndire nouă, proaspătă l-am detectat în textele la care mă refer și sint sigur, că în condiții cit de cit normale el ar potenta foarte mult calitatea literaturii însăși. Cred că se poate rețepa o schimbare a calității reflexive a literaturii româ- ne care, din păcate, în ultimii zece ani, în ciuda atitor cărți bune și foar- te bune, nu s-a putut exprima. Iată însă că în aceste cîteva luni mi-a fost dat să citesc un mare număr de tex- te absolut surprinzătoare prin anver- gura lor intelectuală și morală: aici se vrea să menționez și numele unor scriitori din generația mai tîmără (de pildă Florin Iaru sau Bogdan Ghiu) ori cele ale unor intelectuali care nu sint neapărat scriitori (Gabriel Andreescu, Victor Bărsan și alții care publică în revista „22”). Bineînțeles și textele tale și editorialele lui Stelian Tănase. De asemenea nu vreau să-ți uit pe scri- torii, gînditorii și publiciștii pe care îi apreciam dinainte, cum ar fi Ana Blandiana, Gabriel Liiceanu, Andrei Cornea, Octavian Paler, Sorin Vieru cu o subliniere cu totul specială pentru Andrei Pipidi! Iot ceea ce am citit scris de ei, mi-a mers la inimă. N-am spus nimic despre Alexandru Paleolo- gu, dar mai bine decît să fi putut s-o spun eu, a spus Livius Ciocărlie, des- pte care tot vorbesc (și nu-mi, pare rău că vorbesc atît de mult). Într-unul din articolele publicate în revista voastră el a avut o frază teribilă: un mesaj mai important decît trimțerea lui Alexandru Paleologu ca ambasador la Paris. Tăra Românească nu avea de trimis. Dar iată că proștia (de- data asta nu o pot numi altfel) noilor auto- rități, proștia aceasta...

■ A împiedicat perfecțea acestui mesaj

L.R.: A împiedicat perfecțea acestui mesaj. Pentru că, într-adevăr, așa cum spune Ciocărlie, România nu avea alt mesaj de transmis Franței (și nici guvernului român) decît prezența ca ambasador la Paris a lui Alexandru Paleologu. Indiferent de opiniile sale, care mie îmi plac foarte mult, înteleg că guvernul român s-ar fi putut să le guste mai puțin, însă ar fi trebuit să primexie importanta mesajului său, Chiar ca trimis al guvernului. Dar iată că uneori proștia poacă feste mai mari decît teologia... Revin însă la discuția noastră. În *Ispita supraviețui- rii* spunem că oricîi este de bună această literatură (am dedicat anti- purii ei zece de ani din viață) ea nu-și putea îngădui (am scris acolo) să generalizeze. Or, mi s-a părut că în ultimele luni s-o produsă tocmal acest fenomen — de generalizare a realu- lui. A dispărut cenzura, dar aici a fost surpriza: pentru că cenzura putea să dispară de o mie de ori și acest nivel înalt al mediatiei moral-politice, al esului, să nu apară. Cred că în ace- ste luni s-au scris un mare număr de eseuri de o calitate literară indiscu- tabilă și care, după părerea mea, fac de la egal la egal, fără exagerare, legătura, cu cel mai bun eseu românesc — să zicem dintre cele două războaie. De la egal la egal. Numele pe care le-am dat și altele care în clipa aceasta nu-mi vin în minte (nu mi-am făcut o listă și sigur nu mai uită pe cite cîteva) m-au făcut luni de zile să citesc ace-

(Continuare în pag. 15)

Sint intelectual — deci sint de partea muncitorilor

Muncitorii își fac tot mai simțită prezența în societatea românească. Criza tot mai profundă și mai accelerată a economiei afectează în primul rând salarii din întreprinderi. Nesiguranța zilei de mâine, amenințarea cu șomajul, creșterea galopantă a prețurilor, penuria absolută de mărfuri, toate acestea pot provoca în săptămânile și lunile care urmează un nou val revoluționar. Menirea oricărui guvern este de a preîntâmpina crizele sau — atunci când ele s-au produs — să le rezolve cu minima pierdere și tensiuni. O explozie socială, în situația dramatică pe care o trăiește astăzi țara este de nedorit. Muncitorii și intelectuali au astăzi aceleași interese; așa-zisa ruptură dintre aceste clase a fost și este un slogan propagandistic alimentat din interes și cinism.

Sint intelectual — deci sint de partea muncitorilor. Asta nu mă împiedică să condamn vehement comportamentul dezastroas al minerilor din acest an, faptul că ei s-au ridicat împotriva celor mai fideli apărători ai intereselor lor. Numai alianța strânsă dintre muncitori și intelectuali asigură succesul democrației în România.

STELIAN TĂNASE

ROMÂNIA ȘI SOCIETATEA CIVILĂ

● Definirea unei etape din istoria Brașovului: 15 noiembrie 1987 — decembrie 1989 ● Nebănuitele dimensiuni ale „stingerii generale”. Apel pentru înlocuirea confruntării cu dialogul ● Cum se apreciază, în zilele noastre, eficacitatea unui stat? ● Stadiul de „dezvoltare aberantă” ● Care este idealul politic al actualului Puteri? ● Nu orice opozant este un Timpul? ● Societatea civilă este, azi, pretutindeni pe continent, „vehiculul” principal al integrării în Europa.

M

omentul istoric de care-l trăim contribuie la definirea unei întregi perioade post-revoluționare, începută

în Decembrie 1989 și anunțată încă din 15 noiembrie 1987. În tot acest proces revoluționar, Brașovul a ocupat și ocupă un loc central nu numai geografic sau economic, dar și politic, moral și spiritual. Este una din rațiunile, în afară de opțiunile personale ale fiecăruia, pentru care nu am ezitat, din prima clipă a uriașei încordări naționale pentru Renaștere, să ne asumăm un rol activ și combativ.

Recăpătându-și numele istoric de „Piața a Sfatului”, ea s-a transformat, în ultimele luni, într-o adevărată șgoră a Brașovului. Ne sfătuim în Piața Sfatului. Stăpânite uneori precumpănitor de pasionalitate, debaterile publice din acest spațiu vor fi contribuții, totuși, și ele, ca glasul rațiunii să se facă auzit din ce în ce mai desușit deasupra vacarmului dezolant de rupea lanțurilor care au ținut ferecate, decenii la rând, gândirea, sentimentele și gesturile umane.

Intinziile din acest spațiu al dialogului sunt excepționale pentru că ele se întâmplă într-un moment de criză gravă a societății noastre. Într-o epocă de purgatoriu post-comunist pentru întreaga Europă de est, România pare să fie singura care se află într-un iad. După peste patruzeci de ani de distrugere sistematică și multilaterală a ființei umane, după 25 de ani lumină și unii „Epoci de aur”, în care diabolicii creatori ai „omului nou” n-au făcut decât să raționalizeze intinerul și să organizeze deznădejdea, după această aproape „stingere” generală — cum o numesc frațele nostru de peste Nistru, scriitorul Ion Druță — lumina sublimă a Revoluției pare să ne fi traumatizat ochii în care funcția vederii nu mai folosea de mult la nimic. Resentimente primare, deziluzii ale psihismului de masă de o agresivitate și un primitivism oripilante, ambiții istorico-desuete sau personal nejustificate, a-versiuni false și diabolice întreținute și cîte alte căderi ale ființei noastre — sub limita minimă a umanului — uneori abil dirijate și exploatate de profesioniști ai unei puteri în agonie — au măsurat în chip tragic dimensiunile nebănuite ale răului inoculat în noi, decenii la rând, pe nesimțite au înșelat — uneori cu neprețuită jertfă de sînge — singura energie de pe acest pământ care nu trebuie nici economisită dar nici risipită: energia umană.

În acest moment limită al istoriei noastre, în care trecutul cel bun și adevărat încă nu este recuperat spre a ne întări, iar viitorul pare să fie, de la o zi la alta, tot mai mult singura amintire, ar trebui să ne asumăm această gravă responsabilitate de a lansa un apel, din „Piața Sfatului”, pentru înlocuirea confruntării cu dialogul. Să înlocuim lupta pentru putere cu dezbaterea lucidă și crearea instituțiilor democratice ale puterii; să înlocuim societatea în „uniformă” cu societatea civilă; să înlocuim discreditarea opozanților cu respectul; să recunoaștem că există și că trebuie să existe creativitate socială; să renunțăm la mentalitatea egalitaristă, devalorizatoare și să acceptăm competiția loială și diferențierea valorică; să găsim valorile care să fundamenteze o reconciliere generală: politică, socială, națională, între generații și — firește — europeană, să înlocuim o unanimitate unilă cu diversitatea decenii și demnă. Președintele Havel, această figură-simbol rezistentă anticomunistă, apunea recent într-un discurs prezentat în fața Parlamentului European că, în momentul de față, noul stat cehoslovac, dezideologizat, are la bază întregii sale politici interne și externe o singură idee: respectarea riguroasă a drepturilor omului în cel mai larg sens al cuvîntului și prețuirea caracterului unic al fiecărei ființe umane. Citindu-l pe președintele Havel nu pot să nu observ cu tristețe diferența de orizont în care se plasează președintele nostru atunci cînd proclamă ca idee centrală a noului — stat român — necesitatea unui nou cult al muncii. Această diferență nu măsoară doar decalajul dintre staturile celor doi oameni politici, dar indică destul de exact și distanța — nu geografică — ci socială dintre cele două state post-comuniste. A pretinde, însă, numai guvernului să micșoreze această distanță, a-i lăsa alfel spus lui în întregime responsabilitatea acestui demers mi se pare și neioial și păgubitor.

Eficacitatea unui stat nu se apreciază astăzi, în lumea civilizată, atît după nivelul activității economice, ci mai ales după modul în care structurează societatea, stabilește prioritățile și construiește strategii de eliberare de trecut.

VASILE GOGEA

Judecînd din perspectiva oricăruia dintre aceste principii, eficacitatea noii puteri de stat, instalată la cîrma țării în timpul Revoluției și legitimată prin alegerile — care, ele însele, constituie un capitol „fierbinte” al acestei perioade — de la 20 mai, se dovedește nesatisfăcătoare. Nu este un secret pentru nimeni că nivelul activității economice a scăzut în comparație cu aceeași perioadă a anului trecut. Cauzele sînt multiple. Printre ele, moștenirea lăsată de vechiul regim ocupă, de sigur, un loc important. Dar, la fel de importante sînt și erorile grave comise de guvern în perioada de „provisorat”, cînd, în scopuri electorale și-a epuizat cu ne-săbuită o mare parte din resursele de care, totuși, a dispus, și pe care, acum, cînd și-a „permanențizat” guvernarea, nu le mai are. Altfel spus, a risipit la întâmplare, pentru a cîștiga puterea, resursele de care are acum nevoie ca să exercite această putere. Pentru că, așa cum, chiar un reprezentant al guvernului a observat, România nu este o țară subdezvoltată, ci una aberant dezvoltată. Dar, în loc să se corecteze această aberație, ea a fost lăsată un timp să se lătească, să se multiplice la toate nivelele și în toate domeniile, pînă la limita în care țara poate deveni neguvernaabilă. Izolat în majoritatea lui parlamentară absolută, actualul guvern al României nu este de învidiat. Iar simpla lui contestare sau chiar critica cea mai dură nu sînt suficiente. O participare lucidă și responsabilă a tuturor instituțiilor fundamentale ale noului stat și — după opinia noastră — în primul rînd a sindicatelor, la găsirea unei soluții reale de gestionare eficientă a economiei este, acum, absolut necesară.

Dar, noua putere a greșit și în ceea ce privește modul de structurare a societății, din dovadă de incapacitate în a defini status-uri și roluri concrete diferitelor categorii socio-profesionale. Noua putere nu a reușit să reabiliteze statutul și rolul intelectualității, de pildă, într-o societate civilă aflată într-o fază de structurare, mulțumindu-se să acorde cîteva funcții unor intelectuali izolați. Mai mult, printr-o vinovată biibitală politică, a reușit, la un moment dat să opună între ele categorii sociale, profesionale sau comunități etnice care sînt, în realitate, în mod profund solidare.

Nediscutarea și neasumarea sinceră a acestor erori

politice au lăsat loc prezumției — oricum mai coerent și mai viguros dezvoltată — de intenționalitate, originată într-un comunism rezidual — ascuns sub masca unui reformism de suprafață. Neutralizarea — prin fapte și nu prin declarații de intenții, cel mai adesea redectate, dacă nu într-o „linbă de lemn”, dar într-una „de plastic” oricum — acestei surse de neîncredere națională ar da credibilitate actualului guvern și l-ar legitima într-o măsură mai mare chiar decît dacă ar fi cîștigat alegerile cu 100% din voturi!

Nici în ceea ce privește stabilirea priorităților, actualul regim nu a convins opinia publică din România, dar și din străinătate, că a făcut o lectură exactă și corectă a specificului situației în care se găsește țara. Majoritatea oamenilor de bun simț — și ne referim la bunul simț politic — sînt de acord că, avînd în vedere situația privilegiată, totuși, de la care pornește România, anume aceea de a nu avea datorii externe, aveau trei direcții prioritare în care eficiența unor investiții, oricît de costisitoare, ar fi fost garantată: agricultura și turismul — pe termen scurt și învățămîntul — pe termen lung.

Dar aceste erori în programul — atît cît se poate descifra — din politica actualului regim sînt consecința logică a absenței strategiilor de eliberare de trecut. Alci lucrurile stau, deocamdată cel mai prost. Se pare, după toate desfășurările social-politice de pînă acum, că „experimentul” Iliescu nu este altceva decît o încercare de a raționaliza ceea ce era irațional în „experimentul” Ceaușescu. Analizii de prestigiu ai fenomenelor politice post-comuniste surprind — desigur, nu cu încetare — faptul că idealul politic al actualului regim politic din România pare a fi reformismul din anii '65-'68 de la Praga. Deci, nici măcar perestroika lui Gorbaciov!

Pe de altă parte, în această eliberare de trecut, care nu se poate realiza prin decret prezidențial, rolul societății civile este fundamental.

Noțiunea de societate civilă a fost excesiv, chiar abuziv și, nu de puține ori incorect, folosită în această perioadă, în presă, la radio și la televiziune. Foarte multă lume înțelege prin societate civilă un fel de „paradis social”. Nu este deloc așa. În viziunea fondatorilor „Cartei 77” — deci a celor care au creat acest concept — noțiunea de societate civilă este o noțiune deschisă. La rigoare, ea se poate defini ca fiind parte activă, conștientă, responsabilă a unei populații. Societatea civilă orientează, structurează și instituționalizează energia civică, adică opinia publică. (Ceea ce s-a petrecut în diverse piețe din orașele fără se poate numi un nucleu de societate civilă). Mai plastic exprimat, am putea spune că toți cei care nu fac parte din nici un partid, fac parte din „partidul” societății civile. Rolul societății civile este acela de a regla raporturile dintre aleși — deci guvernanti — și nealeși sau alegători — deci guvernati. Societatea civilă are rolul — și răspunderea — de a oferi marcu alternative la politica de stat și de a infringe prin acasta, monopolul politic acceptat, în mod democratic, prin alegeri.

Nuclee de societate civilă autentice nu sînt, în noi în această perioadă, Piața Universității, Proclamația de la Timișoara, Grupul pentru Dialog Social sau Grupul de lucru pentru libertate și democrație din Brașov, după cum sînt toate asociațiile cetățenești — de pildă asociația demolatilor — constituite în sprijinul unei idei, a unui obiectiv, a unui scop exact definit.

Faptul că puterea a criminalizat fenomenul „Piața Universității” în loc să angajeze un dialog, în cele din urmă reprimînd-o într-un mod bestial, trădează persistența încă, la unii lideri ai regimului a „sindromului Stalin — Vișinski” — adică, oricît opozant este un criminal.

Faptul că o anumită presă, obișnuită să „cînte în cor” decenii de-a rîndul, încearcă să discrediteze orice manifestări alternative sau opoziționale, trădează încultură politică în cel mai bun caz.

Intrucît societatea civilă este astăzi considerată pretutindeni în Europa, „vehiculul” principal al integrării general-europene. Exercițiul liber și conștient al funcțiilor cetățeanului constituie garanția realizării concrete a drepturilor omului și alea legală a satisfacerii nevoilor lui fundamentale. Dacă, însă, acest „vehicul” este foarte rapid în Europa occidentală și dacă în restul țărilor din Europa de Est el își mărește viteza de la o zi la alta, în noi „societatea civilă”, pare să se miște, încă, cu viteza unui car cu boi!

Și nu cred că cele trei aeronave de mare capacitate, achiziționate recent de primul ministru, din Franța, vor putea „transporta” România în Europa. Cu atît mai mult cu cît livrarea lor se va face abia peste doi ani. Timpul are uneori prea multă răbdare cu noi.

Goda de Nord, ora 01.20 a.m.

Fotografie de
OVIDIU BOGDAN

INTREBARILE UNUI MUNCITOR CARE CITESTE

RECONSTITUIREA UNEI REVOLUȚII UITATE

Era foamele. Cartele, frig în case. Apa trebuia cărată cu găleata, apoi de la kilometri. Goana după mâncare. Zilnică. Ore în gir. Cămăși blestemate. Disperarea începută să învingă frica. Frica de securitate, de cel de lângă tine, de microfoane. Filmele neputinței se transformau în strigăte de minie. Brașov, Noiembrie 1987.

● PICATURA CHINEZEASCĂ

Întâi au fost grevele de la „Tractorul”. Apoi la „Steagul Roșu” și s-au dat salariile. Cu unele excepții. „Ei”, adică șefii de secție, directorul, personalul administrativ, și-au luat banii și încă ceva pe deasupra, niște prime de vreo zece mii lei.

În noaptea de 14, schimbul III de la secția 440 nu a lucrat, iar dialogul cerut de muncitori pentru elucidarea problemelor n-a avut loc. Adică: maestrul Băzelea Alexandru nu era „în temă” cu situația creată, șeful de secție, inginerul Gheleşe Valer a refuzat să aducă listele cu „premiatli”. În schimb i-a telefonat căpitanului de securitate Avram, care a alertat Inspectoratul Județean de Securitate, ce a dispus trimiterea a douăzeci de securiști însoțiti de un major în civil (din declarația muncitorului Bădin Vasile, secția 440, atelierul 443).

Au urmat câteva ore de acalmie, securiștii aproape că răsuflau ușurați, ore în care muncitorii au avut însă timp să rememoreze toată suferința, nedreptatea și umilința, să adune curajul pentru viitoarele confruntări.

● „MUNCA NOASTRĂ, BUNA-STAREA NOASTRĂ”

La ora opt, erau strinse deja câteva mii de oameni. Unii și totuși înfricoșati. Unii prin frică. Prin foame și nenorociri. Scandau: „Vrem căldură! Plină! Salarii! Vrem să ne creștem copiii! Hoții! Hoții!” Degeaba au încercat șefii să-i lămurească să reconșopă lucrul... căci altfel s-ar putea s-o poatăcească. Ușile unor secții au fost blocate cu rânghi și lăzi de către activiștii secolți. Înăuntru muncitorii. În fața ușilor, ei, pășind.

S-a făcut turul întreprinderii, pentru a se aduna cât mai mulți oameni. În secția 410 au fost aprite lozințele. „Munca noastră, bunăstarea noastră — imi povestește ritmic mucallit muncitorul Mircea Sevarciuc, unul dintre viitorii deportați — toate au fost făcute praful”. Se nase ad-hoc organizatori, muncitorul Geneți Aurică secuză femeile în frumetea coloanei. „În ele n-or să îndrăznească să dea”. Atunci a apărut ideea marșului spre Primărie, deși... „Nici nu știu cum, istorisește dl. Sevarciuc, poate din frică, poate pentru că nu ne venea să credem că vom fi în stare de așa ceva, am ieșit toți pe o poartă a fabricii și ne-am trezit intrând pe ceaaltă. Ne-am oprit în dreptul blocului administrativ unde s-a mai încercat un dialog cu conducerea”. Un dialog la care s-a apărut directorul tehnic Anghel Ioan și primarul Calancea, care în loc să dea un răspuns la întrebările, e drept, neplăcute, ce i se puneau, a făcut așa... un semn dintr-o parte spre obruc. Adică: mă băteți de ce nu așteptați cuminiți, eu mă port fermecut și voi... și le mai arăta obrucul. Dar obrucul lor era deja învocat de muncă, de necazuri și frică. Câteva pietre au lozit deșutul geamurilor.

● TREBUIA SĂ-I VOTĂM TOT PE EI

„Când am văzut că nu ne bază nimeni la seamă am plecat spre Primărie. Am lozit steagurile de sus, că era zi de vot... O situație ridicolă. Trebuia să-i votăm tot pe ei! Cel hotărâți în față, ceilalți mai la ooadă. Nu vrem să acuzăm pe nimeni. Frica era așa de mare, unii se sîndeau poate că aveau copii, noi nu ne-am zîndit... După ce am mers cam o sută de metri, ne-am uitat în spate. Nu zăni eram decât vreo două sute de oameni. Restul rămăseseră în curtea fabricii.”

● Cum a început, în bunția lui 1987 ● Mai multe încercări de dialog cu conducerea ● O situație ridicolă: păgubiții și umiliții să și azeze din nou în fața pe cei care i-au jecmănit ● Poliția a spus: „Cum să intervenim, cînd era o manifestație cu steaguri?” ● Ajutoare și „ajutoare”: studenții, respectiv instigatorii ● La sediul, pregătiri pentru frugale „mese festive” ● Securității îi urmăreau în special pe cei îmbrăcați în salopete ● 61 de participanți judecați „la grămadă” ● Solidaritatea de acum 3 ani, de acum 8 luni — nu mai există? ● „Mai tîrziu am înțeles că de fapt luptam pentru libertate”

Aspect de la adunarea FORUM ASTRA ținută în Piața Sfatului din Brașov (26 iulie 1990)

● SĂ STRIGI LIBER, PUTERNIC ȘI HOTĂRIT

Și ei, cei două sute, au plecat spre oras, cu steagurile tricolore în frunte. Le-au purtat noroc aceste steaguri. Mai tîrziu poliția a spus: „Cum era să intervenim cînd era o manifestație cu steaguri”. Deja însă, în rîndurile lor începuseră să se înfiltreze „băleții”, îmbrăcați în salopete curate și noi. Ei nu strigau, erau doar „colecți de drum”. Ajutorul a venit din altă parte. De pe stradă. Lumea ieșea în balconi. Și încuraja, le făcea semne că vor cobori și ei. Mulți plîngeau. „Era incredibil. Să strigi așa, liber, puternic și hotărît. Nu ne-a huiduit nimeni, cum se întâmplă acum, după revoluție” (dl. Sevarciuc) la circa douăzeci de minute se strînseră peste o mie de oameni. Militia, nicăieri, pășeau probabil secțiile de votare. În fața la Județean, încă un moment de mare emoție. Se zînd „Destesptă-te române”. Efortul a fost electricizant, frica a dispărut. Acel „Hoții! Hoții!” scandat în curtea întreprinderii a urzuit toate buzele în conștința oamenilor pînă s-a transformat în „Jos dictatorul”. Prima oară poate, cînd în țară a răsunat un astfel de strigăt, pornit din durerea acelor oameni. În numele tuturor. Noiembrie 1987.

● DIVERSIONIȘTI

Pînă în fața Primăriei se strînseră deja 11 mii de oameni. Pe clădire trona mare poza „Iovărășului”, ce zîmba parcă... încurajator. „Toată lumea a ridicat mina dreaptă și i-a arătat cu degetul”. „Hoo! Hoo!” „Jos dictatorul!”. Bruce au apărut câteva zeci de tineri. Erau studenți de la cămine. Au zînd, văzuseră ce se întâmplă, înțeleseseră și simțeseră la fel. „Faptul că studenții au venit cu muncitorii, a fost excepțional” (dl. Sevarciuc). Era o unitate perfectă, dar care n-a durat mult. Au apărut instigatorii. De două categorii. Proșpăți eliberați, din cei care „ba tîneau, ba ieșeau, dormici mereu de la” și securiștii, îmbrăcați în salopete, cu pufoalce, la fel ca muncitorii. Și unii și

alții intrau în planul zata făcut de securitate. Primarul Calancea însoțit de un milițian și un securist, a apărut în cadrul usii. Poate s-ar fi putut desfășura un dialog. „Iovărășul Calancea și-a bătut din nou obrucul, a făcut o impresie foarte proastă în acel moment. Dacă noi muncitorii am fi fost atunci mai hotărîți și am fi făcut un cordon, să nu-i lăsam pe acei oameni puși pe distrugere să se arzone de clădire...”. Cineva i-a lovit pe primar. În câteva minute ușa a fost spartă și oamenii au năvălit în clădire. Dar nu muncitorii.

● CUIBUL COMUNIȘTILOR

Acolo era pregătită o masă festivă. Se sărbătorea victoria în alegeri. Rațiile de cacao, salamul de Sibiu, sarmalele, au început să zboare pe geam, în buchițele multimi. „Nu mă pare rău, declară dl. Sevarciuc, au sînt de acord cu violențele, dar acolo era cuibul comuniștilor”. Portretul lui Ceaușescu a fost arzîrit în stradă. Autorul: muncitorul Dușuc George de la Tractorul. Un om de peste cinciseci de ani. S-a făcut o grămadă din cărți și deasupra portretul. La s-a dat foc. Ardeau repede.

Securiștii cădeau probe, erau postafi în Noul „Moderon”, față în față cu Primăria. Dar ghinion... Majoritatea manifestaților se afisau cu spațele. Atunci au folosit un truc. S-a lansat zvonul că în primărie sînt citiva muncitori reținuți. Efectul a fost cel scontat. O parte dintre muncitori, printre care și unii de la „Steagul” au intrat înăuntru ca să-i elibereze țovărășii. Atunci n-au înțeles... doar cînd ei s-au arătat fotografiile la București...

● DENIGRAREA NEREUȘITĂ

Era nevoie de o deturnare a manifestației de ova care să murdărească dorința oamenilor de libertate, revolta lor. Ce putea fi mai eficient decât distrugerile! Nu avea importanță cine le-a făcut, puteau fi puși în circa oricui, dar mai ales puteau fi arătate cu degetul. Pînă și brasovenii spuneau după aceea „Au făcut un lucru bun, dar de ce au distrus calculatorul?”.

De fapt nu calculatorul fusese distrus, el terminat. Dar nu de muncitori, pentru că școția nu știau unde se afla. „N-am fost de acord cu devastările, spune dl. Sevarciuc, dar în final ele ne-au căzut bine țăloror. Pentru că altfel nu se atragea atenția asupra faptului că în România a avut loc o revoluție. Ne ridicau pe toți, ne duceau la Alud și nimeni nu afia nimic. În final a fost bine. Atunci n-am fost de acord.”

De terminat, totul s-a terminat repede. Au venit pompierii, armata... Securiștii urmărau oamenii pe străzi. În special pe cei îmbrăcați în salopete. Unii s-au ascuns prin curțile oamenilor, și-au aruncat hainele și au primit altele în schimb. Erau momente de mare solidaritate.

● VINĂTOAREA DE OAMENI

Securitatea a cerut prezența de la fabrică din oră în oră. Cei mai mulți așa au fost prinși. Cu ajutorul acelor liste și al activiștilor de partid, care alături de securiști au fost și ei „țovărăși de drum” cu manifestații. Pe cei de la scularie i-a țămat țov. Ferentz, secretarul de partid. Săleau acolo în Piața Primăriei, făceau inventarul și dădeu raportul „Asta e de la mine, asta e de la tine”. Țov. Abutnăriței, secretar U.T.C., țov. Ișie de la personal, care acum se consideră și el erou al revoluției...

Pe unii i-au luat chiar de a doua zi, pe alții i-au căutat ceva mai mult. Toți aveau familii, copii. Dar toți știau la ce aveau să se aștepte, știau asta încă de cînd au ieșit pe poarta fabricii.

„Pe mine, povestește dl. Tudose Eugen, înții m-au exclus din partid. O seară fulger, la care n-a votat nimeni împotriva mea, m-au scos din sală, m-au bătut din noi, dar tot n-a ridicat nimeni mina. M-au exclus și așa. Nu puteau să aresteze un membru de partid.”

„Eu nici n-am mai apucat să ajung pe acasă, spune dl. Filiechi Gavrilă, m-au luat direct de la lucru. Nici să mă spal n-am putut. Așa am fost dus la anchetă la București, în haine de lucru.”

„Mi-a fost foarte greu, mărturisește dl. Sevarciuc, pentru că fusesem împreună cu soția la manifestație. Aveam doi copii de crescut. Unul din noi trebuia să sepe. După câteva zile de anchetă în care nu eram lăsat să dormi mai mult de câteva ore, m-au prins. Cu un truc infim pentru un om odianit, dar noi eram cu nervii la pămînt. Mincam și multă bătaie. Toți am fost bătuti foarte rău. M-au întrebant pe neașteptate: „Ce i-ai spus nevastei, acolo la Primărie?”. Și eu, ca prostul: „Parcă mai știu...”. Alti a fost suficient.”

● ANCHETA ȘI DEPORTAREA

Anchetele n-au durat mult, nici nu aveau de ce. Totul era deja rezizat. Într-un fel era o simplă formalitate. Chiar și bătaiele, uneori cumplite, tot o formalitate erau.

„Voiau să ne acuze că am devastat. Dar nu puteam să declarăm așa ceva pentru că, mulți nici nu intraserăm în Primărie. Imi apuneau: Zi mă că ai strigat jos dictatorul. Nici nu știu pentru ce aveau nevoie de această recunoaștere, pentru că nu intenționau să ne baze la politic.” (domnul Filiechi Gavrilă).

Procesul a fost tot o înscenare. A durat numai câteva ore, toți 61 au fost judecați în comun, beneficiind de 4 avocați numiti din oficiu, care au avut un rol pur formal. Pedepsele au fost de la 3 ani la 6 luni, fără priverare de libertate. A urmat deportarea. În Moldova, Regat, Otlenia. Și pentru ca totul să aibă un aspect cit de umanitar s-a ținut cont de zona de bastină. Exceptînd bineînțeles Ardealul. Trebuiau să-i la gîndul de la Brașov.

„De 3 ori pe zi trebuia să mă duc să raportez securității ce fac și unde mă duc. Eram supravegheat la fiecare pas” (Geneți Aurel).

Și pentru ca dezrădăcinarea să fie totală, cu multă generozitate li s-au oferit apartamente, pe care unii le-au refuzat. Au fost somați să-și aducă familiile, ceea ce mulți țarăși au refuzat.

Unii au murit între timp. Alții le-au căzut dinții și părul...

● 15 NOIEMBRIE NU E DE VINZARE

După revoluție s-au reîntors aproape toți. La casele pe care nu le mai aveau. Izurile și speranțele erau frumoase. Acum a rămas numai o mare luciditate. O „blîndă” demnădăre.

Solidaritatea de acum 3 ani, de acum opt luni nu mai există. Este poate tot mîna securității, a fostilor... Totul trebuia discreditat.

Au primit case. Au fost învidiați pentru asta. La s-a facilitat cumpărarea de televizoare color. Cumpărarea! Țarăși au fost învidiați. „Ce mai vor și țătia acum?”. Ca și cum scopul țăilor de chin, de suferință ar fi fost obținerea unor televizoare. „Am făcut o mare greșală că am acceptat, recunosc toți. Oamenii sînt așa cum sînt.”

„Poate doar în primele momente, atunci în 1987, am ieșit în stradă pentru plîne, pentru lumina, și alie lucruri de genul acesta. Mai tîrziu am înțeles că de fapt luptam pentru libertate. Eu aveam și atunci tot ce-mi trebuia ca să supraviețuiesc, și ca mine mulți din cei arestați. Asta nu înțelegau și nu înțeleg ei.”

„Nouă nu ne mai este frică și mai ales nu sîntem de vinzare”. (Sevarciuc Mircea)

15 august 1990
ANDREEA PORĂ

INTREBARILE UNUI MUNCITOR CARE CITESTE

UNDEVA, ÎNTR-O AUTOBAZĂ...

● Originalitatea — o primejdie ?

Miron Mîrea : Nu știu de ce sintem renumiți. Puțină lume și-a dat seama că am avut o politică sindicală foarte constantă. Chiar și am fost acuzați că nu facem asta, aflată...

Cînd am fost la drum aveam o idee clară : lupta cu structura economică de pînă atunci. În 1970 erau ocupați cu organizații... ca în 25 ianuarie totul era doar o luptă între lideri. „Frăția” a pornit la drum în 15 februarie, după congresele sind... componente. Oamenii erau de acord. În 15 februarie ne era clar că în România se petrece un fenomen ciudat : domeniul politic pare să se democratizeze, domeniul economic pare să rămîna la fel. Ori, într-o țară unde spunem că avem o politică democratică și o economie de tip centralizat comunist apar tensiuni sociale. Cum au și fost. Acum ruptura începe foarte puțin să se atenueze.

Idelle cu care am plecat erau foarte simple. S-au ramificat pe parcurs.

Rep. : Această ramificare a fost un rezultat natural al creșterii „Frăției”, sau ați utilizat și modelele sindicale cu tradiție, de peste hotare ?

M.M. : Noi am făcut pași, pentru noi sînt pași foarte mari. Unul a fost constituirea. Pe urmă mi-a venit ideea că trebuie să nu facem greșeli originale. Pur și simplu, se vorbea alina de democrație originală în România, încît unul dintre băieții a spus : „Domnule Mîrea, sintem în pericol mare cu țara asta ! Facem numai lucruri originale”. Și asta era chiar prin 10 ianuarie. Nici nu exista ideea de „Frăția”. Eram la sindicatul soferilor, undeva într-o autobază : „Să vedem cum fac ceilalți ?” Cum aflăm cum fac ceilalți ? Dai în ziar : toate sindicatele să-mi dea telefon ? Am trimis un om la toate ambasaderele : „Vă rog, dați-mi adresele sindicatelor din țările dumneavoastră. În același timp s-a întâmplat fericita coincidență ca cei doi reprezentanți ai Solidarității poloneze, trimiși în București de Confederația Internațională a Sindicatelor Libere, să descopere sindicate noi (au trimis polonezii... au bănuț că vor deosebi un sindicat nou de un sindicat vechi — aveau experiența asta), s-au întâlnit cu un sofer de-al meu și i-au întrebat „Dragă, nu știu un sindicat ?” — „Cum să nu, sindicatul din care fac eu parte”. Ne-am întâlnit și am discutat cu polonezii. Structura pe care am stabilit-o nu era chiar a Solidarității poloneze ; avea niște particularități.

● Să modificăm sistemul economic

Am început să ne deșteptăm, vorba românului, să aflăm la ce folosește un sindicat. Pentru că, știți, acum în țară, dacă-l întrebi pe sindicat liști la ce folosesc sindicatele vor recita o seamă de motivații, de perspective, de moduri de lucru — foarte frumoase, bine ; și ce faci, ce să îmbunătățești nivelul de trai al populației ? Noi am spus că pentru asta trebuie să modificăm la primul rînd sistemul economic. Și ne-am ocupat de el. Și am com lăsat-o cu salopete, cu săpun, cu rații de lapte mărite, cu chestii din astea (care sînt și ele probleme sindicale, dar după ce vom avea sindicate și o economie normală), deocamdată noi trebuie să luptăm pentru o societate normală și pentru drepturile muncitorilor din sindicate.

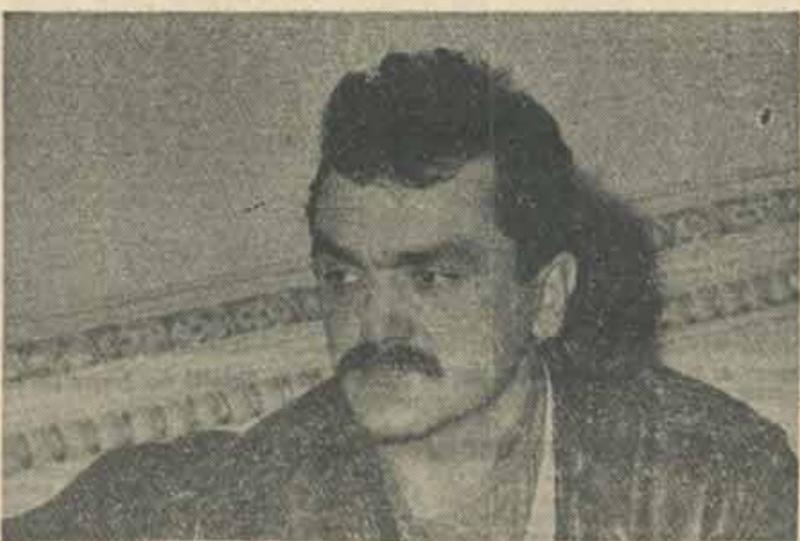
Rep. : Trebuie să inițiază și un sistem educațional sindical.

M.M. : Avem unul — e adevărat că nu foarte bine pus la punct, din motive financiare. La ora actuală, poț să vă spun că n-avem un ban. Nu sintem deșerați, ne vom descurca.

SINDICATUL ȘI FANTOMELE

Sindicat. Un cuvînt ce, pînă nu foarte demult, reprezenta un om care venea să-ți la bani din salariu fără să-ți pună sau să-ți pui întrebări. Citeodată mai însemna și cite o bilet de tratament. În rest, un depozit de inutilitate. Astăzi trebuie să reconsiderăm termenul. Astăzi există o mișcare sindicală. La antepodul UGSSR-ului, extrem de activă, ea demolează vechile structuri, mentalități, încearcă să învingă scleroza societății noastre. Caracteristică îi este creșterea (formatra) cu supraviețuitori viguroși, dubiați însă de soști fantomă. Nimic straniu : după decembrie, „vechii” au stat la pîndă pînă li s-a dat verde. Atunci au început cu o grabă suspectă să înființeze organizații noi, aceleași, de fapt, cu nume schimbate. În în celălalt talger al balanței apăreau totuși niște organisme reale (naturale) așezate pe picioare. Ele se disting de cele butaforice prin activități și, dacă ai ascultate în observație, prin comportament. Să ne oprim la exemple concrete : o federație și un sindicat de întreprindere.

Confederația Sindicatelor Independente „Frăția” a fost identificată cu sindicatul soferilor, unul dintre fondatori. Ea însă cuprinde acum mai multe federații și sindicate și este cea mai cunoscută formație de tip sindical din România. Cei cca. 600 000 de membri (inscriși) au în „Frăția” un spaț. Am vorbit cu cîțiva lideri...

Fotografie de EMANUEL PARVU

● Moratoriul, prea ușor acceptat ?

Rep. : Vorbești de linia generală. Dar ați avut niște revendicări concrete de salafăcut...

M.M. : Aici noi am vorbit de politica unei confederații. Dar nu putem ca odată cu politica generală să nu rezolvăm niște tensiuni imediate, care au existat. Treaba asta ne-a dat de lucru. Dar aici a apărut și abilitatea noastră, pentru că le-am rezolvat în favoarea ideii pentru care pornisem. Am fost acuzați din străinătate : Foarte ușor ați acceptat moratoriul salarial al guvernului !”, dar pe noi nu ne interesa vreo secundă să facem revendicări salariale. Noi am cîștigat foarte mult din momentul acela. Noi am pus nouă condiții. A fost un joc : nouă ni s-a propus un moratoriu ce să dormim și guvernul să-și vadă de treburile lui. Noi am zis „da” la moratoriu, cu condiția să facem noi legile. Și-acum ne facem legile, cot la cot cu guvernul. Noi am cîștigat fantastic.

Rep. : Deci în relația guvern-sindicat stați bine ?

M.M. : Dialogul există și este foarte clar. Aici nu putem să nu spunem că un mare merit e al lui Cătălin Zamfir, ministrul muncii, care a avut și foarte multă răbdare. Noi a trebuit să cădem de acord că un dialog despre legi trebuie purtat într-un context larg. Unii lideri nu înțeles din aceste condiții să vină cu cîteva recl de reprezentanți, unul să-și spună păsul și ceilalți să strige „Are dreptate ! Are dreptate !”. Așa au fost primele dialoguri și Cătălin Zamfir după al doilea, chiar a vrut să plece, a trebuit să-l aducă cu forța înapoi, adică „Stai înălit, e vorba de cîteva sindicate care, încă sînt într-un stadiu incipient, și nu-și dau seama că dialogul este lucrul cel mai important la ora actuală”.

● Obligativitatea dialogului

Rep. : Și ce a țesit pînă la urmă ?

M.M. : Coechipierii din celelalte sindicate se găsesc acum, tot, în comisia juridică, la Ministerul Muncii (cred că la ora asta au terminat discuția cu ministrul). Pentru noi era neinteresant. Asta nu înseamnă că nu ne ducem la dialoguri. Noi le-am provocat, chiar le-am manipulat, adică în momentul în care luau o altă turnură, afirmam că nu mai stăm și delegații noștri plecau din sală. Se producea o reacție de gol, pentru că, după prima mișcare de genul ăsta să invete și ALFA și Brașovul. În momentul în care leșeam noi, leșeau și ei din sală. Adică nu se mai putea dialoga. Am avut chiar senzația că ministrul împinge intenționat sindicatele în situația unui non-dialog. L-am luat pe d. Zamfir deoparte și i-am spus „Domnule Zamfir, noi nu spunem că reprezentăm toți muncitorii din țară, noi li reprezentăm pe cei șase sute și nu știu cîte mii de membri pe care-i avem noi și pentru asta sînteți obligat să stați de vorbă cu noi, pentru că să nu retenționăm pros țare situația din țară ! S-a gislative. Precizez : numai din punct de vedere legislativ ne-am înțeles cu majoritatea sindicatelor. Proiectul de legi, ca să vă spun cum merge treaba, proiectul pregătit de minister. El cîteste d. Zamfir, ministrul, și vine și-l dezbată cu această comisie.

Rep. : C.N.S.R.L.-ul începeți să-l vedeți ca pe un component real al mișcării sindicale sau îl ignorați ?

M.M. : Nu. Cu C.N.S.R.L.-ul stăm de vorbă în două aspecte foarte importante : aspectul legislativ (noi nu putem spune că C.N.S.R.L.-ul nu are membri — are, deci este o organizație sindicală) și aspectul patrimoniului, pentru că el deține patrimoniul la ora actuală.

● „Roadele” prea masive implicări

Rep. : În ideea de început, de a vă ocupa numai de partea economică, a existat totuși și o tentație politică ?

M.M. : Nu. Nu, pentru că după un contact masiv cu sindicatele din Vest, am constatat că în general, sindicatele care se implică prea mult în politică sînt cele care au după aceea mari probleme, ele. Nu vorbesc despre faptul că sindicatul nu trebuie să facă politică. Asta e o prostie. Sindicatul este o formațiune politică, din moment ce este un grup de presiune. Dar o politică explicită, de participare directă la o campanie electorală pentru funcții de președinte, senatori, poate să te pună în poziția să cîștigi ! Ei, ce faci după ce cîștigi ? Ești față în față cu alesul tău, care nu poate rezolva toate problemele. Nu se pune în același fel problema la primar. Cred că foarte multe sindicate, în alegerile administrative, vor interveni puternic, pentru că de primar — funcție administrativă — deplinde bunul mers al cetății.

Rep. : În perioada aceasta de tranziție, cit nu avem încă patroni, ce raporturi au sindicatele cu conducerea ?

M.M. : Aici e o problemă destul de ciudată. În orice țară există o relație tripartită : guvern, patronaj, sindicat. Noi n-avem patronaj. Nu știu să vă dau un răspuns exact.

Rep. : Nu ! Dar un sindicat poate schimba o conducere de întreprindere ?

M.M. : Depinde. Noi cel puțin, Frăția, recunoaștem, nu este treaba sindicatelor să schimbe. A fost un moment în care cei care au făcut abuzuri au fost schimbați, ca o pedeapsă pentru proasta lor moralitate.

Rep. : Dar acum, revenind pe posturi ?

M.M. : Acum, revenind pe posturi, aduși de cei care sînt stăpîni în fapt, în fabricile statului, noi va trebui să-i tratăm ca pe inamici, nu să-i schimbăm. În raportul sindicat-administrație există două posibilități clare : cele de inamicitate, ca în Franța, S.U.A. sau cele de amicitie, colaborare ca în Germania, în nordul continentului, unde foarte rar se întimplă să aibă loc o grevă sau o manifestație : sindicatul are nevoie de administrație și nu trece cu cerințele peste posibilitățile reale ale administrației de a le satisface, iar administrația ține cont de poziția sindicatelor în elaborarea politicii sale.

● Un muncitor care trăiește într-un mediu imoral va munci mai puțin

Rep. : În această schemă, cum vedeți Ministerul Muncii ?

M.M. : Noi am susținut Ministerul Muncii. El ar trebui să fie, și aproape că a început să devină un factor de echilibru, de comunicare între guvern și sindicate. Sindicatul să vrea ceva, guvernul să facă altceva sau invers. Adică, trebuie căzut, pe o linie rezonabilă. Nu putem să nu observăm că anumite teze sînt mai puțin înțelese în masă, dar nici guvernul nu se obosește deloc să le facă explicite. Le aruncă și lasă pe fiecare să-ntealegă ce vrea. Majoritatea celor care ajung să aibă o funcție de conducere cit de mică, nu se întreabă decît cum să reușească să ducă acasă ceva mai mult decît salariul. După aceea, noi încercăm — de fapt este o modă acum — să spunem muncitorilor că nu vor să muncească. Muncesc mult mai puțin ca înainte, dar din „a” motive : primul, sînt sătui de muncă proastă (și aici nu mă refer la strunguri proaste, mașini proaste). S-au pierdut foarte mulți pași cu ce s-a întimplat în țară ; și foarte mult ajutor care ar fi putut să ușureze mult tensiunea socială s-a pierdut. Vina nu este nici a sindicatelor și nici a muncitorilor. O parte din productivitate se pierde nu numai din proasta organizare ci și din corupția celor care conduc și un muncitor care trăiește într-un cadru imoral, va munci mai puțin. E normal.

Rep. : Cum lucrați cu membrii sindicatului ?

M.M. : Noi am preluat de la membrii sindicali dorințele lor. Modul în care aceste dorințe trebuie rezolvate, noi l-am pus într-un program. Dar n-am făcut nimic dacă acesta rămîne la noi ! Ei nu vor înțelege ce facem noi și atunci ne vor acuza că am semnat moratoriul, sau că am fost de acord cu el. De cite ori le-am explicat, n-a mai fost nici un fel de tensiune. Vom începe cu mersul în fabrică, la locurile de muncă. Faza a doua : aducerea muncitorilor într-un centru de pregătire sindicală.

● Te duci să-ți bei ceaiul și te culci

Rep. : Vi se pare mai ușor de lucrat într-un sindicat cu profil profesional gntic sau dimpotrivă în unul cu diversitate profesională ?

M.M. : Există meserii care se pretează mai bine la o sindicalizare profesională în toată țara, cum ar fi soferii, cadrele medicale, profesorii. Sînt însă întreprinderi unde există un amalgam de meserii, cum e și normal (ex. „23 August” ar fi o nebunie să faci în „23 August” 50 de sindicate ca să cuorinzi toate meseriile și ar fi cu totul inefficiente în fata administrației. Din punctul meu de vedere, e mai ușor să lucrezi cu un sindicat amalgamat decît cu unul profesional, pentru că acesta din urmă vine cu niște probleme foarte clare, care sînt unice pentru toți membrii lui și trebuie să le rezolvi. Pe cînd

INTREBARILE UNUI MUNCITOR CARE CITESTE

Într-un sindicat amalgamat poți să-ți lași între ei să-și anihileze dorințele. Și se folosește metoda asta. Strungarii vor una, pompierii alta, alții alta, discută acolo între ei, tu pleci din sală și te duci frumos ca lider sindical îți bei ceaiul și te culci. N-ai nimic de rezolvat!

● Legăturile internaționale nu sînt apănajul nimănui

Rep.: Aveți o bancă de informații. O puneți și la dispoziția celorlalte sindicate? M.M.: În unele probleme da, în altele nu. În majoritatea problemelor, da. Dar au venit unii și au folosit statutul nostru, materialele noastre, xerox-urile noastre și pe urmă s-au dus și s-au înscris la C.N.S.R.L. A fost un moment greu. Este motivul pentru care nu mai dăm chiar toate informațiile noastre. Noi muncim de multă vreme, și muncim greu. Unii au încercat să fure niște relații internaționale de la noi — dar e o prostie — cum adică, să le furi? Nu-s ale mele, sau ale

Frăției. Sînt ale tuturor care vor să le ajungă la o soluție în sensul comisiei le-aibă.

● Înainte vreme directorul era susținut de partid și nu putea fi dat afară

Adrian Cosmesu: Muncitorii de la Întreprinderea de Utlaj Petrolier nu-și iau salariile. Au venit la noi să le răspundem la câteva întrebări. Ne-am dat seama că sînt pe același sistem de gîndire: ei sînt forța, ei sînt stăpînii fabricii, pot să facă orice în fabrică. Ei vor să apere uzina, nelăsînd conducerea administrativă să-și facă treaba. Nu aici se intervine. Guvernul angajează directorul. Dacă această conducere administrativă nu aduce întreprinderea la rentabilitate va fi schimbată. Muncitorii vor fi aceiași.

Rep.: Dar astăzi încă incompetenții sau „nespecialiștii” sînt mutați de pe o cracă pe alta.

A.C.: Am avut la Adjud un caz: la o sedință muncitorii au spus: directorul l-a angrajat iar pe cei mai mari bandiți. Muncitorii au motive să se revolte, dar situația nu va mai dura. Înainte directorul era susținut de partid și nu putea fi dat afară.

Rep.: Acum nu sînt susținuți? A.C.: Sigur se va crea o micronomenclatură, dar pe mine ca sindicat nu asta mă interesează, dacă ea va asigura muncitorilor mei salarii mari.

● ...Chiar și noi sîntem provizorii...

Rep.: Cum pot avea salarii mari cu schema supraîncărcată?

A.C.: Eu am fost revizor contabil și mi-am dat seama că mulți directori nu erau lăsați să-și rezolve problemele, nu aveau cadrul legal. Acum dacă-ți dai voie să ia lemn din Siberia, muncitorii vor fi plătiți și pe mine nu mă interesează ce salariu ia directorul. Problema este că

ziunea s-a mai amestecat și ea lucrurile atribuiind C.N.S.R.L.-ului (fluierat 15 minute fără a putea deschide gura) ideile expuse de Melareu, Alfa, Frăția, Alianța. L-am întrebat pe un reporter venit pentru un interviu cu Cătălin Zamfir: „Bine, măi, cum puteți să faceți așa o prostie? C.N.S.R.L.-ul nu reprezintă pe nimeni în România, sînt niște fantome”. Redactorul a răspuns: „Ne pare rău, nu avem nici o vină, a venit de sus”.

● Îmbarcați în două garnituri de metrou

Rep.: Care a fost reacția dumneavoastră în 13 iunie?

●●●: Oamenii au ascultat cuvîntarea d-lui Iliescu, au crezut. Cînd au ajuns la fața locului și au înțeles despre ce e vorba, s-au întors frumos la serviciu, fără să atingă oeva. Ni se puseseră la dispoziție două garnituri de metrou. Sindicatul nostru a interzis și propaganda politică în fabrică, în ciuda unor „membri” foarte activi ai fostelor organizații. În URBIS înscrierea se face forțat. Se încearcă o reactivare a U.T.C.-ului (în altă formă) ca să nu se piardă fondurile.

După revoluție am schimbat directorul, dar nu era suficient, toată structura e contaminată. Trei șefi de secție, doi coordonatori, în același schimb. Se calcă pe picioare. Maștrii au secretară, categoriile de salarizare se primesc pe ciubuc (cognac, cafea, banii). Un inginer care primea în fostul regim un televizor color, cadou de ziua lui, acum se va simți frustrat.

●●●: Noi știm ce ne așteaptă, dar nu abandonăm în ciuda a tot ce ne costă: timp, sistem nervos, familie. Fără sacrificiu nu se poate. Am pus bazele acestui sindicat, îi sprijinim pe intelectuali și-i așteptăm în mijlocul nostru.

timp vor supraviețui incapabili, ei nu vor o revenire a societății vechi, dar vor un loc bun în noua societate, să-și slujească bine noii stăpîni. O verisoară a nevastei mele a lucrat în securitate. În martie era disperată, acum s-a reangajat și a sunat-o pe nevastă-mea: „Ce crezi că dacă bărbatul tău se zbate la Frăția se schimbă ceva? Eu tot aceeași sînt!”

Rep.: Ce se va întimpla cu sindicatele mici, foarte active și care vîd de aproape lucrurile. Ele vor schimbări cit mai rapide. Frăția ar fi pentru ele un model de centralizare.

A.C.: Nu sindicatele mici se opun, ei liderii lor. Ei nu-și mai găsesc locul, iar în Frăția nu le mai putem oferi decît un scaun în Consiliul Național. Și noi sîntem provizorii pînă la Congresul Frăției (martie '91). Dealtfel noi lucrăm foarte bine cu sindicatele mici, însă afilierea ne dau probleme pentru că nu putem rezolva avalanșa de revendicări. Avem nevoie de experiența sindicalistilor de peste hotare, baza materială ne cam lipsește.

● „Frăția” nu mai poate să dispară

Rep.: Cum s-a făcut delimitarea dumneavoastră de politică pentru că ați subliniat că sindicatul este apolitic?

A.C.: Am fost acuzați că sîntem politici pentru că susținem programele unor partide. Ele pur și simplu coincideau cu părerea noastră, dar n-am făcut campanie pentru ei și de aceea n-a reușit nimeni să ne compromită. Implicarea în alte acțiuni ar fi putut să distrugă mișcarea noastră sindicală. Acum Frăția nu mai poate să dispară. Un pilon puternic pe care se sprijină este colaborarea cu sindicatele din lume. Mobilul nostru este să ne protejăm membrii, dar sîntem interesați într-o bună lege sindicală valabilă, deci, pentru toți. De 4 săptămîni ne întîlnim cu ministrul Zamfir. Am ajuns cu chiu cu vai la o comisie mixtă reprezentativă. Dacă sindicatele nu veneau cu problema că muncitorul meu are o pereche de cizme în loc de două, o rezolvăm mai repede. Dacă nu avem o bună lege sindicală vom putea fi ușor arestați pentru activitatea noastră. Mai avem o problemă stringentă, problema fondurilor U.G.S.R.-ului. Se vorbește de o împărțire a lui la toate sindicatele. În Franța a durat 50 de ani pînă s-au format toate. Să așteptăm?

● De ce sîntem acuzați de individualism?

Rep.: De ce vă acuză celelalte organisme sindicale de individualism?

A.C.: Forța Frăției în asta și stă — că poate lua rapid decizii, fiecare lider al ei, e investit cu atîta credit încît îi poate reprezenta pe toți, iar în perioada de 7 luni de la formare am învățat foarte bine cum să procedăm. Ele, celelalte sindicate sînt acum pe trepte pe care noi le-am depășit. La discuțiile cu C.N.S.R.L. ne întîlnim cu 3 vice-președinți și pentru orice semnătură ei așteaptă convocarea Consiliului, le e frică să-și piardă scaunul. De altfel el este „emanația” U.G.S.R.-ului, un sindicat alcătuit de sus în jos, invers decît Frăția. El este și un copil al Guvernului pe care tătucii îl apără cînd are necazuri. Am vrut o discuție televizată despre fondul U.G.S.R.-ului. N-a mers, pentru că s-a primit un telefon de la C.N.S.L.R. la televiziune, în timp ce nouă ni s-a spus că Alfa și Alianța intersindicală Brașov n-au vrut. Intenția noastră era să demonstrăm că nu vrem să divizăm patrimoniul U.G.S.R.-ului. Hotelurile aduc lunar 5 milioane de lei. Banii lichizi, 5 miliarde, sînt blocați (în versiunea oficială). Ei se vor devaloriza. Noi avem o idee clară și rentabilă. Facem o bază sportivă-turistică și o bancă de credit, necondiționată de nici un sindicat și de directorii ei. Întreprindere autonomă, a cărei singură obligație este să lucreze cu noi. Adică să ne ofere terenurile, imprumuturi, conform unor legi ale rentabilității. Numai că banii aceștia folosesc astăzi drept plată structurii C.N.S.L.R.-ului.

FĂRĂ SACRIFICIU NU SE POATE

ÎNTEPRINDEREA DE RADIATOARE, ECHIPAMENT METALIC, OBIECTE ȘI ARMĂTURI SANITARE

● Pauza de masă

(Semnul ●●● substituie numele liderilor sindicali din diferite secții uzinale — muncitorii. Președintele sindicatului este doamna Basarabescu — jurist)

●●●: În IREMOAS cadrele de conducere au fost împotriva muncitorilor din Sindicatul Independent; Dacă unul din cei de la Armături, din administrația secției, ar fi fost dat afară, ar fi demisionat în bloc. Protestul în această formulare a fost afișat la poarta fabricii cu 40 de semnături ale acoliților fostului director; Muncitorii erau numiți turbulenți pentru că în pauza de masă au ieșit să întrebe de ce se continuă cu vechiul stil de conducere; Noi nu ne-am speriat, dar ne-a intrigat modul lor de a pune problema; cu aranjamentele de la conducerea întreprinderii starea era proastă în secții; directorul din Centrală a rămas Chiriță și el manipulează posturile; acum, la noi, șefii îl favorizează pe muncitorii care pleacă în Turcia abuzînd de concedii medicale. Îi bagă la plată fără să ceară avizul nostru, maistrul conțea pe ei și ei lipseau. Noi avem cu ce să venim pe piață; Sînt atîtea produse deficitare care lipesc; Oamenii, spre deosebire de alte locuri, vor să muncească.

Rep.: Ați reușit și înainte să plătiți salariile?

●●●: Prin raportări fictive, se redistribuiau sporurile de pe secții.

Rep.: Am înțeles că sindicatul independent e privit cu ostilitate.

●●●: Cei favorizați în vechiul regim cu prime și stat acasă, sînt de partea șefilor. Ei spun: „Cine merge la Sindicatul Independent va avea de-a face cu noi”.

Rep.: Aveți totuși realizări sindicale.

●●●: Sîntem foarte uniți. Ne îndreptăm și contra-sindicatul URBIS, un sindicat fantomă. Scopul liderului acestuia este să devină șef de secție din maistrul cum e.

● „A venit de sus”

Rep.: Cum a fost întîlnirea cu d. ministru Cătălin Zamfir?

●●●: Ne intrigă că nu se spune în presă corect: noi am venit pentru moratoriu, iar ministrul: „Ce moratoriu? Trebuie să formați o comisie (toate sindicatele) și să vă pronunțați asupra legilor sindicale”. Liderii au protestat și s-au retras la sediul „Frăției” să analizăm situația. Am ajuns la un punct de vedere comun (o unitate de opinii se va realiza și între sindicate, dar deocamdată e o luptă pentru putere). Din această sedință la televizor a apărut numai ce a vrut d. Zamfir: agitație, neînțelegere. Consilierul Manea al d-lui Zamfir a acuzat tot sindicatele de această stare de lucruri. Televi-

SOCIOLOGUL ȘI ACTORII SOCIALI

● Se doresc schimbări radicale

CĂTĂLIN ZAMFIR: Ministerului Muncii îi revin responsabilități anume în asigurarea unei înalte eficiențe. Noi ne ocupăm de salarizare, de normarea muncii, de organizarea muncii. Vrem schimbări radicale, revoluționare chiar. Vrem să fim un instrument de propulsie spre economia de piață. Dezvoltăm un larg sistem de organizare a incapacității temporare de muncă. Să căutăm posturi să organizăm reciclarea; să găsim metode de stimulare pentru crearea unor posturi. Urmărim performanțe și condiții umane și sigure de lucru. De fapt toate părțile sînt interesate în asta: sindicatele, membrii societății, toți vrem o economie eficientă. Ne ocupăm și de probleme de protecție socială. Unele persoane, grupuri sînt sistematice și structural defavorizate. Trebuie să corectăm situația și aici intră activitatea de asistență socială. Avem situații în care inspectorii noștri de protecția muncii au

● UN INTERVIU CU DL. CĂTĂLIN ZAMFIR, MINISTRUL MUNCII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE

ordonat închiderea unor secții, a unor întreprinderi pentru că ele afectau sănătatea celor din întreprinderi sau din zonă.

● Pe o cale ori pe alta

La ora actuală este un interes național al fiecărui cetățean al acestui țări să legăm din criză. Un guvern într-o țară democratică este interesat în realizarea unor interese naționale și responsabilitatea lui este să asigure un cadru normal de

dezvoltare socială, economică și politică țării. Că oamenii din guvern pot să caute să-și rezolve aceste responsabilități pe o anumită cale sau alții pe altă cale, aici

intervin diferențele politice. Dar responsabilitatea unui guvern nu poate fi pusă la îndoială. Ea este bună, responsabilitatea. Guvernul nu este dumanul nimănui. Guvernul în general reprezintă interesele națiunii. El poate să-și rezolve responsabilitatea bine sau prost. Asta este altă chestie.

● Greva este un instrument limitat

Rep.: Ce semnificație au legirile în stradă ale unor categorii de salariați în '90?

C.Z.: Care legiri? Ale căror categorii?!

Rep.: Mă refer la greve, demonstrații. C.Z.: Ați fost în occident? N-ati fost. Greva este un lucru foarte comun în multe țări. Ea nu reprezintă o soluție inevitabilă, ci o soluție extremă. Există diferențe de interese în orice societate. Acolo unde există interese care se ciocnesc și se exclud, ele se rezolvă prin negocieri. Negocierile poate fi de mai multe forme. Ele nu batem și leam amîndoi cu cușca, fie încercăm să ne înțelegem. Pu-

ARBITRAR, NEDREPTAȚI ȘI ABUZURI ÎN

ISTORIA ȘTIINȚEI ROMÂNESTI

LOCURI REZERVATE PENTRU GULAG (II)

RADU ROȘCA

Încălțând un principiu elementar de drept, autoritățile comuniste au aruncat în închisori, nu numai pe foștii politicieni „burghezi”, dar și pe fiii și rudele acestora care, evident, nu erau implicați în nici un fel de acțiuni politice.

Inspirându-se din perversele provocări tipice gestapoului pe care G.P.U. (NKVD) le-a ridicat la rangul de artă malefică „băieții” lui Teohar Georgescu și Drăghici se întreceau în a inventa tot felul de curse și provocări pentru a-și ademoni victimele. Într-o astfel de cursă a căzut în 1951 și geometriul Radu Roșca, personalitate proeminentă a matematicii românești. O așa-zisă persoană de încredere, care s-a pretat la acest joc, i-a propus lui Radu Roșca să-i facă rost de un pașaport cu care să părăsească țara. Disperat de lipsa de libertate și de as-

conștința unor mediocrități, Radu Roșca a acceptat. Prezentându-se la locul înținerii, el a fost însă arestat și aruncat în închisoare unde a rămas peste 10 ani vina de a fi avut naivitatea să creadă într-un așa-zis prieten.

De ce alina înverșunare împotriva celui matematician? Pentru că Radu Roșca fusese creșutul de cunoscutul politici-

an liberal I.G. Duca, cel asasinat de legionari în 1933, în gara Sinaia. I.G. Duca, căsătorit a doua oară cu doamna Nadina Roșca, nu a făcut niciodată vreo deosebire între fiul soției sale și propriul său fiu George Duca, astfel că cei doi băieți s-au socotit totdeauna frați.

Aruncarea în pușcărie a matematicianului Radu Roșca a optit pentru un deceniu o prestigioasă carieră științifică. Născut la Eliza-Sloonești, lângă Urziceni, în 15 noiembrie 1908, R. Roșca a făcut studiul la Colegiul Sf. Sava, și-a luat licența în matematici la Universitatea din București, apoi, în 1939, doctoratul la Sorbona cu prof. Elie Cartan. Inițial asistent al prof. Stollow la Facultatea de Matematică, devine în 1941 conferențiar de matematici superioare la Politehnică. În 1946, ocupă prin concurs respectiva catedră, pentru ca, în 1948, să fie trecut profesor la Institutul de geologie și tehnică minieră din București. În 1951 este arestat și condamnat. Abia în 1963, grație, este reînscris la Institutul de Matematică, în calitate de cercetător principal la Secția de geometrie diferențială.

Repartizarea era firescă deoarece Radu Roșca și-a dedicat viața geometriei diferențiale. Încă din 1936, încurajat și sprijinit de profesorul său, marele geometru Gh. Țițeica, R. Roșca s-a angajat să studieze curbele lui Bertrand, dar în spații eliptice (materie teză de doctorat). Mai târziu, aprofundând studiile dedicate rețelelor M de către Gaston Darboux, Claude Guichard și Gh. Țițeica, a pus în evidență noi proprietăți ale acestor rețele. În general, opera sa matematică, continuată și după stabilirea în 1967 ca cercetător la Bruxelles, apoi ca profesor la Universitatea din Lille este dedicată curbelor, suprafețelor, rețelelor și congruențelor specifice spațiului eliptic, (definește clase de congruențe specifice spațiului eliptic, pune în evidență noi clase de congruențe și rețele).

Deși prea puțin cunoscut la noi datorită specialității sale greu accesibile marelui public, Radu Roșca este o personalitate de vîrf a științei românești, pe care o revendicăm.

RADU PORTOCALĂ

Doar pentru că a fost fiu de primar și apoi ministru liberal, a fost arestat și dus la canal și un alt tânăr cercetător, Radu Portocală (n. 30.03.1915). Absolvent al Facultății legilor de medicină, Radu Portocală a devenit asistent, apoi șef de lucrări la prima catedră de inframicrobiologie din lume, înființată în 1941,

la București (profesor Șt. S. Nicolau). Încă înainte de a fi arestat, R. Portocală a dovedit o deosebită atracție pentru biologia și biochimia virusurilor. Reînscris după detenție în Institutul condus de Șt. S. Nicolau, R. Portocală a reușit să-și dovedească valoarea semnind numeroase lucrări dedicate acizilor nucleici virali între care, în 1956, și una ce reprezintă o prioritate mondială (prima reușită a reproducerii infecției gripale în vitro, pornind nu de la virusul întreg ci de la acidul său ribonucleic). După 1976, a condus un laborator de cercetare, la Institutul Pasteur din Atena.

VICTOR GOMOIU

Despre acest oltean ca argintul viu, marele nostru chirurg Thoma Ionescu spunea prin 1905: „Băiatul ăsta s-a născut cu bisturiul în mână”. Gomoiu văzuse lumina zilei în 18 aprilie 1883, la Vinju Mare în Mehedinți și absolvise medicina bucureșteană în 1909, cu medalia de aur a facultății. Elev al lui Thoma Ionescu, el a predat cursul de „mică chirurgie” încă din 1913. Dintre creațiile sale de mare răsunet peste hotare cităm: Operația de simpatectomie cervico-toracică în cazuri de angină pectorală (cu Thoma Ionescu); Operația de solarectomie (resecția simpaticului abdominal, 1916); un nou procedeu de abordare chirurgicală a regiunii inghinale, foarte utilă mai ales în tumori ale zonei, pe care profesorul parizian I.P.

Tourneauux, o inseră în scrierile sale (1916) sub numele de „metoda Gomoiu-Phocas”. Alți chirurși parizieni, profesorii Dentu și Delbet, includ procedeu operator Gomoiu din varicocel în tratatele lor. De asemenea, Gomoiu este primul în lume care în chirurgia plastică și reparatoare a avut ideea de a utiliza un fascicol muscular pentru restabilirea staticii faciale. Era firesc astfel ca V. Gomoiu să fie ales membru a numeroase societăți științifice din Europa. Aici, deține chiar un record: este primul român președinte al unei societăți științifice internaționale (Societatea Internațională de Istoria Medicinii, Paris, 1936). Ca medic-istoric și om de cultură a colindat statele culegînd folclor cu implicații medicale (descindece, etimologii de plante vindecătoare), a descifrat din vechile fresce ale minărilor activități medicale și farmaceutice, a scris cărți. Din istoria medicinei și învățămîntului medical în România (1923), Istoria presei medicale în România (1936), Repertoriu de medic, farmacist și veterinar din ținuturile românești (vol. I și II, 1935—1941) reprezintă azi lucrări de referință ale istoriografiei noastre. A fost în același timp un însemnat popularizator al științei și organizator cultural. A colaborat activ la revista „Săptămăna sateanului” (1905—1907) al cărui comitet de redacție era condus de G. Cosbuc. În 1906, cu G. Cosbuc, I.G. Duca și Gh. Dumitrescu-Bumbesti a înființat „Cercul poporanist”, iar în 1919 „Casa luminii” din Mehedinți — asociație culturală sprîjinită intens de C. Rădulescu-Motru, G. Țițeica, I. Jianu, I.N. Glăvan, Gh. Ionescu-Siseghi, G. Oprescu ș.a.

Într-o zi în beznă pușcăriei la 66 de ani, V. Gomoiu a ieșit de-acolo doar pentru a trece în neființă (6 februarie 1969).

RADU IFTIMOVICI

CURIER

● Atelierele democrației vor avea loc în zilele de 24—26 august la București. Aceste ateliere vor fi organizate de către Operațiunea Sotela Românești (OVR), Medici fără frontiere (MSF) — Belgia, Reporterii fără frontiere (RSF) și Comitetul Helsinki — Franța, pentru partea „europeană”, în colaborare cu Ministerul Culturii, Liga română pentru drepturile omului și revista „Fiacăra”, pentru partea română.

SOCIOLOGUL ȘI ACTORII SOCIALI

(Urmare din pag. 13)

tem să decurgem și la medietori, la arbitraj. Mergem la judecătoria. Judecătoria împiedică pe oameni să se omnoare. Același sistem de negociere există și între sindicate și conducătorii de întreprindere. Greva este un instrument limitat, la care muncitorii au dreptul să recurgă. Asta nu înseamnă că este bine. Pentru toți greva nu e un lucru bun. În țările care s-au dezvoltat foarte mult, numărul de greve a scăzut. La ora actuală există sindicate foarte puternice în aceste țări și o mulțime de probleme legate de muncă se rezolvă prin negocieri colective între sindicate și patronat. Noi acum scoatem o lege a sindicatelor, o lege a rezolvării conflictelor de muncă în care greva e acceptată normal dar se prevăd și alte instrumente care să facă recursul la grevă o excepție. Nu există țară în care să nu existe restricții în realizarea unei greve. Un sindicalist a întrebat: dacă noi sistem liber de ce guvernul vrea să impună niște restricții dreptului nostru de a face grevă?

● Vor exista și parteneri de discuție

Orice afirmare a libertății individuale în mod necesar implică o restricție. E restricția legată de libertatea celorlalți. Altfel ar fi junglă. Societatea modernă din

secolul XVII pînă azi e o societate plină de legi care îngrădesc libertatea indivizilor și grupurilor sociale pentru ca să permită o cât mai mare libertate a fiecărui grup și individ. Greva fiind un comportament colectiv are consecințe asupra tuturor celorlalți actori sociali. Nu există comportament uman care să nu fie îngrădit de lege, sau de morală, sau de o regulă restrictivă.

Rep.: Legile propuse de dv. vor admite și puncte de vedere ale unor parteneri de discuție?

C.Z.: Eu sint sociolog și am făcut multă sociologie industrială. Avem o mulțime de idei în legătură cu modul în care societatea noastră trebuie să fie renovată. Unde sint acum, încerc să aplic ce consider eu că este bine pentru societatea noastră.

● Mi-aș fi dorit să-i aduc aici, în minister, dacă ar accepta...

Programul guvernului mie mi s-a părut în deplin acord cu propriile mele intenții și de aceea am acceptat să intru în acest guvern. În noua lege sindicală pe care noi o facem, sindicatele au dreptul la inițiativă juridică. De fapt orice trei persoane care se unesc au voie să aibă inițiativă juridică. Deci e o falsă impresie că numai guvernul face legi și populația stă, se uită și zice: Aștia iar vor

să ne tragă pe sfioră. În țara asta sint multe forme democratice prin care diferite grupuri pot să vină cu proiecte de legi în parlament. Numai parlamentul aprobă legile. Există situații în care parlamentul va avea de discutat proiecte de legi alternative. Interesul nostru al tuturor este să avem legi cât mai bune și să se bazeze pe un consens cât mai general. De aceea de o lună și ceva de cînd am venit aici, am considerat o datorie să încerc discuțiile cu sindicatul. Unii sindicaliști au venit cu ideea că Ministerul Muncii e pe altă parte a baricadei decît ei. Cred că mulți au constatat contrariul. Decî eu cerut să participe la elaborarea legilor. Le-am răspuns: chiar dacă nu mi-o spuneți voi eu tot o să vă invit să vă spuneți părerea pentru că e în interesul meu să vă consult. Discuțiile cu sindicatul nu sint simple pentru că nici între sindicate nu sint. E o mișcare acum spre constituire. Cînd am spus să vină reprezentanții sindicali au apărut 800—900 — n-a ieșit nimic. Marile federații plus sindicatele neafiliate au făcut o comisie consultativă cu care de săptămîna aceasta discutăm proiecte de legi. Sugestiile lor sint foarte interesante. Și-n general liderii sindicali sint foarte responsabili. Nu comentez dar isteți. Mi-aș fi dorit să îi aduc aici în minister, dacă ar accepta.

● Aminarea costă națiunea

Rep.: Există o relație între succesul unui guvern și rata șomajului?

C.Z.: Există un șomaj structural. O economie care merge prost, nu mai are nevoie de locuri de muncă. Șomajul exprîmă starea economiei, iar guvernul are

o politică economică prin care trebuie să rezolve această problemă. Dar sint cicluri economice cînd toată lumea intră în criză oricît ai fi de genial. Unele decizii au efecte contradictorii: o politică orientată către scăderea șomajului adesea duce la inflație și colectivitatea trebuie să decidă: scădem șomajul plătînd un cost prin creșterea inflației sau menținem inflația dar acceptăm o rată ridicată de șomaj? Un anume nivel al șomajului e un lucru normal într-o economie sănătoasă. Dar pentru reorganizarea și recalificarea oamenilor vom avea multe de făcut.

Rep.: Un sindicat poate schimba o conducere de întreprindere?

C.Z.: El poate să se adreseze unui departament juridic dacă observă niște nelegi. Conducerea întreprinderii nu poate fi numită de un sindicat. Dacă ea face abuzuri pe linie sindicală intră în proces penal cu sindicatul. Dacă e incapabil, sindicatul poate semnala faptul, dar nu decide.

Rep.: Există o lege care reglementează raportul dintre sindicat și conducere?

C.Z.: Tocmai asta vream să vă spun de în bun început. Cînd sindicatele au cerut să participe la elaborarea legilor, am rugat guvernul să nu înainteze legea parlamentului pentru a realiza împreună cu sindicatele forma cea mai bună. Dar amintirea legii costă națiunea. Chiar dacă noi sintem părți cu interese comune, nu e interesul nimănui să sufere economia, sindicatele trebuie să accepte moratoriul. O mișcare sindicală haotică e un dezavantaj pentru țară.

Grupaj pag. 12—13—14 realizat de MARINA MEZEI

CRONICA UNEI MORȚI AȘTEPTATE:

SIDA (I)

Am procedat oarecum invers, urmărind o temă dinaintea stabilită și liniid seama deopotrivă de partea de subiectivitate a informației. Nu e nevoie de o pedantă statistică pentru a afirma că la noi în țară, SIDA este o preocupare ocazională și mai ales că stă sub semnul fricii și ignoranței. Închisă într-un cerc foarte restrâns de specialiști, SIDA este un fel de monstru exotic care provoacă cosmaruri și reacții iraționale. Iată de pildă într-un recent reportaj scris într-un limbaj supraviețuit apar acmele accentuate emoționale: „Ultimul pavilion din parcul amplu se numește B.L. și pășim pragul cu o declarație strângere de inimă: sistem acasă la... SIDA”.

Dacă în general prezența unei teme în spațiul dezbaterii publice e semnul unei reale preocupări colective, la noi discuția despre SIDA pare să fie mai degrabă rezultatul testării dintr-o stare de interdicție, iar uneori pur și simplu căutarea unei publicități profitabile.

■ TENTAȚIA EXORCIZĂRII CULPEI

Inclinația de a tăgădui adevărurile proa dureroase, amenințătoare, nu poate duce decât la agravarea fenomenului. Avem chiar o pilduitoare confirmare în experiența noastră recentă: cu ciffiva ani în urmă virusul HIV este depistat în România, dar autoritățile blochează orice informație și tratează problema cu o vinovată indiferență. Domnul doctor I. Pătrașcu, directorul Institutului de Virusologie „Ștefan S. Nicolau” din București întocmește primul raport despre existența și răspândirea epidemiei, dar fără nici un rezultat. După căderea regimului Ceaușescu, noile autorități comunică Organizației Mondiale a Sănătății primele date, care pun în evidență un procent alarmant al bolnavilor SIDA printre copii.

Ce s-a întâmplat imediat știm cu toții. Vina majoră a fost suspect de repede formulată și Ceaușescu a jucat rolul țapului ispășitor. A fost încercat cu toate erorile (și ororile) societății românești și apoi, întocmai ca în scenariul ritual, a fost alungat dintre noi. Cu toate acestea răul a continuat să existe și să prolifereze. Ultimele rezultate în efortul de depistare a virusului HIV ne pun în fața unei situații de o gravitate extremă. Riscăm prin exorcizarea culpei să recădem în aceeași stare de pasivitate și indiferență. E momentul acum să renunțăm la complexitatea care a caracterizat mai toate atitudinile făcute publice până acum și să analizăm situația cu o mai liminară sinceritate, asumându-ne chiar responsabilitatea propriei vinovății. Și aceasta cu atât mai mult cu cât, ar trebui să înțelegem, SIDA nu este numai o boală provocată de virusul HIV, ci un fenomen social cu implicații complexe.

Dacă cercotezi presa scrisă din ianuarie și până în prezent descoperi în slirșit, printre alte spectaculoase debuluri tematiche, și informații despre fenomenul SIDA în România. Sugerăm acestui fel de investigații mi-o aforit-o „analiză de conținut” pe care o folosește Grupul Nașibitt, cunoscuta societate americană specializată în prospectări sociale și care constă în determinarea ponderii pe care, într-o anumită perioadă de timp o are, în presa scrisă, un tip sau altul de informație.

Fotografie de OVIDIU BOGDAN

■ INDĂRĂTUL STATISTICILOR

L-am căutat în mod special pe dl. doctor I. Pătrașcu, directorul Institutului de Virusologie „Ștefan Nicolau” care se află de la început în centrul activității de depistare și cercetare a virusului HIV. Răsădit de mass-media occidentală, dl. doctor s-a arătat surprins de indiferența de până acum a presei românești, deși nu e mai puțin adevărat, domnia sa pare să manifeste o preferință pentru presa străină în fața căreia renunță la protocolul frazelor de circumstanță și la micile disimulări strategice. Să fim însă drept și să recunoaștem că vina o poartă societatea românească marcată de atâtea suspiciuni și adversități.

Am renunțat, prin urmare, la întrebări delicate cum ar fi aceea privind raporturile cu Ministerul Sănătății, care mai păstrează ceva din răul obicei de a atenua gravitatea situației. Bunăoară

este insuficient să faci public numărul bolnavilor de SIDA înconjurați de mister situația celor infectați cu virusul HIV și care pot fi o sursă de contaminare.

Am pus totuși o întrebare, care pare să conțină o altă suspiciune: am întrebat dacă metodele de testare de care dispune sunt compatibile cu cele folosite pe plan mondial. Dl. doctor ne-a asigurat că: „pentru stabilirea diagnosticului de infecție cu HIV la om, institutul dispune de cele mai moderne mijloace virusologice și sociologice. De altfel de la începutul anului, laboratorul institutului este dotat cu aparatura și mijloacele necesare pentru diagnostic cu sprinjul „M,decina du Monde”.

Rezultatele testelor efectuate, și care nu pot fi puse la îndoială, sînt nelămuritoare. Din totalul de 5144 de subiecți testați (pînă în prezent) 1052 sînt seropozitivi, ceea ce înseamnă 6,95%. Pe grupe de vîrstă, situația este mult diferentiată: din 7245 de copii între 0-3

ani, 1016 sînt seropozitivi (14,2%); din 1272 copii între 3-13 ani, 12 sînt seropozitivi (0,94%); unul din 417 adolescenți (0,23%) și 23 adulți din 6210 (0,37%).

Din simpla enunțare a cifrelor constatăm că ne aflăm în fața unei grave epidemii infantile. E adevărat, rezultatele trebuie citite în contextul în care s-au efectuat testările. În rîndul adulților s-a recurs la voluntariat și s-a putut prea puțin ține seama de criteriile sociologice ale diferitelor grupe de risc: prostituatole de pildă n-au putut intra pînă acum în sfera cercetărilor. Începem acum să înțelegem de ce e nevoie de un efort social amplu, de o schimbare a mentalității care să permită punerea problemei în plină lumină.

■ IRESPONSABILITATE CALIFICATĂ

Ponderea uriașă a infecției infantile rămîne însă o realitate și ea ridică un mare semn de întrebare cu atât mai mult cu cît nu mai putem invoca responsabilitatea individuală a contaminării. Cauzele fenomenului pun în chestiune practica medicală însăși.

Majoritatea copiilor testați provin din orfelinate, clinici de pediatrie și din secțiile de distrofici. Studiul cauzelor pretinde o tratare diferențiată. În privința copiilor abandonati e mai greu de stabilit sursa contaminării, deoarece aceștia ar putea fi infectați în stadiul intrauterin. În privința celorlalți situația este mai clară. S-a impus de aceea un studiu aparte privind seroprevalența HIV la copiii crescuți în familie. Rezultatele sînt tulburătoare: dintre copiii seropozitivi numai într-un procent infim au fost contaminați de părinții lor. Concluzia care se impune este că cei mai mulți copii au fost infectați în spitale sau dispensare prin folosirea unor instrumente nesterile (ace de seringă, tuburi de perfuzie, pipete etc.). Mecanismul răspîndirii fulgerătoare a virusului printre copii aflați în spitale nu este greu de înțeles. Dl. doctor Ion Gherghina de la I.O.M.C. ne pune la dispoziție un fapt care funcționează ca un autentic model explicativ: într-unul din controalele sale de rutină, relatează dl. doctor, în timpul prelevării probelor de sînge, operatoarea folosea aceeași pipetă pentru mai mulți copii. Un test inițiat imediat a arătat că din cei 15 copii cărora li s-a prelevat sînge din deget 4 au fost seropozitivi.

Prin urmare un singur copil internat în spital și care poartă virusul HIV, fără să fie identificat, poate declanșa o adevărată contaminare în lanț. La un singur spital bucureștean 7% din copiii testați au fost găsiți infectați cu HIV. Iar în spitale se fac mercur internări:

(Ve urma)

HORĂȚIU PEPIŢE

„În fața ororii și a dezgustului există din nou un fenomen miraculos”

(Urmare din pag. 9)

te texte rproape, nu, aproape, ci: cu egal interes. Cu interesul cu care citește eseul occidental, eseul din est — al polonezilor, al cehilor, al rușilor — de foarte bun nivel. Aceasta nu poate decât să ne bucore și să ne facă, în ciuda dezastruoaselor împrejurări, să fim și încrezători în evoluția și, într-un fel, în îmbogățirea literaturii române. Pentru că literatura română nu înseamnă totuși numai poezie. Nu înseamnă și eseul și reflexie. Iar cele mai bune urmări se vor vedea atunci cînd, în condiții cit de cit normale, se va produce joncțiunea între credințe native, afirmate ale scriitorului român și această atitudine nou descoperită și absolut surprinzătoare.

■ Literatura bună dintr-un deceniu va fi bună și în deceniul următor

G.A.: Încă din primele săptămîni după 22 decembrie, m-am gîndit că s-ar putea ca poate ceea ce ne obișnuisem să vedem ca o hartă stabilă a literaturii române, cu formele de relief precise (culmi), vâl și așa mai departe) să se schimbe, o dată cu dispariția cenzurii mult mai mult decît am putea crede. M-am gîndit cu toată luciditatea de care am fost în stare, în-

clusiv în ceea ce am scris eu pînă acum. Dar, bineînțeles, nu despre mine este vorba, ci de faptul că, din cauza altor lucruri omise, nespuse, cărțile noastre bune, foarte bune atunci, pot deveni unele fade, altele convenționale.

L.R.: Literatura bună dintr-un deceniu va fi bună și în deceniul următor. Să avem încredere. Nu, după părerea mea nici o panică nu este justificată. Inevitabil, se va deteriora o bună parte din literatură în privința căreia și pînă acum aveam oarecari îndoieli, dar care avea totuși meritul de a ține loc de altceva ce nu exista. În mod sigur, deci, se va deteriora această parte, insuficient literară. Înșă, tot ce a fost bun, va rămîne, și s-ar putea chiar să crească în perspectivă timpului. Sînt sigur că în condiții de evoluție relativ normale, literatura română va avea încă o dată de cîștigat prin integrarea operelor celor mai interesante scrise în exil. Și aici nu pot să nu citesc în primul rînd cărțile lui Paul Goma. Sînt unul dintre puținii critici care l-am urmărit, l-am subliniat calitatea debutului (în 1969) dar eu însumi ren am avut un cel puțin plăcut sentiment de confirmare (dar de fapt mai mult decît confirmare) citindu-l cărțile; mai tîrziu în francezește, iar după aceea și în românește, în forma lor originală. Sînt sigur că aceste cărți ale lui Paul Goma, în primul rînd două dintre romanele lui — Gher-

la și Patimile după Pitești, dar și extraordinarele eseuri-memorii (nu știu cum să le numesc) aparute acum și în România sub titlul Cărușile curcubeului, 1977, odată reîntegrate în literatura română (și sper că vor apare toate, toată opera lui Paul Goma trebuie să apară la București) vor arăta că avem de-a face cu un prozator excepțional. Iar faptul că a jucat și un rît de mare rol, care niciodată nu va fi îndeajuns de subliniat...

G.A.: Nici nu s-au prea făcut multe tentative de a-l sublinia, pînă acum...

L.R.: Încercînd oarecum să separăm aceste planuri (care de fapt nu pot fi separate) — planul conștiinței civice, al curajului social, al independenței de gîndire și planul valorii literare, această valoare literară considerabilă va apore cu toată evidența pe măsură ce cărțile lui Paul Goma se vor tipări în România. Literatura română este una singură, indivizibilă, trebuie să se ia în seamă contribuția exilului și toate semnele de îmbogățire ar trebui semnalate: ele au meritul de a refire globalitatea literaturii române. Aș trece aici contribuțiile de critică literară și reflexie politică ale Monicăi Lovinescu și ale lui Virgil Ierunca, cele scrise pentru postul de radio „Europa liberă” dar și intervențiile publicice în presa ultimelor luni. De asemenea, nu ar trebui, la contribuțiile exilului, să se facă abstracție în nici un caz de

rea a lui Ion Negoițescu, unul dintre marii critici ai tuturor timpurilor și a cărui istorie a literaturii o așteptăm cu toții, cu nerăbdare.

De asemenea, eseurile publicate în ultimii ani de Ileana Vancea în revista Agera a lui Dorin Tudoran, eseurile lui Sami Damir, ultimele intervenții esoitice ale lui Mircea Iorgulescu, de o acuitate cu totul aparte. Dintre exilații plecați doar în ultimii ani din țară ar trebui să vorbesc mai pe larg decît pot acum s-o fac, despre Norman Manea, față de a cărui literatură (ca și a altor scriitori români de valoare) critica românească are o datorie. Norman Manea scrie o literatură care nu este numai foarte substanțială (ceea ce știam dinainte) dar și cu o dimensiune extranțională, pe care o subliniază traducerile din Germania, Franța, Anglia, pe măsură ce apar. Un rol important în completarea peisajului nostru intelectual l-ar reduce reîntregirea unui critic ca Matei Călinescu. El a plecat de tîrziu din România, dar sînt convins că are un cuvînt care și astăzi trebuie solicitat și ascultat cu multă atenție. Și încă altele alte nume, la care nu mă mai pot opri acum, dar care la un loc vor da o nouă identitate, vor particulariza într-un fel foarte special literatura.

1 iulie 1990

CONTRARREVOLUTIA COMUNISTA

● De ce nu se validează, în realitate definițiile socializmului ● Cum gindeau spaniolii în etapa de trecere post-franhistă ● Există o obiectivitate care nu poate fi suplinită de nici o birocrație exterioară culturii ● Ideea socialistă se dezvoltă în fiecare zi: nu și realitatea socialistă ● Totalitariștii fac marea cea de imperfecțiunile societăților democratice ● Viziunea simplistă asupra determinismului istoric conduce spre un fatalism legănat de iluzii ● Principalele obstacole pentru înlăturarea socializmului — comunismul și „statul ca națiune” ●

TENTAȚIA TOTALITARĂ

Lumea de astăzi se îndreaptă spre socialism. Principala direcție în această direcție nu este capitalismul, ci comunismul. Societatea socialistă a viitorului nu va putea fi decât una de tip planetar și nu se va înfăptui decât cu prețul dispariției statelor-națiuni, ori măcar prin alinierea lor la o ordine politică mondială.

Într-o serie de trei idei directoare ale cărții de față, întrebarea care se pune este dacă socialistii vor reuși să elimine aceste două piedici aflate în calea realizării unei lumi socialiste: statul și comunismul, sau dacă, dimpotrivă, nu se vor încropăni să le slujească pe mai departe, să le consolideze, eventual pe unul prin celălalt, continuând astfel, cu neobosită râvnă, procesul de autoanihilare întru nașterea de noi și noi state totalitare.

Mi se va atrage atenția că o asemenea întrebare necesită o definiție a socializmului. Răspunsul scurt: nu există. Există nenumărate definiții ale socializmului: ceea ce lipsește e transformarea lor în realitate. Cu socialismul este întocmai ca și cu libertatea: dacă încă mai simțim nevoia să le definim, după tot ce s-a scris și s-a trăit deja în legătură cu ele, e semn că n-avem nici cel mai mic gând de a le pune în practică. Explicația se află în faptul că unele grupuri și grupări au instituit un fel de coartă de cuvinte pentru a masca, și a justifica în același timp, intenții de natură despotice. Un scriitor francez (Jean Cocteau, mi se pare) spunea că „Nu există dragoste, ci numai dovezi ale dragostei”. Tot așa putem spune că nu există socialism, ci numai dovezi de socialism. După cum nu există democrație, ci doar dovezi de democrație. De regulă, când încercăm să lămurim ce este dragostea — sau socialismul sau libertățile democratice — ajungem la abstracții filosofice, la abstracțiuni juridice, la dogmatism stalinist ori la trancăneală liberă. Ceea ce lipsește este să găsim mijlocul de a face aceste acțiuni concrete. În fond, știința politică e o știință a comportamentului uman.

În anul 1975, spaniolii se frământau aprig asupra posibilității de a trece de la etapa de „trecere” a țării spre democrație, un înalt funcționar al agenciei de presă mi-a făcut această observație de bun simț: „Că vorbăria noastră despre democrație nu e altceva decât un mod de a-i întinzi reinstalarea. Ce e democrația poate să prilească și un copil de 10 ani. Dacă-i pomenim despre alegeri libere, vot universal, dreptul la intrare și liberă asociație, despre libertatea opiniei și a expresiei etc., va înțelege că în orice sistem acestea sînt semnele incontestabile ale democrației, cele care îi atestă sau contestă prezența”. Subscriu la cele spuse de acest om de dreapta absolut exasperat de tergiversările partidelor lui, fiindcă și eu cred, la rîndul-mi, că a vorbi la nesfîrșit despre — vorba lui — „esența democrației” e un fel de a o refuza, fie că te declari „de stînga” ori că ești „de dreapta”. Nu văd cum asemenea șmecherii de duzină, prin care se evită adevărurile la lumina zilei, ar putea fi considerate o dată reacționare și altă dată progresiste.

„Dovezile de democrație” nu pot fi decât foarte limpede, palpabile. E dezlăsat să suprime citeva dintre ele pentru a constata deindată că de întin erau înscrise în însăși existența democratică.

Atunci cînd un cenzor se apucă să-mi demonstreze că, în domeniul informației, numai monopolul de stat — mai bine zis monopolul de stat — exercitat direct sau printr-un subterfugiu oricare, este capabil să pună presa și televiziunea în slujba poporului, fiindcă, zice el, se știe bine că de „falsă obiectivitate” sînt New York Times, La Stampa sau N.B.C., e clar că sînt avertizat de intenția sa fermă de a înlocui informația cu propagandă. Evident că există și o „falsă obiectivitate”, dar numai acolo unde o poți găsi și pe cea adevărată. Bertrand Russell pomenea de unele cugări care „n-au nici măcar dreptul — privilegiul rar, de alminteri — de a fi false”; ele sînt presa informă pentru a merita să fie negată sau pur și simplu n-au atins încă un nivel de elaborare corespunzător pentru a fi acreditate ca adevărate sau false. Orice demonstrație privind adevărul ori neadevărul se sprijină în mod obligatoriu pe un coeficient minim de coerență logică.

Tot astfel, se poate spune că societățile cenzurate nu-și pot oferi luxul unei „false obiectivități”, pentru

JEAN-FRANCOIS REVEL

simplu motiv că nu dețin una adevărată. Și dacă societățile democratice își recunosc și o mîsură de a lupta împotriva „falselor obiectivități”, e pentru că există în mod concret și o obiectivitate veritabilă, care nu poate fi suplinită de nici o birocrație exterioară culturii. Istoria majoră are capacitatea de a elimina sau măcar de a resingura istoria parțială, minoră; după cum numai jurnalismul onest poate neutraliza în mod eficient pe cel venal și nicidecum cine știe ce comisie administrativă constituită în acest scop și a cărei primă grijă este, de regulă, să împartă în dreapta și-n stînga ceva fonduri secrete. Desigur, presa liberă nu are întotdeauna dreptate și nici nu este în mod obligatoriu cinstită, după cum nici despre un om liber nu poți pune mîna în foc că are întotdeauna dreptate și cu atât mai puțin că ar fi, prin definiție, onest. Dar dacă, pentru a da drept de existență literaturii în general, omul ar fi trebuit să învețe mai întîi cum să scape de literatura proastă, ne-am afla încă în faza corectării primelor pagini lipărite. A nu înțelege că libertatea e o valoare prin ea însăși și că exercitarea ei presupune în mod necesar o parte bună a lucrurilor și una rea, e totuna cu a ne dovedi inapținutimea pentru cultura democratică.

Am insistat pe scurt asupra acestui exemplu clasic al libertății presei fiindcă el constituie unul din testele fundamentale în depistarea spiritelor înclinată spre cultură democratică. Cu cit e mai simplă pentru acestia să definească presa liberă, cu atât e mai complicat și mai ocolit pentru ceilalți, pentru simplul motiv că ei sînt convinși, în strîfundul conștiinței lor, că „liberă” nu e decât acea presă în care se afirmă propriile lor păreri. Dogmatismul candid cu care se silesc ei să ne scape de pacostea pluralismului nostru și de „sistemul represiv al banului”, naivitatea dictatorială cu care înțeleg să ne vire pe gît pavoazarea cenzurii a conștiințelor lor și a informațiilor lor îmbunătățite constituie exact opusul a ceea ce eu numesc „probă a democrației”.

Cît despre „probele de socialism”, ele sînt mult mai greu de adus în discuție. Fiindcă democrația a existat și există, ceea ce nu e cazul socializmului. Ideea socialistă se dezvoltă cu fiecare zi: nu însă și realitatea socialistă. Literatura socialistă e de departe cea mai prolifică, de la scolastic și teologii medievali încoace, dar nu prea are căutare, din lipsă de obiect. Spuneam mai sus că socialismul a fost „experimentat”, dar, contrar a ceea ce s-a întîmplat cu democrația, care și ea a fost experimentată, aici experimentul a eșuat pe toate planurile și prebitendenți. Cu toate acestea, socialismul există, mai ales în țările capitaliste; mai precis, numai în țările capitaliste. E vorba de seg-

mente de socialism și nu de societăți de tip socialist. Cînd e vorba despre democrație politică, avem la dispoziție un imens material de fapte istorice, care pot face oricînd obiectul unui studiu științific, nu doar futurologic. Bineînțeles că totalitariștii fac mereu caz de imperfecțiunile societăților democratice. Numai că imperfecțiunile nu înseamnă nonexistență. Societatea de tip democratic e imperfectă, dar există. Dimpotrivă, cea de tip socialist definește în cel mai înalt grad atributul perfecțiunii, să admitem, numai că ea lipsește cu desăvîrșire.

Majoritatea încercărilor de „definire” a socializmului pornesc mai puțin de la voința de a-l face să existe și mai mult de la diversele confruntări terminologice dintre grupări care-și contestă reciproc supremăția pentru putere sau doar în sinul partidelor de opoziție. Ele stabilesc codul luptei pentru influență dintre cîștitele politice, ceea ce presupune un număr de vedete, preocupate prea puțin de nevoile reale ale oamenilor, cît de primejdia unei eventuale scindări a puterii statale. Or, scopul politicii nu e altul decît fericirea, cît mai multă fericire pentru mai mulți oameni și nicidecum afirmarea cifroasă profesionalistă a puterii, care vor să-și impună propriile teorii în fața majorității, aservindu-și-o. Doctrina loc de stînga nu-i țerește de a fi retrogradă, cît pentru ei, scopul politicii e rămas tot acela străvechi: concentrarea puterii în cît mai puține mîini, ceea ce e foarte departe de fericirea celor mulți.

Ca să încheiem însă aceste greoaie teoretizări, să conchidem, cu prudența necesară, că orice evoluție, reformă sau revoluție care are drept consecință punerea activității economice în beneficiul omului și nu abandonarea omului la chereșul economiei, orice asemenea mișcare care ar face ca economia să funcționeze în favoarea unui număr cît mai mare de indivizi și cît de cît sub controlul lor, trebuie socotite drept un progres al socializmului, drept o „probă de socialism”. Trebuie socotit însă ca antisocialist tot ceea ce fixează pe om în slujba economiei, tot ceea ce implică mai multă considerație față de economie decît față de om; și invers, vom considera drept socialist orice gest care tinde să subordoneze economicul nevoilor unui număr tot mai mare de indivizi, continuînd, evident să-l amelioreze.

Cît privește noțiunea de control, din ea decurge faptul că nu poate exista socialism economic fără socialism politic. De socialism nu poate fi vorba decît în prezența unei creșteri simultane a justiției sociale și a democrației politice. Cui slujește așa-zisa socializare a economiei cîtă vreme puterea politică rămîne monopolul unei oligarhii care poate dispune singură, spre exemplu, alocarea a 40% din produsul național brut pentru cheltuieli militare și de reprezentare — ambele menite să susțină un imperialism statal de „mare putere”, dar în care puterea aparține, în mod evident, în exclusivitate acestei oligarhii.

Această creștere parțială a democrației economice și a celei politice presupune păstrarea, refacerea sau, mai bine zis, ameliorarea producției. Ce diferență concretă există între „socialiștii” absolut ireponsabili care, de cum ajung la putere, impun dogme ideologice, nicidecum verificate prin fapte, în administrarea țării respective, reducînd astfel capacitatea de producție la jumătate și apoi capitaliștii, nu mai puțin ireponsabili, care lasă să se dezvolte o criză economică evidentă, asistînd pasivi la urcarea prețurilor, în vreme ce somajul ține pasul cu prăbușirea producției? Nici una. Decît că cei din urmă fac totuși ceva mai puțin pagubă decît cei dinții, risipind mai înec și mai puțin ireversibil, plus că ne scutesc de orice aer de meșanism extatic. Un alt punct în favoarea capitalismului este că el nu pare a se socoti infailibil decît în momente de euforie și cînd totul merge foarte bine, în timp ce triumfalismul socialist nu se sînchisește de nici una din aceste condiții pentru a se autoexalta. Pe acesta din urmă eșecurile îl revigorează. Din fericire, ești dacă și-ar lega într-adevăr automobilul de reușite, s-ar condamna singur la o neîntreruptă penitență.

Scritînd că lumea evoluează către socialism, afirm de fapt că tabloul nevoilor umane e cel care pîdează cu putere pentru o economie coordonată global de către o putere politică adecvată unui asemenea tip de gestiune, în interesul întregii umanități (concept care, treptat, înțelege de a mai fi o simplă stupiditate teoretică) și în condițiile unei egalități cît mai reale.

Nu vreau să spun că o asemenea evoluție s-ar putea înfăptui de la sine. Viziunea foarte simplistă a determinismului istoric moștenit de la Hegel și Marx a împins pe mulți spre un fatalism legănat de iluzii, în care creștea istorică nu-și găsește nici un loc, la un fel de automatism istoric, folosit pe post de materialism. Or, politica înseamnă acțiune și nu simplu reper într-o succesiune de etape prestabilite. În cursul istoric, o singură etapă e cu adevărat inevitabilă: agravarea problemelor. Soluțiile nu se nasc însă niciodată din chiar această agravare. Deci, umanitatea nu va ajunge la socialismul autentic fără o cunoaștere în adîncime a realității, fără spirit critic și putere de a corecta erorile din mers. Sînt trăsături și reguli pe care socialistii actuali sînt departe de a le cultiva. Vorbînd de evoluție, chiar de evoluție necesară, am socotit-o un fenomen indispensabil, nu însă și fatal. În mod concret, principalele obstacole care împiedică astăzi înlăturarea socializmului — comunismul și statul ca națiune — par într-adevăr de nedepășit.

1977

Traducere de
TANIA RADU